

3192

Էդուարդ Աղայանի
Հոգիանկեն Բարսեղյան

Հայոց Լեզու

4

«ԼՈՒՅՍ» ՀՐԱՏԱՐԱՎԳՉՈՒԹՅՈՒՆ

491.99-8

Ա-44

Երասխայի Մարզպետի
Համապատասխան Հասցեագրություն

Հայրիկ Իտալի

4

Երևան «Լույս» 2002

ՀԱՍՏԱՏՎԱԾ Է ՀՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ
ԿՈՂՄԻՑ ՈՐՊԵՍ ՀԱՆՐԱԿՐԹԱԿԱՆ ԴՊՐՈՅԻ ԴԱՍԱԳԻՐՔ

Հայոց լեզվի դպրոցական դասագրքերի հեղինակային համախմբի
գլխական ղեկավար՝ ակադեմիկոս Ս.Աբրահամյան

Ա 43060200 (05) 2002
702 (01) 02

ISBN 5-545-01443-8

© «Լույս» հրատարակչություն, 2002
© Է. Աղայան, Հ. Բարսեղյան, 2002

2003

776-2003

95536-42

Մայրենի՛ լեզու , մայրենի՛ քարքառ,
Ախորժ, ընտանի իմ հոգու համար.
Առաջին դու խոսք, ականջիս հասած,
Դու սիրո քաղցրիկ առաջին հոդված,
Մանկական լեզվիս թոթովանք տկար,
Ննչում ես իմ մեջ դու միշտ անդադար...

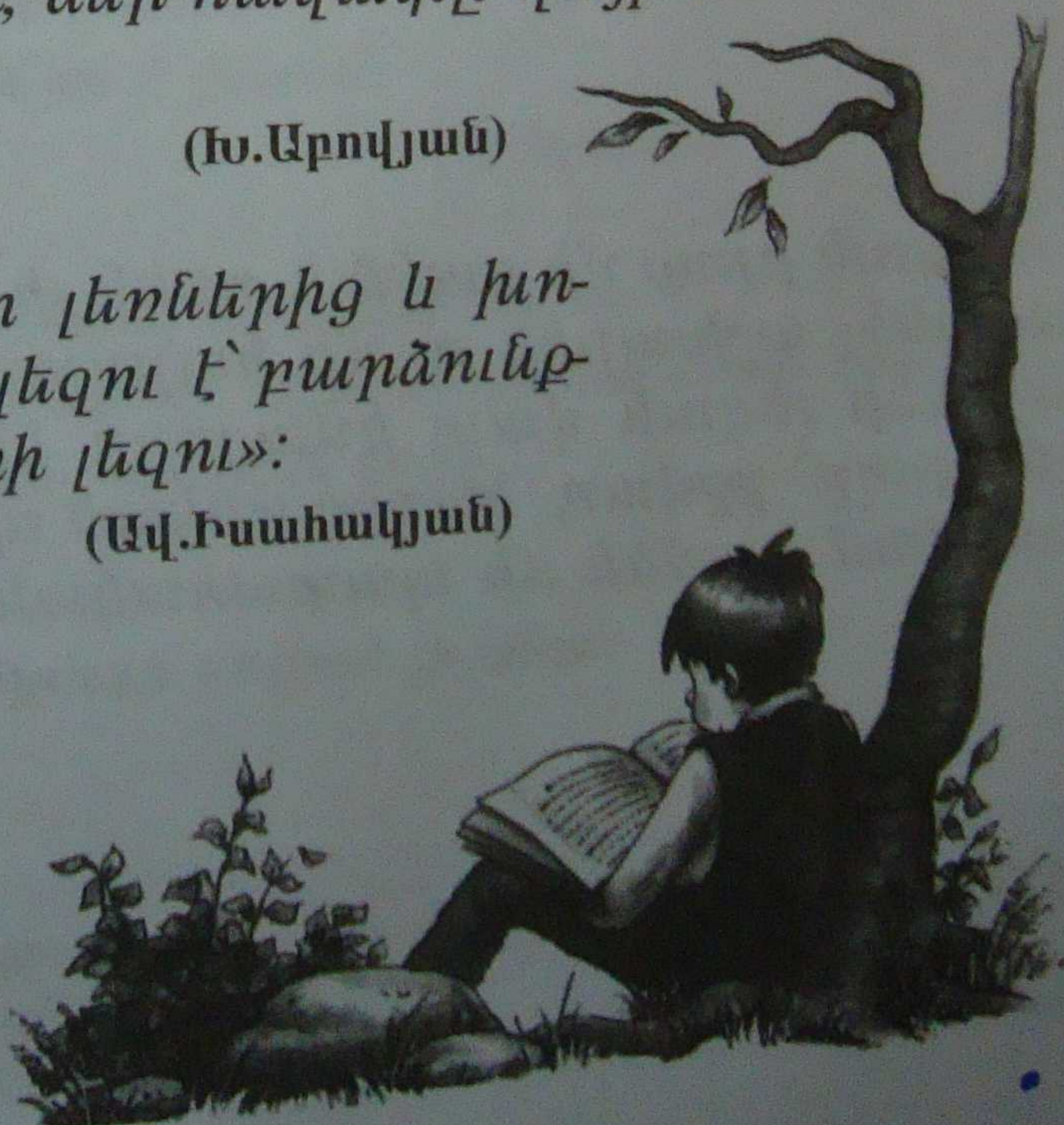
(Սր.Նազարյան)

«Ա՛խ, լեզուն, լեզուն. լեզուն որ չլինի, մարդ
ինչի՞ նման կլինի: Մեկ ազգի պահողը, իրար
հետ միացնողը լեզուն է ու հավատը: Լեզուդ
փոխի՛ր, հավատդ ուրացի՛ր, էլ ինչո՞վ կարես
ասել, թե ո՛ր ազգիցն ես... Ձե՛զ եմ ասում՝ ձե՛զ,
հայոց նորահաս երիտասարդք՝ ձեր անունին
մեռնե՛մ, ձեր արևին դուրքա՛ն, քաար լեզու
սովորեցե՛ք, ձեր լեզուն, ձեր հավատը դայիմ
բռնեցե՛ք»:

(Խ.Արովյան)

«Մեր լեզուն քարձր լեռներից և խո-
րունկ ձորերից ծնած լեզու է՝ քարձունք-
ների և խորությունների լեզու»:

(Ավ.Իսահակյան)

Խոսե՛լ տղաս, խոսե՛լ անվերջ մեր լեզուն,
Այսպես հպարտ և երկյուղով սրբազան...

(Մուշեղ Իշխան)

- Լսի՛ր որդի՛ս, պատգամ որպես
Սիրող քո մոր խո՛սքը սրտանց,
Այսօրվանից հանձնում եմ քեզ
Տայոց լեզուն հազարազանձ:

. . . . .
Պահի՛ր նրան քարձր ու վճիտ,
Արարարի սուրբ ձյունի պես,
Պահի՛ր նրան սրտիդ մտքիկ՝
Քո պապերի աճյունի պես,
Ու սոսիսի զարկիցը սև
Դու պաշտպանի՛ր կրծքով նրան,
Ինչպես մո՛րդ կպաշտպանես,
Թե սո՛ւր քաշեն մորդ վրա:
Ու տե՛ս, որդի՛ս, ուր էլ լինես,
Այս լուսնի տակ ուր էլ գնաս,
Թե մորդ անգամ մտքից հանես,
Քո մայր լեզուն չմոռանաս...

(Ս. Կապուտիկյան)

«Լեզուն իրոք մի գանձ է, որին չի կարող փո-
խարինել աշխարհի ոչ մի հարստություն... Իր
մայրենի լեզուն վաղ իմացողը կես մարդ է,
չիմացողը՝ թշվառ, ծառից ընկած մի տերև, որ
տարվում է ամեն մի պատահական քամուց...»:

(Սպ. Զորյան)

3-րդ դասարանուիս մեծած ճարտչոիսսպսն նՅոիժերի կրկնոիժՅոիժն եվ խորսնՅոիժն

1. խոսք եվ նսնսդսսոիժՅոիժն

Խոսքը՝ մեծիժն, ջուրը՝ փոքրիժն:
Պարսնի երկարն է լսսվ, խոսքի՝
կարճը:

(Ժողովրդսկսն)

Մարդիկ իրենց մարսծսծը ուրիշիժն հսղորդոսմ են լեզվով: Մարսծսծը ուրիշիժն հսղորդել նշսնսկոսմ է նրսս հեար խոսել, նրսն մի **խոսք** սսել: Մերճսվորների հեար մենք խոսոսմ ենք բսնսվոր, իսկ հեռսվորների հեար՝ գրսվոր: Ոսսրի մեր խոսքը լիժնոսմ է **բսնսսվոր** կսմ **գրսսվոր**:

Խոսքը կսզմսվսծ է մարքերից: Եթե խոսողն իր խոսսկցիժն շսր բսն ունի սսելոս, նրսս խոսքը ընդսրճսկ կսմ երկար է լիժնոսմ: Երկար խոսքը սարոսնսկոսմ է մի բսնի, հսճսխս բսզմսթիվ մարքեր:

Օրինսկ՝

Օրն է կարճսնոսմ:

Ծսռն է մերկսնոսմ:

Անճրն է մսղոսմ:

Քսմի է խսղոսմ:

– Այդ ե՛րբ է լիժնոսմ:

(Ղ.Աղսյսն)

Այս խոսքը սարոսնսկոսմ է հիժնգ սռսնճիժն մարքեր:

Եթե խոսողը քիչ բսն ունի սսելոս, նրսս խոսքը հսմսռոսր կսմ կարճ է լիժնոսմ: Ամենսկարճ խոսքը մեկ սռսնճիժն միարբ է:

Օրինսկ՝

Աշխսսրողը սովսծ ջի մնս:

2 բշեյե՛ Բ.

Բսռերով արարահսյրվսծ յուրսքսնջուր սռսնճիժն միարբ
կոչվոսմ է նսխսղսսուրթոսն:

3-րդ դասարանուիս մեծած ճարտչոիսմասն նՅոիԹերի ԿՐԿՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԽՈՐԱՅՈՒՄ

1. ԽՈՍՔ ԵՎ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

Խոսքը՝ մեծին, ջուրը՝ փոքրին:
Պարանի երկարն է լավ, խոսքի՝
կարճը:

(Ժողովրդական)

Մարդիկ իրենց մտածածը ուրիշին հաղորդում են լեզվով: Մտածածը ուրիշին հաղորդել նշանակում է նրա հետ խոսել, նրան մի **խոսք** ասել: Մերձավորների հետ մենք խոսում ենք բանավոր, իսկ հեռավորների հետ՝ գրավոր: Ուստի մեր խոսքը լինում է **բանավոր** կամ **գրավոր**:

Խոսքը կազմված է մտքերից: Եթե խոսողն իր խոսակցին շատ բան ունի ասելու, նրա խոսքը ընդարձակ կամ երկար է լինում: Երկար խոսքը պարունակում է մի բանի, հաճախ բազմաթիվ մտքեր:

Օրինակ՝

Օրն է կարճանում:

Ծառն է մերկանում:

Անձրև է մաղում:

Քամի է խաղում:

– Այդ ե՞րբ է լինում:

(Ղ.Աղայան)

Այս խոսքը պարունակում է հինգ առանձին մտքեր:

Եթե խոսողը քիչ բան ունի ասելու, նրա խոսքը համառոտ կամ կարճ է լինում: Ամենակարճ խոսքը մեկ առանձին միտք է:

Օրինակ՝

Աշխատողը սոված չի մնա:

2. Ի՞նչպե՞ս.

Բառերով արտահայտված յուրաքանչյուր առանձին միտք
կոչվում է նախադասություն:

Յուրաքանչյուր նախադասության վերջում դրվում է վերջակետ:
Յուրաքանչյուր նոր նախադասություն սկսվում է մեծատառով:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 1

*Կարդացե՛ք, նախադասություններն իրարից
անջատեցե՛ք ձայնի իջեցմամբ և որոշ դադարով:*

Դուռը կամաց բացվեց: Ամբողջ դասարանը ուշադրությունից քարացավ:
Դռան մեջ երևաց գրքերով լի մի պայուսակ: Նեպո առաջ ձգվեց գգգգված
մազերով մի գլուխ: Աշակերտները միաձայն փոթկացին:

– Ներս եկ, – զայրացկոյր ասաց ուսուցչուհին:

Ուշացածը ներս մտավ: Զգուշությամբ ծածկեց դուռը: Ապա շրջվեց և
անշփոթ նստեց առաջին շարքի երրորդ ազատ նստարանին: Դասարանում
նորից լռություն տիրեց:

Դասից ուշացողը դարձյալ Գևորգն էր:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 2

*Վերևի բնագրին վերնագիր դրե՛ք և բանավոր
բացատրեցե՛ք, թե ինչու՛ եք այդպես վերնագրել:*

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 3

*Արտագրեցե՛ք և յուրաքանչյուր նախադասու-
թյան վերջում դրե՛ք վերջակետ:*

Այսպեղ արդեն անձրևը հեղհեղաբե դադարեց քամին սկսեց երկնքի վրա
կուտակված ամպերը ցրել փեղ-փեղ երևաց և պայծառ կապույտակ երկինքը
արևի ճառագայթները, ամպերի արանքից շեղակի թափանցելով,
ոսկեգոծեցին լվացված լեռներն ու սարերը լեռների բարձրությունների վրա
հրաշալի ծիածանը իր կամարը կապեց:

(Վրթ. Փափագյան)

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 4

*Նշելով բառախմբերով կազմեցե՛ք նախա-
դասություններ.*

1. կենտրոնական, խմբեր, հրապարակ, շտապել, էին, աշակերտներ, դեպի.
2. ճախրել, թռչուններ, թուփ, ուրախ-ուրախ, մի, դեպի, մյուսը, էին.
3. Մասիս, արև, սպիտակափառ, ճառագայթներ, գագաթ, ներքո, փայլել,
էր:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 5

Նկարին վերնագիր դրե՛ք և համառոտ նկարագրեցե՛ք բնության այդ երևույթը (փոթորիկ, ձյուն, փաթ օր, գարուն):

2. ՊԱՐԶ ԵՎ ԲԱՐԴ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

2 իջեցե՛ք.

Մեկ առանձին միքք արտահայտող նախադասությունը պարզ նախադասություն է:

Երկու և ավելի միքքեր միասնաբար արտահայտող նախադասությունը բարդ նախադասություն է:

ՊԱՐԶ

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Նավթի լճակը բռնկվեց: Կրակն անմիջապես լափեց ամեն ինչ:

ԲԱՐԴ

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Նավթի լճակը բռնկվեց, և կրակն անմիջապես լափեց ամեն ինչ:

2. Արամը դասի չի եկել: Նա հիվանդ է:

3. Դպրոցը մի բարձրահարկ շինություն էր: Նա աչքի էր ընկնում գյուղի բոլոր կողմերից:

4. Էլեկտրական լույսերը վառվեցին: Փողոցը լուսավորվեց: Երթևեկությունն աշխուժացավ:

2. Արամը դասի չի եկել, որովհետև հիվանդ է:

3. Դպրոցը մի բարձրահարկ շինություն էր, որ աչքի էր ընկնում գյուղի բոլոր կողմերից:

4. Էլեկտրական լույսերը վառվեցին, փողոցը լուսավորվեց, և երթևեկությունն աշխուժացավ:

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 6

Կարդացե՛ք և գտե՛ք պարզ նախադասությունները:

Նայերենի մեր ուսուցիչն էր արժանահիշատակ Անտոն Մալաթիա Գարագաշյանը: Մենք կարճ բառով նրան կոչում էինք Գարագաշ Էֆենդի: Գարագաշը Վիեննայի Մխիթարյան միաբաններից էր: Նա ոսկեդարյան հայերենի գյուրի առաջին հեղինակներից էր... Գրաբարը գիտեր այնպես, ինչպես ոչ ոք չգիտեր... Զառամյալ ծերունի էր, բայց դեռ ուշքը, միտքը վրան էր: Անսահման բարի՝ սովորեցնում էր ոչ թե իբրև ուսուցիչ, այլ իբրև ընկեր: Դասի ժամանակ բոլորիս հավաքում էր գլխին և այնպես պարապում: Զափազանց միամիտ էր: Մի օր իր ձախ կողմը կանգնած աշակերտներից մեկը Գարագաշի ականջին փսփսաց, թե աջ կողքին կանգնած աշակերտը գող է: Գարագաշը վախենալով նայեց նրան և ժամացույցը աջ գրպանից հանելով՝ դրեց ձախ գրպանը:

. . . . .

Ամենամեծ երախտագիտությամբ պետք է հիշեմ Եղիա Տեմիրճիպաշյանին: Նա մեր մի խումբ առարկաների ուսուցիչն էր: Պարապում էր եռանդով և հուզմունքով: ... Նա մեր մեջ սեր զարթեցրեց դեպի Արևելքը, մանավանդ դեպի Նոդկասարանը, որ ինքը պաշտում էր: Շատ գրքեր էր փնտրում կարդալու:

(Նր.Աճառյան)

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 7

Գրեցե՛ք շարադրություն՝ «Իմ առաջին ուսուցիչը» կամ «Իմ առաջին ուսուցչուհին» վերնագրով: Որոշեցե՛ք, թե քանի՞ պարզ և քանի՞ բարդ նախադասություն եք գործածել ձեր շարադրության մեջ:

3. ՊԱՐԶ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

Պարզ նախադասությունները լինում են երկու տեսակ՝ պարզ համառոտ և պարզ ընդարձակ:

2 *բնույթի*

Միայն ենթակայից և ստորոգյալից կազմված նախադասությունները կոչվում է պարզ համառոտ նախադասություն:

Ենթակա, ստորոգյալ և լրացում ունեցող նախադասությունները կոչվում է պարզ ընդարձակ նախադասություն:

4

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

8

Կարդացե՛ք և գրե՛ք պարզ համառոտ նախադասությունները:

Նարձակումը շարունակվում էր: Ծիսի հետ ձորակում նստել էր ծանր խանձահույրը: Այսօր մարտն է: Սկսվել է ձնհալը: Նալվում է դաշտերի ձյունը: Առվակներ են հոսում: Լսվում է ջրերի մեղմ կարկաչը: Նարթությունները շողշողում են արևի տակ: Անցել է երկուս ու կես ամիս: Երկուս ու կես ամիս շարունակ ես մտածում էի այն կնոջ մասին, որ մեր առաջ դուրս եկավ կռվի օրը: Ես որոնում էի նրան ու չէի գտնում: Բայց նախազգացումն ասում էր, որ մենք կհանդիպենք մի օր: Եվ հանդիպեցինք:

(Նր.Քոչար)

4

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

9

Գրե՛ք նախորդ վարժության բնագրի պարզ ընդարձակ նախադասությունները: Արտագրե՛ք և բանավոր որոշեցե՛ք ենթակային և ստորոգյալին լրացնող բառերը կամ լրացումները:

4

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

10

Նորից կարդացե՛ք (վարժ. 8) բնագիրը և համապատասխան վերնագիր դրեք: Բացատրեցե՛ք, թե ինչու՝ եք այդպես վերնագրել:

4. ՆԱԽԱԴԱՍՏՈՒԹՅԱՆ ԳԼԽԱՎՈՐ ԵՎ ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐ

Ենթական ու ստորոգյալը նախադասության գլխավոր անդամներն են:

Ենթական պարասխանում է *ո՛վ, ովքե՛ր, ի՞նչ, ինչե՛ր (ի՞նչը, ինչե՛րը)* հարցերին:

Ստորոգյալը պարասխանում է *ի՞նչ է անում, ի՞նչ է լինում* կամ *ի՞նչ են անում, ի՞նչ են լինում* հարցերին:

Եթե ստորոգյալը ներկա ժամանակում կապարվող գործողություն է ցույց տալիս, *հարցը ներկա ժամանակով է տրվում*:

Եթե ստորոգյալը անցյալ ժամանակում կապարված գործողություն է ցույց տալիս, *հարցը անցյալ ժամանակով է տրվում*, եթե ապառնի՝ *ապառնի*:

Օրինակ՝

Շուշանիկը *կարդում է* (ներկա):

Շուշանիկը *ի՞նչ է անում* (ներկա):

Շուշանիկը *կարդացել է* (անցյալ):

Շուշանիկը *ի՞նչ է արել* (անցյալ):

Շուշանիկը *կարդալու է* (ապառնի):

Շուշանիկը *ի՞նչ է անելու* (ապառնի):

Չ

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

11

Տրված նախադասությունների մեջ կետերի փոխարեն ավելացրե՛ք ստորոգյալները:

Տաթևիկը կարմիր կակաչների մի փունջ ... և ... Լիլիթին:

Աղջիկը խոշոր ու սևորակ աչքեր ...:

Մարդկային երթը ... դեպի ուխտապետի դարձած Ծիծեռնակաբերդի բարձունքը, որի կապարին ... միլիոնավոր հայ նահապտակների հիշատակին կառուցված հուշարձան կոթողը:

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 12

Ըստ նկարի կազմեցե՛ք բնագիր և հեղինակ գոյականները գործածեցե՛ք նախադասությունների մեջ որպես ենթականեր. կարկաչուն, հովիտ, մայր ու աղջիկ, հայր ու որդի, բերքահավաք:

Մոխրեցե՛ք քստերի նշանակությունը.

ուխարարելի
նահապակ

- ուխարի գնալու տեղ՝ վայր, սրբավայր
- 1. հավարի պաշտպանության համար գոհված մարդ.
- 2. որևէ գաղափարի, գործի համար գոհված մարդ

կոթող

- 1. քարե սյունաձև հուշարձան.
- 2. ճարտարապետական հոյաշեն կառուցվածք

Նախադասության ենթական և ստորոգյալը համաձայնում են թվով և դեմքով: Բազմակի ենթակաների հետ ստորոգյալը դրվում է հոգնակի թվով:

Օրինակ՝

*Ես սովորում եմ: Մենք սովորում ենք:
Դու կարդում ես: Դուք կարդում եք:
Նա՝ Գրիգորը, աշխատում է:
Վահեն, Արամն ու Նասմիկը աշխատում են:*

Բացի ենթակայից և ստորոգյալից, նախադասության մյուս անդամները լրացումներ կամ երկրորդական անդամներ են:

Նախադասության երկրորդական անդամները պարասխանում են **ո՞ր, ինչպիսի՞, ու՞մ, քանի՞, ու՞ր, ե՞րբ, որտե՞ղ** և այլ հարցերի:

Ն

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

13

Ստորոգյալներին ավելացրե՛ք լրացումներ՝ օգտվելով փակագծերում տրված բառացանկից:

Նեծյալները ... առաջ էին գնում դեպի դաշտավայրը: Աղջամուղջը ... ցրվում էր: ... սկսվեց գարնանային առավոտը Արարաբյան դաշտավայրում: Մասիսների գագաթները ... շիկնեցին: Դաշտավայրը ... դիմավորում էր պայծառ օրվան:

(հերզհերես, դանդաղընթաց, արագ, կամաց-կամաց, հանդիսավոր, աստիճանաբար, միանգամից, հյուրընկալ դռները բացելով):

Ն

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

14

Որոշեցե՛ք (բանավոր) նախադասությունների գլխավոր և երկրորդական անդամները:

Անպատում դեռ լույս կա: Օդը մաքուր է ու թափանցիկ: Թռչունները շարախոսում են, իսկ փարթամ կանաչը շողում է գմրուխարի փայլով:

Բայց ահա անպատը հերզհերես մթնում է: Ծառերը միախառնվում են մի մեծ, սև զանգվածի: Կապույտ երկնքում երկջուրորեն դուրս են գալիս առաջին աստղերը: Շուրջով անպատի բոլոր բնակիչները քնում են:

Մոխրեցե՛ք բառերի նշանակությունը.

զմբուխար
երկչոփորեն

- վառ կանաչ գույնի թափանցիկ թանկագին քար
- երկչոփ՝ վախկոտ կերպով

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 15

Ավելացրե՛ք տրված նախադասությունների
անդամների թիվը՝ գործածելով փակագծերում
տրված բառերը:

Սարերի լանջերին տարածվել է գյուղը:

(բարդիներ, այգիներ, կապույտ, կանաչ, սլացիկ, շրջապատված)

Ներքևում փռված են արտերը:

(դեղին, գյուղ, հասուն)

Նասկերը փարվում են իրար, օրորվում:

(փարթամ, մեղմորեն, ոսկի)

Մոխրեցե՛ք բառերի նշանակությունը.

սլացիկ

- 1. դեպի վեր ձգված ու գեղեցիկ, բարեկազմ.
- 2. սրբնթաց, արագրնթաց

փարթամ

- 1. լավ տնած, զարգացած, սաղարթախիտ
(բույս). 2. պարարտ, գեղ. 3. առատ, ճոխ

փարվել

- 1. սիրով փաթաթվել՝ գրկել մեկին. 2. ամուսն
կապել, ապավինել

Իշխեցե՛ք.

Նախադասություններն ըստ երանգի լինում են՝
պատմողական, հարցական, բացականչական և հրա-
մայական:

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 16

Արտագրեցե՛ք՝ ավելացնելով բաց թողնված
կերպարական նշանները:

Մի փոքրիկ ծաղկոցում Արեգը գտավ մի բարացած մարդու կենդանի
գլուխ:

- Ով ես դու, ով մարդ, – հարցրեց Արեգը:
- Զուր... ջուր... – պարասխանեց գլուխը՝ հագիվ կարողանալով խոսել:
- Զուր ես ուզում:
- Զուր... ջուր... փուր... փուր...

Արեգը հանեց անմահական ջրի շիշը և նրանից մի քանի կաթիլ կաթեցրեց կիսարձանի բերանը:

Կիսարձանը կենդանացավ և սկսեց քայլել, առաջ մի փոքր դանդաղ, հետո՝ ավելի շուր-շուր և սկսեց փախչել՝ իր հետևից կանչելով Արեգին.

- Փախիր, փախիր, որդիս, եկ իմ հետևից:

(ՆԱղայան)

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 17

Ըստ նկարի կազմեցե՛ք բնագիր՝ «Բացարժուն» վերնագրով՝ գործածելով հարցական, հրամայական, բացականչական և պարմոդական նախադասություններ:

ա) Նիշեցե՛ք, թե ի՞նչ կենսադրական նշաններ ենթ օգտագործում և ինչպե՞ս ենթ գրում երկու մարդկանց գրույցը:

բ) Բանավոր որոշեցե՛ք, թե ի՞նչ երանգի նախադասություններից է կազմված ձեր արտագրած հատվածը (վարժ 16):

5. ԿՈՉԱԿԱՆ

Վահի՛կ, զանգը հնչել է:

Այս նախադասությունը կազմված է **զանգը** ենթակայից և **հնչել է** ստորոգյալից: **Վահիկ** բառը նախադասության անդամ չէ: Նա այն անձն է, ում դիմում կամ իր խոսքն է ուղղում խոսողը:

Տարագա՛յր դպրոց, կարոտել եմ քեզ:

Այս նախադասության մեջ **կարոտել եմ** ստորոգյալ է, **քեզ** լրացում է: **Տարագայր** բառը լրացնում է **դպրոց** բառին, իսկ **դպրոց** բառը նախադասության անդամ չէ և ցույց է տալիս այն առարկան, ում դիմում կամ իր խոսքն է ուղղում խոսողը:

Այն բառը, որը ցույց է տալիս, թե ու՛մ է ուղղված խոսքը, կոչվում է կոչական:

Մեր բերած օրինակներում **Վահիկ, դպրոց** բառերը կոչականներ են:

Կոչականի վերջին վանկի ձայնավորի վրա դրվում է շեշտ ('):

Կոչականը նախադասության անդամներից անջատվում է ստորակետով: Եթե կոչականն ընկած է նախադասության սկզբում, ստորակետը դրվում է նրանից հետո:

Օրինակ՝

Տրա՛նս, փոթորկի ժամին ծովում չեմ լողա:

Եթե կոչականն ընկած է նախադասության վերջում, ստորակետը դրվում է նրանից առաջ:

Օրինակ՝

Փոթորկի ժամին ծովում չեմ լողա, Տրա՛նս:

Եթե կոչականն ընկած է նախադասության անդամների միջև, սպորա-
կեպ է դրվում նրանից և՛ առաջ, և՛ հետո:

Օրինակ՝ *Փոթորկի ժամին, հրա՛նդ, ծովում չեն լողա:*

Եթե կոչականն սկզբից ունի շեշտված լրացում, ապա ինքը շեշտ չի
ստանում:

Օրինակ՝ *Միրու՛ն աղջիկ, ի՛նչ ես լալիս:*

*Վայ, իեւա՛ռ Դավիթ, շաղգամի փեղակ
Դու կրա՛կ ուրեւ, ցա՛լ ուրեւ, ասալ:*

(Նովհ.Թումանյան)

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 19 Ա. Կարդացե՛ք և գրե՛ք կոչականները:
Բ. Բացատրեցե՛ք այդ կոչականների հետ գոր-
ծածված կերատիրությունը:

ԵՍ ԷԼԻ ԿԳԱՄ

Ես կռիվ կերթամ մութ մրրիկի պես,
Բայց, ի՛նչ ծաղիկներ, ես էլի կգամ:
Կշոգեմ այնպեղ, կկարոտեմ ձեզ,
Իմ պանդ աղբյուրներ, ես էլի կգամ:
Միայն թե դուք կուշտ ու խաղաղ մնաք,
Իմ լավ բալիկներ, ես էլի կգամ:
Ճիվաղ՝ թշնամուն կառնեմ ոտքիս փակ,
Սրբի՛ս ծաղիկներ, ես էլի կգամ:

(Նովհ.Շիրազ)

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 20 Արտագրեցե՛ք՝ լրացնելով բաց թողնված
կերատիրական նշանները:

Նեյ պարոններ ականջ արեք
Թափառական աշուղին
Միրուն փիկնայք ջահել փղերք
Լավ ուշ դրեք իմ խաղին

(Նովհ.Թումանյան)

1 *ճիվաղ* - դե, հրեշ, գազան

6. ՈՒՂՂԱԿԻ ԵՎ ԱՆՈՒՂՂԱԿԻ ԽՈՍՔ

Նովիաննես Թումանյանն ասել է. «Արևի նման նայեցեք աշխարհին»:

Այս օրինակում հեղինակը Թումանյանի միտքը ոչ թե իր բառերով է պարսմում, այլ մեջ է բերում ուղղակի, անփոփոխ:

Ուղղակի, անփոփոխ մեջ բերված խոսքը կոչվում է ուղղակի խոսք:

1. Ուղղակի խոսքն առնվում է չակերտների մեջ և սկսվում է մեծա-
պատով:

ա) Երբ ուղղակի խոսքը դրված է հեղինակի խոսքից հետո, չակերտից
առաջ դրվում է միջակետ:

Օրինակ՝

Կոմիտասն ասել է. «Ժողովուրդն է ամենա-
մեծ սրեղծագործողը, գնացե՛ք և սովորեցե՛ք
նրանից»:

բ) Երբ ուղղակի խոսքը դրված է հեղինակի խոսքից առաջ, չակերտից
հետո դրվում է սպորակետ-գիծ:

Օրինակ՝

«Ժողովուրդն է ամենամեծ սրեղծագործո-
ղը, գնացե՛ք և սովորեցե՛ք նրանից», – ասել է
Կոմիտասը:

գ) Երբ հեղինակի խոսքն ընկած է ուղղակի խոսքի մեջ, նրանից առաջ և
հետո դրվում է սպորակետ-գիծ:

Օրինակ՝

«Ժողովուրդն է ամենամեծ սրեղծագործո-
ղը, – ասել է Կոմիտասը, – գնացե՛ք և սովո-
րեցե՛ք նրանից»:

476-2003

2. Զրույցի ձևով մեջ բերված իրար հաջորդող ուղղակի խոսքերը գրվում են նոր պողից, առանց չափերսի: Տողի սկզբում դրվում է գիծ:

Օրինակ՝

– Սասուն իմ երկիրն է ու իմն էլ կմնա: Իմ հողն է ու իմն էլ կմնա: ... Քարերին արյուն լերդացավ, գերին մաղձորվեց, բայց էլի կասեմ՝ Սասուն իմ արքիկն է, իմ աղոթքը առավորվա ու գիշերվա երազն է, Արորի՛կ:

– Լսում եմ, պա՛պ:

Ես նստած էի քարին՝ հայացքիս տակ հորթերի նախիրը:

(Գևորգ Նալոբյան)

3. Երբ հեղինակի խոսքից հետո բերված ուղղակի խոսքը շար կարճ է, գրվում է առանց չափերսների, փոքրատառով և հեղինակի խոսքից անջարվում է բութով:

Օրինակ՝

Ես ասացի՝ նե՛րս եկ: Վահրամը ներս գալու փոխարեն պատասխանեց՝ շնորհակալ եմ:

Ուրիշի խոսքը կարելի է մեջ բերել նաև պարմողաբար, այսինքն՝ սեփական բառերով վերապարմելով:

Օրինակ՝

Փոխանակ ասելու՝ Արամն ասաց. «Ես վաղը մեկնում եմ Օդեսա», կարելի է ասել՝ Արամն ասաց, որ ինքը վաղը մեկնում է Օդեսա: Ինքը վաղը մեկնում է Օդեսա ուրիշի խոսքը այս դեպքում մեջ է բերված պարմողաբար, այն ուրիշի անուղղակի խոսք է:

Պարմողաբար, ոչ բառացի մեջ բերված խոսքը կոչվում է անուղղակի խոսք:

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 22

*Ա. Կարդացե՛ք և գրե՛ք ուղղակի խոսքերը:
Բ. Բացատրեցե՛ք այս պատմվածքում հան-
դիսող ուղղակի խոսքերի կերտողությունը:*

Գարնանային մի սիրուն առավոտ արևը բարձրացավ ու ասաց ասր-
դերին. «Դե՛, սիրուն աստղիկներ, երկնքի՛ ճրագներ, հիմա գնացե՛ք գիշերը
եկե՛ք»:

Ապա դարձավ ծաղիկներին ու թռչուններին. «Զարթնեցե՛ք, ծաղիկներ,
զարթնեցե՛ք, թռչուններ»:

Եվ զարթնեցին բոլոր ծաղիկները, բոլոր թռչունները:

– Ես պիտի երգեմ, – ասաց արքույտը:

– Ես պիտի ծաղկեմ, – ասաց վարդը:

– Իսկ ես ի՞նչ պիտի անեմ, չջրե՛մ երկիրը, – ասաց մութ ամպիկը:

Արևը պատասխանեց. «Թող երգի՛ արքույտը, թող բացվի՛ վարդը, իսկ
մութ ամպիկը թող գնա-հեռանա՛»:

Ծաղիկները բացվեցին, թռչունները երգեցին, երեխաներն էլ զարթնեցին
և սկսեցին երգել արևի երգը:

«Արև՛, արև՛, ե՛կ, ե՛կ,

Զիզի քարին վե՛ր եկ...

Կարմիր արև, ե՛կ, ե՛կ,

Նախշուն քարին վե՛ր եկ»:

(Ն.Աղայան)

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 23

*Գրե՛ք նախորդ պատմվածքում գործածված
կոչականները և բացատրեցե՛ք դրանց կերտ-
ողությունը:*

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 24

*Արտագրեցե՛ք՝ ավելացնելով ուղղակի խոս-
քի հետ կապված կերտողական նշանները:*

1. Ու ծառաները գառն ու աղջկան
Առնում են, բերում պալատն արքայի:
Ո՛վ ես դու, սիրու՛ն, հարցնում է արքան,
Անբան գառան հետ ի՞նչ ես ման գալի:
(Նովի.Թումանյան)

2. Թռռնիկս լուկ իր փայտե ձին գիտեր,
Բայց կենդանի ձի չէր տեսել նա դեռ,

Մի օր ձի փետավ, իսկական մի ձի,
Այս ի՞նչ է, սպասի՜նկ, հարցրեց զարմացած:
Չի է, ասացի:
Աչքերը նրա հանկարծ չովեցին,
Երկար ժամանակ դիպում էր նա ձին,
Չէր խոսում, լուռ էր:
Նեպո առարկեց.
Իսկի էլ ձի չէ. բա անիվները,
Անիվներն ու՛ր են:

(Սամվել Գրիգորյան)

Հարցաւ և հիշի՛ր՝

1. Շա՛ւր կարդա: Ուշադրությամբ կարդացած գիրքը լեզվի անփոխարինելի դաս է:
2. Կարդայիս աշխարհի՛ր հիշելի նոր հանդիպած բառերը:
3. Երբ շարադրություն կամ նամակ ես գրում, աշխարհի՛ր ընտրելի ամենամեծիչ և դիպուկ բառերը, որպեսզի ընթերցողը պարզ հասկանա, թե ի՛նչ ես ուզում ասել:
4. Գործածի՛ր միայն այն բառերը, որոնց խմայրը քեզ ամբողջովին հասկանալի է:
5. Խուսափի՛ր խոսքիդ մեջ ավելորդ բառեր գործածելուց. «հասկանու՞մ ես», «ուրեմն», «այսպես ասած», «մի խոսքով» և այլն:
6. Խոսքդ մի՛ աղավաղիր ոճամոլներից լսած անմիտ արտահայտություններով («փսիխ», «կլլա» և այլն):
7. Առանց անհրաժեշտության մի՛ օգտագործիր օտարազգի բառեր, եթե դրանց նշանակությամբ քո մայրենի լեզվում բառեր կան:
8. Խոսքի մեջ նույնպես պետք է քաղաքավարի լինել:
9. Հարգի՛ր խոսակցիդ: Արհամարհական կամ ծաղրական կերպով մի՛ վիրավորիր նրան:
10. Որևէ բան բացատրելիս մի՛ դիմիր ձեռքերի օգնությանը: Ամեն փեսակի միտք հեշտ ու հանգիստ կարելի է արտահայտել բառերով:

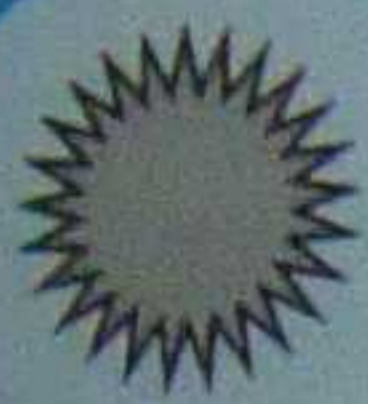
(Ա. Դորոխով)

Ա. ՀԱՉՅՈՒՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ԼԵԶՎԻ ՀԱՉՅՈՒՆՆԵՐԸ

Նախադասությունները կազմված են բառերից, իսկ բառերը՝ հնչյուններից: Օրինակ՝ **Գարունը բացվեց** նախադասությունը կազմված է երկու բառից՝ **գարուն**, **բացվեց**: Իրենց հերթին այդ բառերն էլ կազմված են **գ, ա, ր, ու, ն** և **բ, ա, ց, վ, ե, ց** հնչյուններից: Հնչյուններն արտասանվում են և լսվում. նրանք բառեր կազմող անբաժանելի ձայներ են:

Բառերի անբաժանելի ձայնային միավորները կոչվում են հնչյուններ:

Հնչյուններն, առանձին վերցրած, իմաստ չեն արտահայտում, բայց իրար հետ միանալով կազմում են բառեր, որոնք իմաստ ունեն:

Օրինակ՝

Ա, տ, մ հնչյուններ են. դրանցից ոչ մեկը, առանձին վերցրած, իմաստ չունի, բայց դրանցով կազմված **մատ, տատմ** բառերից յուրաքանչյուրը մի իմաստ ունի:

Լեզվի հնչյունների ուսումնասիրությամբ զբաղվում է հնչյունաբանությունը:

ՀԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 1

Որոշեցե՛ք, թե հետևյալ բառերից յուրաքանչյուրը քանի՞ հնչյունից է կազմված և ի՞նչ հնչյուններից.

դասագիրք, ուսուցիչ, ձայն, ցորեն, ուրախանալ, քաջություն, մարզանք, փայտ, արագ, ծառ, զանգակ, ընկեր, հերոս, ժամանակ, պարտեզ, լուցիկ, երկինք:

ՀԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 2

Ներկայացրե՛ք հնչյուններից կազմեցե՛ք բառեր.

ձ,ն,յ,ու| ր,գ,ի,ք| ր,տ,ու,ց| մ,ր,յ,ա| ու,ր,յ,ք| ա,լ,ր| դ,ա,մ,ր| ր,ու,ջ| դ,կ,ա,ի,ծ|:

Օրինակ՝

ձ, ն, յ, ու = ձյուն:

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 3

Ներկայից հնչյուններից տարբեր դասավորություններով կազմեցե՛ք տարբեր բառեր (կարելի է նաև մեկ հնչյունը երկու անգամ գործածել)։

մ, ա, դ, ր | ա, կ, խ | ն, շ, ու | հ, մ, ա | ա, ս, թ | ռ, ք, ա:

Օրինակ՝

ռ, ք, ա = քառ, առաք:

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 4

Փոփոխելով տրված բառերի վերջին հնչյունը՝ կազմեցե՛ք նոր բառեր։

դար, վար, համար, սուր, գար, լար, բեր, կարիճ, գիրք, վարգ, խառնիճ, հարդ, վանք:

Սովորեցե՛ք բառերի նշանակությունը։

կարիճ	– քաջ, խիզախ, արի
խառնիճ	– մորեխանման վնասարու միջատ
վարգ	– ձիու թեթև ու համաչափ ընթացք՝ վազք
հարդ	– դարման

2. ՀՆԶՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հնչյունների արտասանությանը մասնակցում են թոքերը, կոկորդը, բերանը, լեզուն, շրթունքները։ Թոքերը օդ են մաքրակարարում. արտաշնչելով՝ թոքերից օդի հոսանքն անցնում է կոկորդը, ապա՝ բերանի խոռոչը։ Կոկորդում գտնվում են ձայնավարերը, որոնք կարող են կծկվելով իրար մոտենալ կամ թույլ դիրքով, առանց կծկվելու, իրարից հեռու մնալ։ Եթե ձայնավարերը իրար մոտեցած են, թոքերից դուրս մղվող օդը կպչում է դրանց և թրթռացնում. այդ թրթռումների հետևանքով սրացվում է ձայն։ Իսկ եթե ձայնավարերը թույլ կերպով հեռացած վիճակում են, ապա թոքերից դուրս մղվող օդը կոկորդով, ինչպես խողովակի միջով, անցնում է բերանի խոռոչը։ Բերանի խոռոչում լեզվի և շրթունքների միջոցով կարող են արգելքներ ստեղծվել կոկորդից եկող օդի կամ ձայնի առջև, բայց կարող են և չստեղծվել։ Բերանում կազմվող այդ արգելքների շնորհիվ կոկորդից եկող ձայնը կամ շունչը վերածվում է աղմուկի։

72

5

2/

16

ՀԱՅՆԱԿԱՐ ԵՎ ԲԱՂԱՉԱՅՆ ՆԶՅՈՒՆՆԵՐ

Ննչյունները լինում են երկու տեսակ՝ *մայնավոր* և *բաղաձայն*:

2 այնպիսի էն այն հնչյունները, որոնց արտասանության ժամանակ բերանի խոռոչում արգելքներ չեն ստեղծվում:

Բաղաձայն են այն հնչյունները, որոնց արտասանության ժամանակ բերանի խոռոչում արգելքներ են ստեղծվում:

Ժամանակակից հայերենն ունի *վեց* ձայնավոր և *երեսուն* բաղաձայն:

Չայնապոր հնչյուններն են՝ *ui, t (t̃), p, h, ni, o (n)*:

Զայնավոր հնչյուններն են՝ *u, ɛ (e), ɪ, i, ʊ, o (o)*
Բաղաձայն հնչյուններն են՝ *p, q, ɲ, ɔ, ʃ, ɬ, ɰ, ɟ, ɸ, ɨ, ɦ, ʌ, ɤ, ɥ, ɹ*

h, z, s, w, g, n, u, y, m, r, g, y, p, p:

ՀԱՐՄԱՆԹՅՈՒՆ 7

Կարդացե՛ք հետևյալ բառերը և որոշեցե՛ք
ձայնավորներն ու բաղաձայնները.

ամառ, ընկեր, ուսում, սիրտ, կարոտ, ընթրիք, գերան, վարձ, գիրք,
կարդալ, առու, սերմնացան, արտ, արտփափայր, ջուր:

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 8

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ գրելով բաց թողնված ձայնավորները.

վար...լ, ա...վորել, կ...փու, ծաղ...կ, պար...հան, գ...թան, ծր...ր, վ...րարկու, կ...շիկ, բ...րան, փ...խարակ, կավ...ն, գր...փ...խարակ, կ...րջել, կ...ր...կուր, դաս...ր...ն, ...ս...ցիչ, ...գուց, ...շուն, ...րոր, ...ջնել, ջ...ր:

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 9

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ գրելով բաց թողնված բաղաձայնները.

կ...ուր, գի...ք, մա...րել, ձե...ք, մար...եր, կար...ր, թան...ր, ըն...րիք, կար...ալ, արե...ակ, ա...ջառ, հեր...ական, կա...գնել, ըն...նել, բար...րանալ, կ...թել, կար...ել, վար...ել, փո...ծել:

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 10

Տրված բառերից կազմեցե՛ք նոր բառեր.

ա) սար, լար, դար, փալ, ջուր, մար, հայր, բերք բառերի բաղաձայնների փոփոխությամբ.

բ) սար, վարք, սուգ, մեզ, դուռ, բուռ, գառ, խալ, բառ, սառ, մուկ բառերի ձայնավորների փոփոխությամբ.

գ) մաքի, թզենի, փանկ, մաշկ, սրահ, վիճակ, կրավ, վկա, մկրար, ափսե բառերի մեջ հնչյունների փոփոխությամբ:

Օրինակ՝ _____ սար-քար, սար-սուր, մաքի-քամի:

Ստորագրե՛ք բառերի նշանակությունը.

մեզ	– մատախուղ, մշուշ
սեզ	– հպարտ, վեհ, խրոխտ
մաքի	– ոչխար (էգ)
կրավ	– վուշի կամ կրավարի թելից գործված կրոր, գործվածք

4. ԲԱՂԱԶԱՅՆՆԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

ՉԱՅՆԵՂ, ԽՈՒԼ ԵՎ ՇՆՉԵՂ ԽՈՒԼ ԲԱՂԱԶԱՅՆՆԵՐ

Բոլոր ձայնավոր հնչյունների արտասանության ժամանակ ձայնարերը թրթռում են, իսկ բաղաձայնների մի մասի արտասանության

Ժամանակ թրթռում են, մյուս մասի արտասանության ժամանակ՝ ոչ: Դրան համապատասխան էլ բաղաձայնները լինում են երկու տեսակ՝ **ձայնեղ** և **խուլ**:

Ձայնալարերի թրթռումով արտասանվող բաղաձայնները կոչվում են ձայնեղ բաղաձայններ:

Հայերենի ձայնեղ բաղաձայններն են՝ **բ, գ, դ, ձ, ջ, վ, զ, ժ, ղ, լ, մ, ն, ռ, ռ, յ:**

Առանց ձայնալարերի թրթռումի արտասանվող բաղաձայնները կոչվում են խուլ բաղաձայններ:

Այդ բաղաձայններն են՝ **պ, կ, փ, ծ, ճ, ֆ, ս, շ, խ, հ, ք, թ, ք, ց, խուլ բաղաձայնների մի մասն արտասանվում է ուժեղ շնչով:**

Ուժեղ շնչով արտասանվող խուլ բաղաձայնները կոչվում են շնչեղ խուլներ:

Դրանք են՝ **փ, թ, ք, ց, խ:**

Մնացյալ խուլ բաղաձայնները կոչվում են **պարզ խուլներ**: Դրանք են՝ **պ, փ, կ, ծ, ճ, ֆ, ս, շ, խ, հ:**

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 11

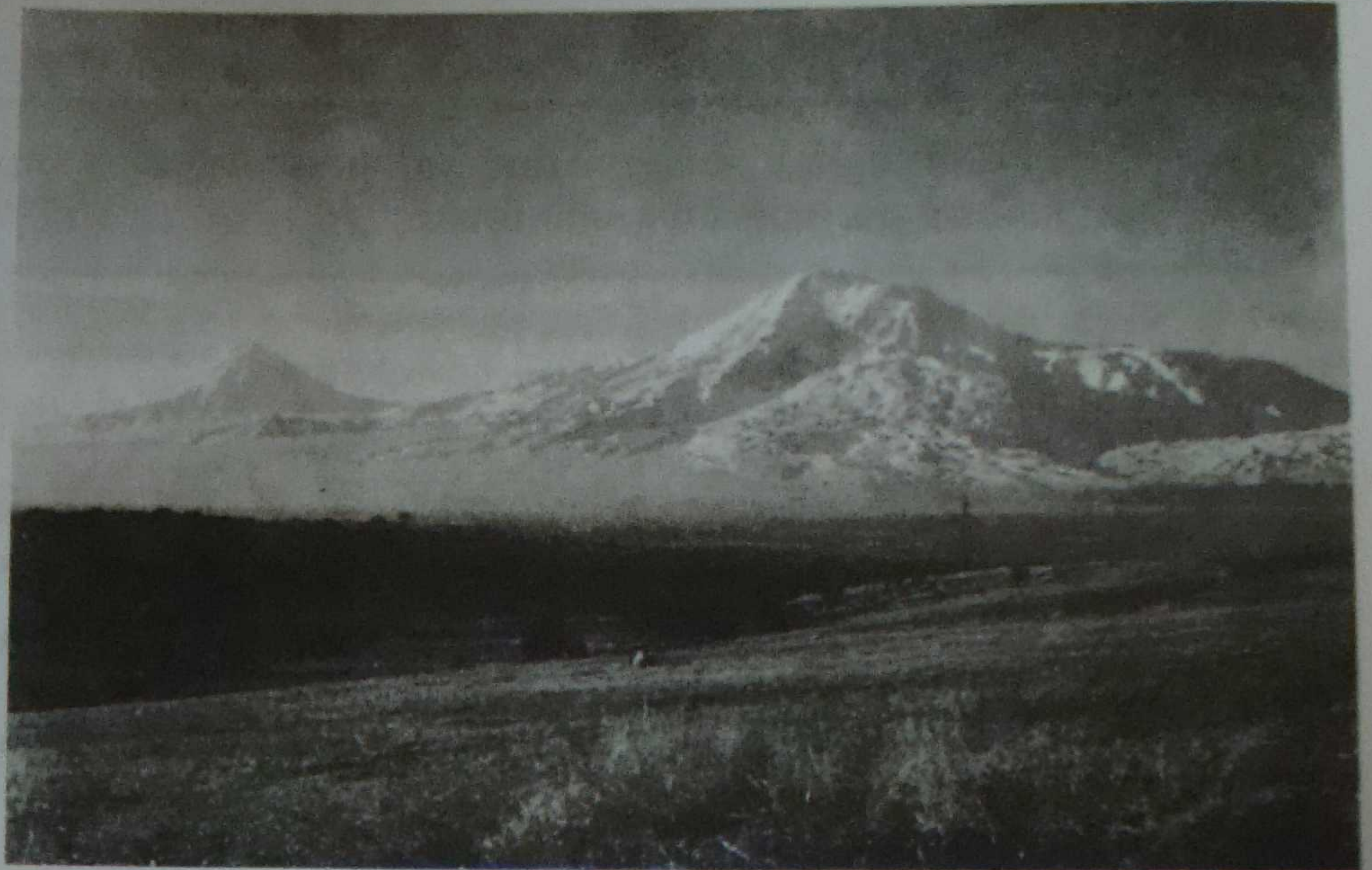
Դու՛րս գրեցեք բաղաձայնները և ցույց տվեք, թե որո՞նք են ձայնեղ, շնչեղ խուլ, պարզ խուլ բաղաձայնները: Որոշեցե՛ք, թե ո՞ր բաղաձայնները չկան:

Արի՛, դու արի,
Քո գալը բարի,
Սիրուն Նոր տարի,
Նոր օրեր բեր մեզ:

Ձյուն փուր սարերին,
Անձրև՝ արպերին,
Կարկուտը՝ չարին,
Զով արևը՝ մեզ:

(Լ.Աղայան)

Դու՛րս գրեցե՛ք բաղաձայնները՝ խմբավորելով ըստ տեսակների (ձայնեղ, պարզ խուլ, շնչեղ խուլ):

Ա՛խ, այս Մասիսը,
Որից փափկում են սրտերը բոլոր,
Երբ ինքը... քա՛ր է.
Որ ջերմացնում է սրտերը մոլոր,
Երբ ինքը...սա՛ռն է...

(Գ.Էմին)

5.ԵՐԿՅՆՉՅՈՒՆՆԵՐ

Նայերենում / բաղաձայնն ավելի թույլ արգելքով է արտասանվում, քան մյուս բաղաձայնները, այդ պատճառով էլ, մյուսներից տարբերելու համար, / հնչյունը կոչում են **կիսաձայն**:

Կիսաձայն / հնչյունի և որևէ ձայնավորի կապակցությունը կոչվում է երկհնչյուն:

Սյուն, լույս, եղբայր, փասնամյակ բառերի մեջ
յու, ույ, այ, յա երկհնչյուններ են:

Հայերենն ունի հետևյալ երկհնչյունները՝

- այ – հայր, մայր, կայծակ և այլն.
- յա – կյանք, մարյան, հնգամյակ և այլն.
- եյ – (արփասանվում է էյ) – թեյ, Ջեյթուն, Մեյրան և այլն.
- յե, ե – (արփասանվում է յե) – եզ, երիփասարդ, Միքայել և այլն.
- յի – գայի, հյուսիսային, ձմեռային և այլն.
- ոյ – (արփասանվում է ոյ) – խոյ, գոյ և այլն.
- յո – յոթ, Գյոթե, արդյոք և այլն.
- ույ – գույն, խարույկ, հաճույք, երեկույթ և այլն.
- յու – սյուն, հնչյուն, երկյուղ, աղբյուր և այլն:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 14 Գտե՛ք հետևյալ բառերի մեջ եղած երկհնչյունները.

Պարույր, քարայր, մյուս, փասնյակ, քաջություն, Նոյ, Սերգեյ, երազ, դույլ, փասնօրյակ, յոթանասուն, սայլ, լույս, արյուն, խաղայի:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 15 Արտագրեցե՛ք՝ լրացնելով բաց թողնված երկհնչյունները.

ուրախութ...ն, դ...լ, գործուն..., հ...րական, Նյու ...րք, շ...վել, վիրաբ...ծ,
Գա...նե, Օֆել..., փ...լակ, օբ...կա, երկնագ...ն, նա...լ:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 16 Գտնել բառեր, որոնց մեջ կան այ, ույ, յա, յու, յե երկհնչյունները:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 17 Տրված բառերից կազմեցե՛ք երկհնչյուն ունեցող բառեր.

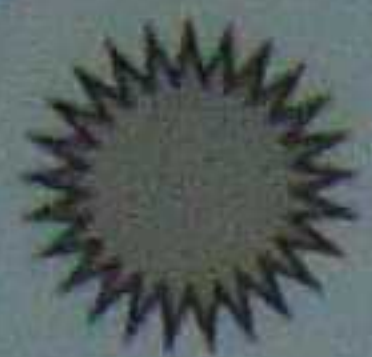
հոր, եղբոր, բուժել, լուսավոր, բուրավեր, ծովանալ, խաղարկել, առօրե-
ական, կապերել, սառցահալ, կառուցել, գունավոր:

հոր-հայր, բուժել-վիրաբույժ, լուսավոր-ան-
լույս և այլն:

6. ՁԱՅՆԱԿԱՊ

Նայերենում իրար հաջորդող երկու ձայնավորների միջև սովորաբար արտասանվում է *յ* հնչյունը, ինչպես՝ *միայն, էակ, պոեթ* և այլն, արտասանվում են՝ *միյայն, էյակ, պոյեթ* և այլն:

Ձայնավորների միջև արտասանվող յ հնչյունը կոչվում է ձայնակապ:

Ձայնակապը երկհնչյուն է կազմում ոչ թե նախորդ, այլ հաջորդ ձայնավորի հետ: Այսպես՝ *պողայի* բառում ձայնակապը գտնվում է *ա* և *ի* ձայնավորների միջև, երկհնչյունն է ոչ թե *այ*, այլ՝ *յի*:

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

18

Գրե՛ք հետևյալ բառերում եղած ձայնակապը և որոշեցե՛ք նրանով կազմվող երկհնչյունը.

կայարան, մայուն, էակ, միասին, սահեի, գոյություն, այո, հայերեն, հարավային, թեյարան:

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

19

Առանձին սյունակներում գրեցե՛ք նախորդ վարժության այն բառերը, որոնց մեջ ձայնակապը գրված է, և այն բառերը, որոնց մեջ ձայնակապը գրված չէ:

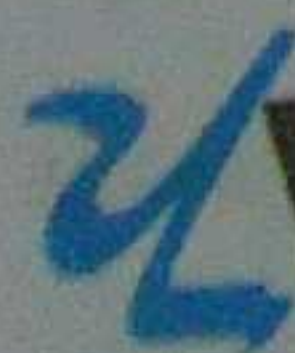
ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

20

Կազմեցե՛ք բառակապակցություններ՝ գործածելով երկհնչյուն ունեցող բառեր:

Օրինակ՝

խարտյաշ այծյամ, հեքիաթային բնություն:

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

21

Արտագրեցե՛ք, ապա դու՛րս գրեցեք երկհնչյուն ունեցող բառերը:

Ճերմակաթույր կարապների երամը ցուրտ վայրերից չվում էր դեպի հարավային երկրներ: Թռչում էին նրանք կապույտ ծովերի վրայով: Վաղորդյան աղջամուղջին ծովի հայելանման մակերևույթն սկսեց մրրկել: Արծաթափայլ ալիքները ծառս եղան և մոնջունով զարկվեցին միմյանց:

(Լ.Տոլստոյ)

Մոխրեցե՛ք բառերի նշանակություններ.

ճերմակաթույր	– ճերմակ՝ սպիտակ գույնով
թույր	– գույն, երանգ
վաղորդյան	– առավարյան
աղջամուղջ	– 1. մութնուլույս, մթնշաղ. 2. մթություն, մշուշ
ծառս լինել	– 1. հեղևի ուրբերի վրա կանգնել (ձիու մասին). 2. ըմբոստանալ, ընդվզել. 3. տեղից վեր թռչել

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 22

Գրեցե՛ք համառոտ շարադրություն՝ գործածելով երկհնչյուն ունեցող հեղևյալ բառերը.

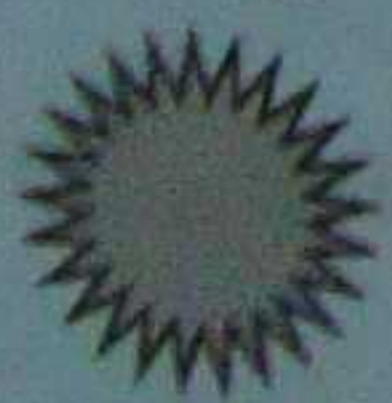
բացօթյա, կիրակնօրյա, վաղորդյան, Օֆելյա, Գայանե, Միքայել, Կորյուն, քարայր, հայրենի, բնություն, բույր, բյուրավոր, ճովողյուն, միմյանց, ձայնեղ, վայրէջք:

7. ՎԱՆԿ

Բառի մեջ իրար հաջորդող հնչյուններն արտասանվում են առավել կամ պակաս սերպությամբ:

Օրինակ՝

Արդար բառի մեջ **ար** հնչյուններն իրար հետ սերպ միասնությամբ են արտասանվում, իսկ **դար** հնչյունները՝ իրար հետ: Այդ երկու խմբերի մեջ որոշ չափով անջատում՝ դադար կա: Իրար հետ սերպ միասնությամբ արտասանվող հնչյունները մեկ շնչով են արտաբերվում:

Բառի այն հնչյունը կամ հնչյունախումբը, որ արտաբերվում է մեկ շնչով, կոչվում է վանկ:

Արդար բառի **ար** հնչյունախումբը մեկ վանկ է, **դար** հնչյունախումբը՝ մի այլ վանկ:

Վանկը բաղկացած է լինում մեկ կամ մի քանի հնչյունից: Առանց ձայնավորի վանկ չի լինում: Բառի մեջ այնքան վանկ կա, որքան ձայնավոր:

Օրինակ՝

Արդար բառն ունի երկու ձայնավոր և երկու վանկ, **ուսուցիչ** բառն ունի երեք ձայնավոր և երեք վանկ, իսկ **տուն** բառը՝ մեկ ձայնավոր և մեկ վանկ:

Վանկի ձայնավորը կոչվում է վանկարար հնչյուն:

Օրինակ՝

Առու բառը բաղկացած է երկու վանկից՝ **ա** և **ռու**: Առաջին վանկի վանկարար հնչյունն է **ա** ձայնավորը, իսկ երկրորդինը՝ **ռու** ձայնավորը:

Վանկը լինում է **բաց** կամ **փակ**:

Ձայնավորով վերջացող կամ միայն ձայնավորից կազմված վանկը կոչվում է բաց վանկ:

Օրինակ՝

Ա-ռու, կա-տու, գի-նի բառերի բոլոր վանկերը բաց են:

Բաղաձայնով վերջացող վանկը կոչվում է փակ վանկ:

Օրինակ՝

Ար-դար, կան-չել, եր-դում բառերի բոլոր վանկերը փակ են. **մա-րագ** բառի առաջին վանկը **բաց**, երկրորդը **փակ** վանկ է:

Շատ բառերի մեջ արտասանվում է **ը** ձայնավորը, բայց չի գրվում: Այդպիսի բառերի մեջ մեկ կամ մի քանի վանկերի վանկարար ձայնավորն է լինում **ը**-ն:

Օրինակ՝

Գրքեր բառի մեջ **գ** և **ը** բաղաձայնների միջև արտասանվում է չգրվող **ը** ձայնավորը, հետևաբար, **գրքեր** բառը կազմված է երկու վանկից, որոնցից առաջինի վանկարարն է չգրվող **ը**-ն: Նույնպես և՛

կտրտել բառի մեջ *կ* բաղաձայնից և *տ* բաղաձայնից հետո լավում է *ռ*, հետևաբար այդ բառի վանկերն են՝ *կռ-տրռ-տել*, որոնցից առաջին երկուսի մեջ վանկարարն է չգրվող *ռ*-ն:

Չգրվող, բայց արտասանվող և ունեցող վանկը կոչվում է գաղտնավանկ:

Գրքեր բառի առաջին, *կտրտել* բառի առաջին և երկրորդ վանկերը գաղտնավանկեր են:

Բառերը կարող են բաղկացած լինել մեկ կամ մի քանի վանկից:

Միայն մեկ վանկից բաղկացած բառը կոչվում է միավանկ բառ:

Օրինակ՝

Տուն, ես, սար, վարդ բառերը միավանկ են:

Մեկից ավելի վանկերից կազմված բառերը կոչվում են բազմավանկ:

Օրինակ՝

Ա-շա-կերտ, ու-սու-ցիչ, կար-դավ, բար-ձր բառերը բազմավանկ են:

Վ

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

23

Տեղեկալ բառերը վանկերի բաժանեցե՛ք և յուրաքանչյուրի դիմաց գրեցե՛ք վանկերի քանակը.

արագաշարժ, գործարան, խոսք, առավուր, այգի, արդարություն, բարձ-
րանալ, քանդակագործություն, երաժիշտ, դասագիրք, ծայր, գարուն,
դասընկեր, մկրատ, մանր, թանձր, դոնբաս, ուղղել, բերրի, վերջ, ինն,
դաշտ:

Մի զա, հեպո կրեսնենք նախադասության մեջ *մի*-ն շեշտված չէ, և նախադասությունը նշանակում է *թող զա* (կամ *երբ որ զա*), *հեպո կրեսնենք*: Եթե շեշտենք *մի*-ն և ասենք՝ *մի՛ զա, հեպո կրեսնենք*, ապա նախադասության իմաստը կփոխենք, և նա կնշանակի՝ *չի կարելի զալ, հեպո կրեսնենք*:

Ճիշտ շեշտադրությունն առանձնապես կարևոր է չափածո գրվածքների ընթերցանության և արքայասանության ժամանակ, որովհետև սխալ շեշտադրությունը խախտում է նրա չափը: Ներկաբար, բանավոր խոսքի գեղեցկությունն ու մտքի ճշգրտությունը պահանջում են շեշտադրության կանոնների անսխալ կիրառություն:

Ն

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

29

Առաջին տողի օրինակով դրե՛ք հետևյալ ոտանավորի բոլոր բառերի շեշտերը և կարդացե՛ք ճիշտ շեշտադրությամբ:

Անցել է *ձմե՛ռը*, անցել են *հողմե՛րը*,
Ամենուր զարթոնք է ու մայիս,
 Անձանոթ *հավքեր* են եկել այս կողմերը
 Եվ *ձրի* համերգ են տալիս:
 Ուռենին հյուսել է *զմբուխարե* ծամերը,
 Շորորում, *ժպտում* է բոլորին:
 Առաջին անգամ են *ծաղկում* այս ծառերը՝
 Յասաման, *ակացիան* ու լորին:

(Ն.Սահյան)

Ն

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

30

Վանկերի բաժանեցե՛ք նախորդ բանաստեղծության ընդգծված բառերը, ցույց տվե՛ք զադրնավանկը:

9. ՀՆՁՅՈՒՆԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ

Բառի ձևափոխության կամ նոր բառեր կազմելու ժամանակ հաճախ բառի վերջից ավելանում են վանկեր, որով բառի շեշտը տեղափոխվում է ավելացած վանկի ձայնավորի վրա:

10. Է ՁԱՅՆԱՎՈՐԻ ՀՆՉՅՈՒՆԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ

ա) Մի քանի միավանկ բառերի սկզբի *Է*-ն դառնում է *ի*: Այդ բառերն են՝ *էջ* (օր.՝ *իջնել, իջևանել, իջեցում*), *էգ* (օր.՝ *իգական*), *էշ* (օր.՝ *իշուկ, իշաքեռ*):

բ) Բառամիջի փակ վանկի *Է* ձայնավորը, որ գրվում է *ե* տառով, որոշ բառերում դառնում է *ի*:

Օրինակ՝

վեճ-վիճել, վեպ-վիպասան, հանդես-հանդիսավոր, զես-զիսավոր:

Վ

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

31

Տեղեկյալ բառերից փակագծերում տրված բառերի և մասնիկների օգնությամբ կազմեցե՛ք նոր բառեր՝ ենթարկելով անհրաժեշտ հնչյունափոխության.

գեր (անալ), կես(ապ), հայրենասեր(ություն), մեզ(ապապ), էշ(ապեր), պարտեզ(պան), զեն(ակիր), հրավեր(ապումս), էշ(այծյամ), գրագետ(ություն), փեր(անալ), վեպ(ագիր):

Օրինակ՝

գեր(անալ) – գիրանալ:

Վ

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

32

Գրե՛ք հեղինակ բառերի հնչյունափոխված մասը և վերականգնեցե՛ք անհնչյունափոխ ձևերը.

դիզել, կիսամուշտակ, վիպական, իջևանել, պապվիրել, սիրավիր, պարփզակ, իջվածք, տիրական, սիզավետ, զինել, գիշակեր:

Օրինակ՝

դիզել (դիզ – դեզ):

11. Ի ՁԱՅՆԱՎՈՐԻ ՀՆՉՅՈՒՆԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ

ա) Մի քանի միավանկ բառերի սկզբում *ի*-ն դառնում է *ը*, որը գրվում

Օրինակ՝

ինձ (կենդանի) – ընձուղտ, ինչ(ք) – ընչաքաղց, իդձ (ցանկություն) – ըդձալի:

բ) Միավանկ բառերի մեջ, փակ վանկում **ի**-ն դառնում է **ը**, որը չի գրվում:

Օրինակ՝ **սիրտ** – **սրտոտ**, **գիծ** – **գծել**, **գիր** – **գրություն**,
ծիգ – **ձգողություն**:

գ) Բազմավանկ բառերի վերջին փակ վանկի **ի**-ն սղվում է կամ դառնում է **ը**, որը չի գրվում:

Օրինակ՝ **դեղին** – **դեղնուց**, **նկարիչ** – **նկարչություն**, **արճիճ** – **արճնագույն** (արքասանվում է՝ **արճընագույն**):

դ) Բազմավանկ բառերի վերջում, **ակ** մասնիկից առաջ, **ի**-ն դառնում է **յ**, եթե շեշտն ընկնում է այդ մասնիկի **ա** ձայնավորի վրա:

Օրինակ՝ **որդի** – **որդյակ**, **աղավնի** – **աղավնյակ**, **կղզի** – **կղզյակ**:

ե) Շատ բազմավանկ բառերի վերջում **ի**-ն միանում է ավելացող վանկի սկզբի անշեշտ **ա** ձայնավորին և դառնում է **է** (գրվում է **ե**):

Օրինակ՝ **որդի** (**որդիասեր**) – **որդեսեր**, **այգի** (**այգիապան**) – **այգեսպան**, **ոսկի** (**ոսկիագոծ**) – **ոսկեգոծ**, **բարի** (**բարիասիրտ**) – **բարեսիրտ**:

զ) Բառավերջի **ի**-ն ձայնավորից առաջ երբեմն ընկնում է, երբեմն՝ պահպանվում:

Օրինակ՝ **ոսկի** (**ոսկիերիզ**) – **ոսկերիզ**, **բարի** (**բարիություն**) – **բարություն**, **աղավնի** (**աղավնիատուն**) – **աղավնատուն**, **գերի** (**գերիություն**) – **գերություն**, **բայց՝ բերրի** – **բերրիություն**, **գյուղացի** – **գյուղացիություն** և այլն:

բարեգործ, ընչաքաղց (ազահ), բարօրություն, ուղեգիր, գնել, թվաբանություն, ոսկեգույն, որդեգրել, պատանյակ, գծավոր, վերջնական, ընծառյուծ, դեղնամորթ, նարնջագույն, մրգառաք, փառեվերջ, փոշոփել, գեղեցկություն, ամեհություն, թշնամանալ, կենդանություն, ոսկերանգ:

Օրինակ՝ **բարեգործ (բարիագործ) – իա-ե:**

թիվ(նշան), գին(ցուցակ), ուղի(գիր), միս(գործ), գարի(հաց), ծաղիկ (թերթ), դեղին(մորթ), խնդիր(գիրք), սիրտ(ցավ), բարի(կամ), այգի(տեր), գրիչ(կոթ), հոգի(ակ), երկիր(բան):

Օրինակ՝ **թիվ(նշան) – թվանշան – ի-ն դառնում է ռ:**

12. ՈՒ ԶԱՅՆԱԿՈՐԻ ՀՆՉՅՈՒՆԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ

ա) Միավանկ բառերի փակ վանկի **ու**-ն դառնում է **ը**:

Օրինակ՝ **սուր – սրել, փունջ – փնջավոր, ջուր – ջրկիր, հուր – հրավառ, ցուրտ – ցրտի:**

բ) Բազմավանկ բառերի վերջին՝ փակ վանկի **ու**-ն սղվում, դուրս է ընկնում կամ, որոշ դեպքերում, դառնում է **ը**:

Օրինակ՝ **երեսուն – երեսնամյա, տեսուչ – տեսչություն, անասուն – անասնապահ, գլուխ – գլխավոր, անունդ – աննդարար, ժողովուրդ – ժողովրդական:**

գ) Բառավերջի բաց վանկում **ու**-ն հաճախ դառնում է **վ**:

Օրինակ՝

առու – առվակ, ձու – ձվաձև, թթու – թթվահամ:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 35

Որոշեցե՛ք, թե ի՞նչ հնչյունափոխության է ենթարկվել ու ձայնավորը հետևյալ բառերում.

ցրահար, գլխավոր, գարնանային, լեզվակ, ձվակեր, հնձվոր, գնդաձև, շնչավոր, նռնենի, խորհրդավոր, շրթնային, բրդաբու, նրբագեղմ, ամրացնել, թթվել, առվահամ, կարվախաղ, թթենի, լծկան, ձկներ:

Օրինակ՝

ցրահար – ցուրտ (ու-ր):

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 36

Ներկյալ բառերից նոր բառեր կազմեցե՛ք և նշեցե՛ք, թե ի՞նչ փոփոխության է ենթարկվում ու ձայնավորը.

կուրծք (վանդակ), ջուր(աման), շուրջ(գիծ), ուրու(ական), թռչուն(բույծ), փունկ(արան), մածուն (աման), Մակու (եցի), չու(ցուցակ), սնունդ(մթերք):

Օրինակ՝

կուրծք (վանդակ) – կրծքավանդակ:

13. Ը ԶԱՅՆԱՎՈՐԻ ՀՆՉՅՈՒՆԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ

Բառավերջի գաղափարականի **ը** ձայնավորը սղվում է այն բոլոր դեպքերում, երբ բառին ավելացող մասնիկը կամ բառը ձայնավորով է սկսվում:

Օրինակ՝

փոքր|ը|ր – փոքրություն, դուստր|ը|ր – դստրիկ,
հյուս|ը|ն – հյուսնություն, ման|ը|ր – մանրամաս,
հիւմ|ը|ն – հիւմնադիր:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 37

Ծանր, ոսկր, ասարդ, մանր, թանձր, ծաղր բառերից կազմեցե՛ք այնպիսի նոր բառեր, որոնց մեջ գաղափարականի ը-ն սղված լինի:

Օրինակ՝

ծանր – ծանրակշիռ:

14. ԵՐԿՆՆՈՒՆԵՐԻ ՀՆՁՅՈՒՆԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ

ա) *Յա* երկհնչյունը բազմավանկ բառերի վերջում, թե՛ փակ և թե՛ բաց վանկում, երբեմն դառնում է *է* (գրվում է *ե*):

Օրինակ՝

ապրյան – ապրենակալ, պապրանյակ – պապրանեկիկ, գործունյա – գործունեություն, պապրյան – պապրենավոր:

Ն

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

38

Գրե՛ք հետևյալ բառերի հնչյունափոխված մասը և վերականգնե՛ք անհնչյունափոխ ձևը.

պաշտոնություն, մաքենադարան, առօրեական, վայրկենական, սենեկապետ:

բ) *Ույ* երկհնչյունը փակ վանկում հաճախ դառնում է *ու*:

Օրինակ՝

գույն – գունավոր, կույր – կուրանալ, կառույց – կառուցել, բույր – բուրավետ:

գ) *Ույ* երկհնչյունը մի քանի բառերում սղվում է:

Օրինակ՝

բույն – բնավորվել, սառույց – սառցահալ, կապույր – կապրել:

Ն

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

39

Գրե՛ք հետևյալ բառերի հնչյունափոխված մասը և վերականգնե՛ք անհնչյունափոխ ձևը.

լուսավոր, բուրասարան, բուսական, մաքուցել, մաքուցարան, զգուշություն, հուսալից, թունավոր, գունեղ, կապություն, սառցարան, համբուրել, ողջունել, կուրակել, կառուցում, զեկուցում, անասնաբուծություն:

Օրինակ՝

լուսավոր – լուս – լույս:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 40

Ներկայից բառերից նոր բառեր կազմեցե՛ք և նշեցե՛ք, թե ի՞նչ հնչյունափոխություն է կատարվում.

կառույց|ապարել|, բույս|բան|, հույս|փու|, լույս|բեր|, գեկույց|գիր|, հրապույր|իջ|, գույն|վառ|, սառույց|պար|:

Օրինակ՝ կառույց|պարել| – կառուցապարել:

Ստեղծե՛ք բառերի նշանակություններ.

ալյակ	– փոքրիկ, թեթև ալիք
ամայի	– բնակությունից զուրկ, անբնակ, անշեն
բուրյան	– բուրավեր, անուշաբույր, հոտավեր
գույժ	– վարձար լուր, բոթ
դյուցազն	– 1. աստվածների ցեղից սերված. 2. առասպելական հերոս. 3. քաջ, խիզախ, հերոս

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 41

Նոր սովորած բառերով կազմեցե՛ք նախադասություններ:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 42

Դու՛րս գրեցեք երկհնչյուն ունեցող բառերը: Գրեցե՛ք ընդգծված բառերի հոմանիշները և դրանցով կազմեցե՛ք բառակապակցություններ:

Զմբուխարյա խոտերի ու բույսերի վրա նստել է **վաղորդյալ** ցողը: **Անգույն** ու թափանցիկ կաթիլը վայրկյան առ վայրկյան փոփոխվում է **արփիական** ճառագայթներից: Զգայուն, **մարգարյա** այդ կաթիլը աննկար փոքրանում է ու կորչում:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 43

Դու՛րս գրեցեք հերկյալ նամակի ընդգծված բառերը և ցու՛յց տվեք, թե ի՞նչ հնչյունափոխություն է կատարվել:

Սիրելի՛ Վահան, երեկ մեզ համար արտակարգ տպավորություններով լի օր էր: Դեռ գնացքում մենք հիացանք Մասիսների անպարմելի **գեղեցկությանը**: Արևի շողերով **լուսավորված**՝ վեհորեն դեպի երկինք էր ձգվել ձյունափառ Արարափը: Գագաթների ձյունը փայլում էր անհունության մեջ, իսկ ցածում տարածվում էր կապույտ մշուշը Արարափյան դաշտի վրա:

Երբ Երևան հասանք, մութն ընկնում էր արդեն: Առաջին **անջնջելի** փափա-
վորությունը, որ **մշտապես** կմնա իմ հիշողության մեջ, Սասունցի **Դավթի**
հուշարձանն է **երկաթուղային** կայարանի հրապարակում: Իր նժույգին
հեծած՝ մեր անպարտելի հերոսը, թուրը ձեռքին, **մարմնացնում** է մեր
ժողովրդի հզորությունը, հայրենասիրությունն ու հաղթանակի կամքը:

Ուշ էր արդեն, որ մենք փեղավորվեցինք հյուրանոցում:

Այսօր եղանք **կենդանաբանական** և **բուսաբանական** այգիներում:
Տեսանք բազմաթիվ կենդանիներ ու բույսեր, որոնց անունները միայն
դասագրքերից գիտեինք կամ բոլորովին չգիտեինք: Գեղեցիկ է բուսա-
բանական այգին. **բազմերանգ** ծաղիկները, **բազմադեղնակ** ծառերն ու
թփերն այնքան գեղեցիկ են, որ դժվար է նկարագրել:

Վաղը գնալու ենք **Մարենադարան** և զանազան թանգարաններ:

Ջերմ բարևներով՝
քո ընկեր Նայկազ

6-ը հուլիսի 2002թ.
Երևան

ՆԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 44

Գրեցե՛ք «Գարունը մեզ մոտ» վերնագրով
շարադրություն՝ գործածելով հետևյալ բառերը՝
*համապատասխան հնչյունափոխության եև-
թարկելով դրանք.*

ձյուն|իալ, կույր|ակվել, կարկուտ|բեր, առու|ակ, բույս|ական, ծաղիկ|ել,
կապույտ|ություն, վայրկյան|ական, բույր|աստան, ծաղիկ|անոց, ծուփ|ալ,
բարձր|անալ:

ՆԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 45

Բացատրեցե՛ք նախորդ վարժությունում
կատարած հնչյունափոխությունները համա-
պատասխան կանոններով:

15. ՏԱՌ ԵՎ ԱՅԲՈՒԲԵՆ

Գրավոր խոսքի մեջ լեզվի հնչյուններից յուրաքանչյուրը նշանակվում է
որևէ գրային նշանով, որ կոչվում է **տառ**: Օրինակ՝ **ասել** բառի հնչյուն-

ներից յուրաքանչյուրը գրվում է մի նշանով՝ **ա, ս, ե, լ**:

Ամեն մի լեզու ունի իր փառերը:

Լեզվի բոլոր փառերը, ընդունված դասավորության կարգով, կազմում են այդ լեզվի այբուբենը:

Այբուբենը փվյալ լեզվի փառերի ամբողջությունն է՝ դասավորության ընդունված կարգով:

Այբուբենի մեջ փառերի հաջորդական կարգը կայուն է և չի կարելի խախտել:

Այբուբենի ամեն մի փառ ունի մեծափառ և փոքրափառ փեսակները: Ժամանակակից հայերենի այբուբենն ունի 39 փառ: Սրանցից 38-ը այբուբենի իրար հաջորդող փառերն են, իսկ 39-րդը այդ շարքից դուրս գտնվող կցագիր **և**-ն է:

Այբուբենի փառերն, իրենց դասավորությամբ, հետևյալն են.

Մեծափառ՝

**Ա, Բ, Գ, Դ, Ե, Զ, Է, Ը, Թ, Ժ, Ի, Լ, Խ, Ծ, Կ,
Ն, Ձ, Ղ, Ճ, Մ, Յ, Ն, Ը, Ռ, Չ, Պ, Զ, Ռ, Ս, Վ,
Տ, Ր, Յ, ՌԻ, Փ, Բ, Օ, Ֆ:**

Փոքրափառ՝

**ա, բ, գ, դ, ե, զ, է, ը, թ, ժ, ի, լ, խ, ծ, կ, հ, ձ,
ղ, ճ, մ, յ, ն, շ, ո, չ, պ, ջ, ռ, ս, վ, փ, ռ, ց, ու,
փ, ք, օ, ֆ:**

Մեծափառ «և» չկա, գրվում է եվ:

Այբուբենի այդ փառերը հնում ունեին անուններ, որոնք այժմ սովորաբար չեն գործածվում: Այդ անունները կարդա՛ նկարի ներքևում:

Նայերեն փառերը և այբուբենը հորինել է Մեսրոպ Մաշտոցը 405 թվականին, այդ պատճառով էլ մեր այբուբենն ընդունված է կոչել մեսրոպյան այբուբեն:

Այբուբենի փառերից յուրաքանչյուրը գործածվում է մեկ հնչյունի համար, բայց կան դեպքեր, երբ մեկ հնչյունի համար օգտագործվում է

երկու փառ կամ էլ, ընդհակառակն, մեկ փառով արտահայտվում է երկու կամ երեք հնչյուն: Օրինակ՝ ժամանակակից հայերենի **օ** հնչյունի համար ունենք **օ** և **ո** փառերը, **է** հնչյունի համար՝ **է** և **ե** փառերը: Դրանց հակառակ՝ **և**-ը արտահայտում է որոշ դեպքերում երեք (**յ, է, Վ**), որոշ դեպքերում՝ երկու (**է, Վ**) հնչյուն, ինչպես, օրինակ՝ **ևսև** (արտասանվում է **ևսյէվ**), **արև** (արտասանվում է **արէվ**): Բառասկզբում **ո** փառն արտահայտում է երկու հնչյուն (**վ, օ**), նույնպես և **ե** փառը (**յ, է**): Այդ բոլորի հետևանքով է, որ մեր այժմյան այբուբենը, կցագիր **և**-ի հետ վերցրած, ավելի շատ փառեր ունի, քան մեր լեզվի հնչյուններն են (39փառ՝ 36 հնչյունի համար):

Ա-այբ
Բ-բեն
Գ-գիմ
Դ-դա
Ե-եչ
Զ-զա
է-է
Ը-ըթ

Թ-թո
Ժ-ժե
Ի-ինի
Լ-լուև
Խ-խե
Ծ-ծա
Կ-կեն
Հ-հո

Ձ-ձա
Ղ-ղափ
Ճ-ճե
Մ-մեն
Յ-հի
Ն-նու
Շ-շա
Ռ-վո

Չ-չա
Պ-պե
Ջ-ջե
Ռ-ռա
Ս-սե
Վ-վեվ
Տ-տյուև
Ր-րե

Տ-տո
ՌԼ-ռԼ
Փ-փյուր
Ք-քե
Օ-օ
Ֆ-ֆե

Մենք ապա այբուբենում ժամանակակից հայերենի **ու** ձայնավորի փոխում դրված էր **վյուն** անվանված փառը (**Բ**): Ներագայում, ինչպես մյուս փառերի, **վյուն**-ի համար էլ սփեղծվեց փոքրատառ (**ւ**):

Այդ վյունը (**Բ, ւ**) ժամանակակից հայերենի այբուբենում դարձել է **ու** փառի բաղադրիչ:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 46

Անգիր սովորեցե՛ք այբուբենի փառանուններով հորինված այս հանգսիադր:

Այբ, բե՛ն, գի՛մ,
Ե՛լ Նովակիմ,
Դա՛, ե՛չ, զա՛,
Լծի՛ր եզան:
Է՛, ը՛թ, թո՛,
Վե՛ր կաց Թաթո՛,
Ժե՛, ինի՛, լյու՛ն,
Կապի՛ր քո շուն:
Խե՛, ծա՛, կե՛ն,
Ու՛ր է Նակեն:
Նո՛, ձա՛, դա՛ւր,
Միհրա՛ն, Միհրդա՛ւր:
Ճե՛, մե՛ն, հի՛,

Կզանք հիմի:
Նու՛, շա՛, վո՛,
Պրծի՛ր, Շավո՛,
Չա՛, պե՛, ջե՛,
Ուշ է, Վաչե՛:
Ռա՛, սե՛, վե՛վ,
Ծագեց արև:
Տյու՛ն, րե՛, ցո՛,
Մա՛րդ, Աստծո:
Վյու՛ն, փյու՛ր, քե՛,
Քելե՛ Սրբե՛:
Ե՛վ, օ՛, ֆե՛,
Օ՛, ի՛նչ զով է:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 47

Որոշեցե՛ք, թե հետևյալ բառերի մեջ ո՞ր փառերն են երկու կամ երեք հնչյուն արտահայտում և որո՞նք են այդ հնչյունները.

կարևոր, որոշել, և, բարև, ողորկ, ես, թեև, թև, ոսկի, նաև, Եվրոպա, երևալ, ոգևորություն, ամենաերկար, ամենատրակյալ, Երևան, ոչինչ:

Օրինակ՝ _____ կարևոր – և = է, վ:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 48

Որոշեցե՛ք, թե հետևյալ բառերի մեջ ո՞ր հնչյուններն են փառքեր փառերով զրկել.

որսել, կեսօր, վերև, բոց, փեսողություն, էլեկտրականություն, սովորել, Վոլգա, այրել, էներգիա, երես, արոր, հեղեղ, ևս, թևավոր, օրորել, գեղակ, եզր:

Ն

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

49

Արտագրեցե՛ք հետևյալ հատվածի բոլոր բառերը և յուրաքանչյուրի դիմաց գրեցե՛ք, թե քանի՞ հնչյուն ու քանի՞ տառ կա՝ հաշվելով նաև զաղպրնավանկի ը ձայնավորը (օժանդակ բայը հաշվել խոնարհվող բայի հետ):

Միտում է կրակն իր դալուկ բոցով,
Թաց առասպաղից արցունք է ծորում,
Ու կապու՛յր, կապու՛յր, կապու՛յր թախիժով
Երգն է ոլորվում մեր գեղնափորում:

Խշշում է ասես մի ճերմակ բարդի,
Ու ոլորվում է մի նեղ արահետ,
Երգը ինձ բռնել ու դաշտից մարտի
Տանում է, փանում, փանում դեպի հետ:

(Վ.Դավթյան)

Ն

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

50

Պատմեցե՛ք, թե ինչի՞ մասին է խոսվում այս բնագրի առաջին և ինչի՞ մասին՝ երկրորդ պարբերություններում, ապա ավելացրեք, թե դուք ի՞նչ գիտեք Մեսրոպ Մաշտոցի և նրա հորինած այբուբենի մասին:

Նայոց գրերը խլվում էին Մամփրեի ներսում, թռվում էին հայացքի դիմաց: Տունը ձգում էր նրան, ձգում էին նաև այբբենարանը, կարմիր փառերով լցված փեպրերը:

Վարժապետ Գրությունն ասում էր՝ սուրբ Մաշտոցից առաջ հայոց գրեր են եղել և հայոց գրականություն՝ փորված քարե սալիկներին: Նայոց վայրագ թշնամին ջարդուփշուր է արել հայոց մարյանները, և գրերը թևավորվել են ու թռել երկնամերձ սարերը:

(Ըստ Մ.Գալշոյանի)

Մոխրեցե՛ք բառերի նշանակությունը.

- սուրբ – 1. սալովածային, սրբերի շարքը դասված.
2. առաքինի, անբասիր, մարուր
- սալիկ – փոքրիկ սալ, փաշած կամ բնական քար
- վայրագ – վայրենի, դաժան, անգույթ, կատաղի
- երկնամերձ – երկնքին մերձ՝ մոտ, երկնահաս

16. ԲԱՌԵՐԻ ԱՅԲԲԵՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Բառարաններում բառերը հեշտությամբ գտնելու համար դասավորում են այբբենական կարգով: Նույն նպատակով զանազան կարգի ցուցակներում այբբենական կարգով են դասավորում նաև մարդկանց անուն-ազգանունները, աշխարհագրական անունները և այլն:

Բառերի այբբենական դասավորությունը կատարվում է հետևյալ եղանակով: Տրված բառերը խմբավորում են նախ առաջին տառերի հերթականությամբ, ապա՝ միևնույն տառով սկսվող բառերը դասավորում են երկրորդ տառերի հաջորդականությամբ, այնուհետև՝ երրորդ, չորրորդ տառերի և այդպես մինչև վերջ:

Օրինակ՝

Տրված են հետևյալ բառերը. **ազահ, բերել, երակ, ագռավ, ազար, ազգ, գարուն, ազգական, դերասան, ազգաբան, երևալ, ազգաբնակչություն, ազդարարել, ազդեցիկ, ազդել, ազդեցություն, ազդու:**

Խմբավորելով այդ բառերն ըստ առաջին տառի՝ կստանանք հետևյալը.
Ա – ազահ, ագռավ, ազար, ազգ, ազգական, ազգաբան, ազգաբնակչություն, ազդարարել, ազդեցիկ, ազդել, ազդեցություն, ազդու: **Բ** – բերել:

Գ – գարուն: **Դ** – դերասան: **Ե** – երակ, երևալ:

Այժմ վերցնենք **ա**-ով սկսվող բառերը և դասավորենք երկրորդ տառով.
ազահ, ագռավ, ազար, ազգ, ազգական, ազգաբան, ազգաբնակչություն, ազդարարել, ազդեցիկ, ազդել, ազդեցություն, ազդու:

Երրորդ տառով դասավորելով՝ կստանանք. **ազահ, ագռավ, ազար, ազգ, ազգական, ազգաբան, ազգաբնակչություն, ազդարարել, ազդեցիկ, ազդել, ազդեցություն, ազդու:**

Այս դասավորությունից հետո **ազահ** և **ազռավ** բառերն արդեն իրենց տեղումն են, որովհետև նրանց երրորդ տառերը տարբեր են, իսկ **ազգ**-ով և **ազդ**-ով սկսվող բառերը դեռ կարիք ունեն հաջորդ տառերով դասավորվելու:

Չորրորդ տառով դրանք կդասավորվեն այսպես. **ազգական**, **ազգաբան**, **ազգաբնակչություն**, **ազդարարել**, **ազդեցիկ**, **ազդեցություն**, **ազդել**, **ազդու**:

Նինգերորդ տառով՝ **ազգաբան**, **ազգաբնակչություն**, **ազգական**, **ազդարարել**, **ազդել**, **ազդեցիկ** և այլն:

Դասավորելով այդպիսի հաջորդականությամբ մինչև վերջին տառը՝ կստանանք **ա**-ով սկսվող բառերի հետևյալ կարգը.

ազահ, **ազռավ**, **ազար**, **ազգ**, **ազգաբան**, **ազգաբնակչություն**, **ազգական**, **ազդարարել**, **ազդել**, **ազդեցիկ**, **ազդեցություն**, **ազդու**:

Վ **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 51** Դասավորեցե՛ք հետևյալ բառերը այբբենական կարգով.

ազնիվ, արև, բաբախել, երես, փուն, բադ, բազուկ, արդար, գարի, դաս, բազկաթոռ, գրել, բազկերակ, նկար, մուրճ, բառարան, բաժանել, բախել, բակ, թանձր, բայց, բամբակ, բահ, բաղեղ, բառ, բաճկոն, բանակ, բանջար, բացել, բոլոր, բերդ, բողբոջ, բերել, բխել, բողկ, բնություն, յոթ:

Վ **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 52** Այբբենական կարգով գրեցե՛ք դասարանի աշակերտների ազգանունների ցուցակը:

Բ. ՈՒՂԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՈՒՂԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ

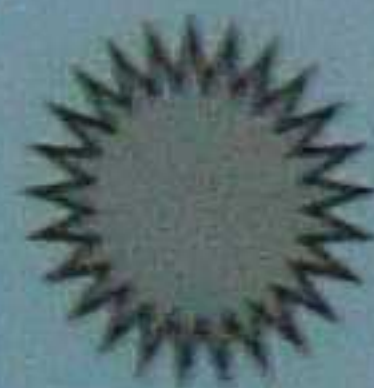
Նայերենում միևնույն հնչյունը կարող է գրվել երկու տարբեր տառերով կամ միևնույն տառը կարող է արտահայտել մի քանի հնչյուններ: Դա առաջ է բերում գրելու և գրվածը ճիշտ կարդալու որոշ դժվարություններ: Դրա համար էլ սահմանվում են ճիշտ գրելու որոշ կանոններ, որոնք ցույց են տալիս, թե ո՞ր դեպքում ի՞նչ տառ է պետք գրել, և ճիշտ կարդալու կանոններ, որոնք ցույց են տալիս, թե ո՞ր դեպքում ո՞ր տառը ինչպե՞ս պետք է կարդալ:

Ճիշտ գրելու կանոնները սովորեցնում է **ուղղագրությունը**:

Ուղղագրությունը ճիշտ գրելու կանոնների ամբողջությունն է:

Ճիշտ արտասանելու և գրվածը ճիշտ կարդալու կանոնները սովորեցնում է **ուղղախոսությունը**:

Ուղղախոսությունը բառերը ճիշտ արտասանելու և գրավոր խոսքը ճիշտ կարդալու կանոնների ամբողջությունն է:

1. ՁԱՅՆԱՎՈՐՆԵՐԻ ՈՒՂԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՈՒՂԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ

Նայերենի **ա, ի, ու** ձայնավոր հնչյունների գրությունը համապատասխանում է արտասանությանը և որևէ դժվարություն չի ներկայացնում:

Օրինակ՝

ազատություն, ուրախ, տղա, սիրտ, արի, մի-
ասին, իմանալ, առու:

1

Է փառք գրվում է բառասկզբում, եթե լավում է Է:

Օրինակ՝

Էջ, Էքսկուրսիա, Էկրան, Է, Էի, Էիր, Էինք, Էիք,
Էին, Էակ:

2

Բառամիջում և բառավերջում Է գրվում է միայն այն դեպքում,
եթե նա մի առանձին արմարի սկզբնապատն է:

Օրինակ՝

Վայրէջք բառի մեջ գրում ենք Է, որովհետև նա
Էջ (իջնել) արմարի սկզբնապատն է: Այդպես և՛
լայնէկրան (լայն-էկրան), անէանալ (ան-էանալ),
մանրէ (մանր-է=էակ), որևէ (որ-և-է) և այլն:

3

Բառամիջում, բոլոր մյուս դեպքերում, երբ լավում է ձայնավոր Է
հնչյունը, գրվում է և փառք:

Օրինակ՝

դեզ, ցորեն, հսկել, լեզու:

4

Ե փառք բառասկզբում գրվում է այն դեպքում, երբ արքա-
սանվում է յե երկհնչյունը:

Օրինակ՝

երկար, եզ, երևալ, եռանդ:

5

Բառամիջում յե երկհնչյունը լավելիս և կարող է գրվել այն
դեպքում, եթե նրանով սկսվող բառն սկզբից սրացել է ձայնավորով
վերջացող բառ կամ մասնիկ:

Օրինակ՝

ամենաերկար, համաեվրոպական, ամենաեր-
ջանիկ:

Այդպես է նաև մի քանի օտար բառերում:

Օրինակ՝

պոեթ, ակրոդպրոց, պոեզիա և այլն:

Բառասկզբի **ե**-ն բարդ և ածանցավոր բառերի մեջ բաղաձայնից առաջ կարդացվում է որպես պարզ **է** ձայնավոր:

Օրինակ՝

երանգ (կարդացվում է *յերանգ*), բայց՝ *բազմե-րանգ* (կարդացվում է *բազմէրանգ*), այդպես և՝ *եւթ*, բայց՝ *վերեւթ*, *երևակայել*, բայց՝ *աներևա-կայելի* և այլն:

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 1

Գրեցե՛ք է-ով և ե-ով սկսվող հինգական բառ:

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 2

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ գրելով է կամ ե.

...րգ, ...ակ, ամենա...ական, բար...կամ, ...ներգիա, բ...րք, ...լեկորա-կանություն, ա...րոքազա, ...րես, ...լեկորա...ներգիա, բեր...ի, կարդում ...ի, ...ջահամար, գեպ...զր, վեր...լք, պո...զիա, Գաբրի...լ, Տարի...լ, ամենա...ռան-դուն:

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 3

Բացատրեցե՛ք, թե գրության և արտասանու-թյան ի՞նչ տարբերություններ եք նկատում հետևյալ բառաշարքերում.

- երթ* – վրաերթ – ուղերթ
- եզր* – կիսաեզրափակիչ – գեպեզր
- երջանիկ* – ամենաերջանիկ – ապերջանիկ
- եփել* – կիսաեփ – անեփ
- եռալ* – ինքնատեռ – եռուզեռ

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 4

Տրված արմատներով կազմեցե՛ք նոր բառեր՝ սկզբից ավելացնելով արմատներ և ածանցներ.

էական, էկրան, երգ, էներգիա, երանգ, երախտիք, եզր, երջանիկ, եղբայր, երես:

1

Օ փառը գրվում է բառասկզբում, եթե լավում է **o** հնչյունը:

Օրինակ՝

օր, օգույր, օգոստոս, օրենք:

2

Բառամիջում **o** գրվում է այն դեպքում միայն, եթե նա մի առանձին արմարի սկզբնապատն է:

Օրինակ՝

այսօր, անօգույր, ապօրինի:

3

Բոլոր մյուս դեպքերում, երբ լավում է **o** ձայնավորը, գրվում է **n** փառը:

Օրինակ՝

գործ, երեկո, սովորել:

4

Ո փառը բառասկզբում գրվում է, երբ արարասանվում է **վո**:

Օրինակ՝

որոշում, ուրք, ողջույն, ոսկի, որակ:

5

Ռուսերենից և օտար այլ լեզուներից վերցված բառերի սկզբում լավող **վո** հնչյունակապակցությունը գրվում է **վո** փառերով:

Օրինակ՝

Վոլգա, վոլֆրամ, վոլր, Վորոնեժ, Վոլոդյա:

Այս կանոնին չեն ենթարկվում հնում փոխառված անունները, ինչպես՝ **Որմիզդ, Որմիզդուխտ, Օդիսեւ** և այլն:

6

Բառամիջում լավում է **վո** և գրվում է **n** փառը, եթե նա ձայնավորից հետո է:

Օրինակ՝

ամենատրակյալ, ենթատրոփայնային, արջա-
որս, կիսատղորկ:

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 5

Գրեցե՛ք n -ով և o -ով սկսվող հինգական բառ:

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 6

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ գրելով o
կամ n տառը.

բ...լ...ր, ...րոշակի, ...րմնադիր, ...ազիս, ...դկույզ, ամեն...րյա, ամենա...րո-
շակի, երբ...րդ, ան...րինական, ...դջ, ...զնի, հանր...գույր, ...րապահիկ, ոսկեզ...ծ,
վեհ...րեն, ամենա...դորկ, օրեց...ր, օրըստ...րե, մեղմ...րեն, մեղմ...րոր,
...վկիանոս, ...գրական, ...րինակելի:

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 7

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ փակա-
գծերում գրելով, թե ինչպե՛ս է արտասանվում n
տառը.

բարորակ, ոսկի, որդեսեր, վարորակ, չափածո, չոր, որբանոց, արջատրս,
նրբաոճ, բարձրորակ, արագույն, ամենատրակյալ, ոսկեօղ, քեռորդի,
անողնաշար, բազմատաս, առողջություն, հայորդի, պարզորոշ, բազմությանի,
արագորեն:

Օրինակ՝

բարորակ $|n=o|$, ոսկի $|n=\psi n|$:

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 8

Արտագրեցե՛ք՝ ավելացնելով o կամ n տառը,
բացատրեցե՛ք բառերի նշանակությունները:

Փակելով սուգանավի ան...դ խցիկներում՝ ծովայիններին շնչահեղձ էին
արել:

Քիմիայի կաբինետի մի անկյունում մաքրությունից շողշողում էին
ան...թներն ու սրվակները:

Ան...դ ան...թում կայծկվաացող մարիսը մարեց:

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 9

Արտագրեցե՛ք՝ ավելացնելով բաց թողնված
տառերը:

Ամառվա տ...թ երեկ... էր: Շ...գ ...րվա ...դը հագեցած էր այնպիսի
անուշահ...ությունամբ, ...ր մարդու արբեցնում էր և դարձնում երազկ...տ:

Արև... Կա այդ լանջին մեղմ... Բոք գեփյուռի Կապ մեղմ... Բեն ծփում էին երփներանգ ծաղիկները:

Բացառրեցի՝ թ արքաաւանական ընդհանրու-
թյուն ունեցող այս բառերի ուղղագրական
փարբերութիւնները.

անօրեն, մեղմորեն, փնօրեն, ջերմորեն, համեսփորեն, ապօրինի, անօրինական:

Բառասկզբում լավող **ը** հնչյունը գրվում է միայն **դ**, **մ**, **և** բաղաձայններից առաջ և **ըստ** բառում:

Օրինակ՝ ըղձալի, ըմպել, ընկեր, ընդունել, ըմբիշ, ընտիր
և այլն:

Այս բառերի սկզբի ***n***-ն գրվում է նաև բարդ և ածանցավոր բառերի մեջ:

Օրինակ՝ անընդունելի, ամենաընդհար, դասընկեր, ինքն-
բարիքյան և այլն:

Գաղարկականի n -ն փողադարձի ժամանակ գրվում է:

Օրինակ՝ _____ ամենը-կատելի, կըրկ-նել, հըրճ-վանք, Մը-կըրտիչ:

Յ Գաղարնապանկի *ը* ձայնավորը կարող է գրվել նաև չափածո սյրեղծագործությունների մեջ՝ բանասյրեղծական չափը (վանկերի քանակը) պահպանելու համար:

Օրինակ՝ Մերթնեց: Յերուսիկն լուռ չարհարամերով
Մի քանի կոճղեր դրրեց կրրակին:
(Նով հ. Թումանյան)

4 Բառասկզբում լավում է **ը** ձայնավորը, բայց չի գրվում **սկ, սպ, սթ, սփ, սք, սք, զք, զգ, շպ, շք** բաղաձայններից առաջ:

Օրինակ՝ **սկսել, սպասել, սրանալ, սթափվել, սփռվել, զբոսնել, զգալ, շպարել, շքապ, սքողել:**

5 Եթե **սք, զք, շն, սպ, սկ** և նման կապակցություններն սրացվել են նրանց միջև եղած ձայնավորի ընկնելով, ապա **ը** ձայնավորն արտասանվում է **ս, զ, շ** հնչյուններից հետո:

Օրինակ՝ **սուք-սքել, զուք-զքել, շուն-շներ** և այլն:

6 Բոլոր մյուս դեպքերում, երբ բառասկզբում գրվում է երկու կամ ավելի բաղաձայն, առաջին բաղաձայնից հետո լավում է **ը** ձայնավորը, բայց չի գրվում:

Օրինակ՝ **նսքել, գքնել, ծքար, կռիվ:**

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 11 Գրեցե՛ք ը տառով սկսվող ութ բառ:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 12 Տրված բառերի արմատներին սկզբից ու վերջից արմատներ ու ածանցներ ավելացնելով՝ կազմեցե՛ք նոր բառեր.

ընկեր, ընթերցել, ըմբոստ, ընթացք, ընտիր, ըղձալ:

Օրինակ՝ **ընկեր – ընկերական, ընկերություն, դասընկեր, գործընկեր:**

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 13 Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ գրելով բաց թողնված տառերը.

...նարություն, ...ղնաշար, ...ղձական, ...ղանակ, ...ղձ, առ...ղջություն, հյուր...նկալ, օր...սպօրե, ...նչագուրկ, ան...նդունակ, ...նրանիք, մեկ...նդմեջ, ...մբռնել, ...նթացք, ...նթադրել:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 14 Տեղեկյալ բառերը վանկերի բաժանեցե՛ք՝ գրելով գաղափարավանկի ը-ն.

կսկիծ, գրագետ, կրնկակոխ, հիմնադրել, հյուսն, փնտրեսություն, ան-
կրկնելի, շրջագայել, պղնձագույն, աստղ, թիկն, դառն, դաշն:

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 15

Արտագրեցե՛ք հետևյալ հատվածները՝ գրե-
լով զադրնաավանկի ը-ն:

Է՛յ, ջան-հայրենիք, ինչքա՛ն սիրուն ես,
Սարերդ կորած երկնի մովի մեջ,
Ջրերդ անու՛շ, հովերդ անու՛շ,
Մենակ բալերդ արուն-ծովի մեջ:

(Ավ.Իսահակյան)

Գիժ, լեռնային մի վրակ
Խոխոջում է նրա տակ,
Խաղում կանաչ մարգերին:
Էն առվակում կես օրին,
Երբ որ շոգից նեղանում,
Գնում էինք լողանում:
Տկո՛ր, աշխույժ խմբակով,
Աղաղակով, աղմուկով
Խաղում էինք, վազվզում
Գույն-գույն մանրիկ ավազում:

(Նովհ.Թումանյան)

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 16

Ավելացրե՛ք բաց թողնված տառերը և,
գործածելով տրված բառերն ու բառակա-
պակցությունները, կազմեցե՛ք կապակցված
խոսք.

սր...նթաց գետակ, գետ...զր, մեղմ...րոր գեփյուռ, խ...րհրդավոր անդ...րր,
բաց...թյա պարշգամբ, ...նկուզենու փայտից պարրասպված ...ր...րոց, ան-
հ...գ փարիներ, օրեց...ր, հոր...ղբայր, ...նոք, գվարթ ...րգ, հն...րյա ...րգեր
...րգել:

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 17

Գրեցե՛ք սկ, սպ, սփ և նման կապակցություն-
ներով սկսվող 10 բառ, որոնց սկզբում արտա-
սանվում է չգրվող ը:

2. ԵՐԿՅՆՉՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՈՒՂՂԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հայերենի երկհնչյունների արտասանությունը և գրությունը սովորաբար համապատասխանում են միմյանց:

Օրինակ՝

այրել, սենյակ, խոյ, յոթերորդ, թեյ, սուրյեկտ, բույր, բյուր:

Այդ ընդհանուր կանոնից դուրս են մնում միայն հետևյալ դեպքերը.

1

Յա երկհնչյունը գրվում է *իա* փառերով.

ա) հետևյալ հայերեն բառերում. *բամիս, դասարիարակ, հեքիաթ, խավիար, կրիա, փասիան, օվկիանոս.*

բ) մի շարք անձնանունների մեջ. *Անանիա, Ազարիա, Բունիաթ, Եդիա, Եդիազար, Երեմիա, Զաքարիա, Մարիամ, Սուքիաս.*

գ) աշխարհամասերի, երկրների, քաղաքների և այլ աշխարհագրական անունների մեջ.

Օրինակ՝

Ասիա, Ավստրալիա, Գերմանիա, Իրալիա, Անգլիա, Ֆրանսիա, Սոֆիա, Ուրմիա, Կիլիկիա, Միսիան.

դ) ուսերենից և եվրոպական լեզուներից փոխառված բառերում.

Օրինակ՝

քիմիա, սոցիալիզմ, մաթերիա, պրոլետարիատ, էներգիա:

Յա երկհնչյունը գրվում է *եա* փառերով հետևյալ բառերում. *հրեա, իդեալ, քվեարկել, Անդրեաս:*

Բոլոր մյուս դեպքերում *յա* երկհնչյունը գրվում է *յա* փառերով:

Օրինակ՝

մեդալյոն, մապյան, Արաքսյա, Օֆելյա, կյանք:

2

Յե երկհնչյունը գրվում է *իե* փառերով մի քանի հարուկ անունների և փոխառյալ բառերի մեջ:

Յ երկհնչյունը գրվում է **եո** պատերով **իդեոլոգ** (գաղափարախոս) և դրանից կազմված բառերում:

Գրվում է **իո** պատերով՝ **ռադիո**, **միլիոն**, **չեմպիոն**, **օրիորդ** և այլ բառերում:

Վ **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 18**

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ գրելով երկհնչյունները: Փակագծի մեջ գրեցե՛ք ավելացրած երկհնչյունը.

բաղաձ...ն, սակ...ն, եղբ...ր, աղբ...ր, հնչ...ն, դասարարակութ...ն, դաս...րակ, օվկ...նոսային, Նամբարձում...ն, Կիլիկ..., սոց...լական, դեղնագ...ն, համբ...ր, Պար...ր, կր..., երկաթ..., երկ...ղ, Սերգ..., ...թնամյա, հնգամ...կ:

Վ **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 19**

Գրեցե՛ք այ, ույ, յա, յու երկհնչյուններով հինգ-ական նոր բառ:

Վ **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 20**

Գրեցե՛ք տասը բառ, որոնց մեջ յա երկհնչյունը գրվում է իսկ տասերով:

Վ **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 21**

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ փակագծում գրելով, թե ինչպե՛ս է կարդացվում ի տառը.

Արփիար, ակադեմիկոս, Ուկրաինա, Ավստրալիա, ձիավոր, Սլովակիա, լաբորատորիա, թիավարել, Փրանսիացի, միավորում, արիանալ, գյուղացիական, սպիանալ, ծիածան, ռադիոհաղորդում, միանալ, դասարարակել, թիակ, Իսրայիլ:

Վ **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 22**

Գրեցե՛ք բաց թողնված տառը և փակագծում նշեցե՛ք, թե ինչպե՛ս է հնչում.

օվկ...անոս, Լ...ա, քիմ...ա, էքսկուրս...ա, թ...ավարել, Իսպան...ա, ձ...արշավ, մ...ննույն, դասար...արակություն, մ...ություն, լ...առար, հ...ացում,

Եղ...ազարյան, պոեզ...ա, քաղաքաց...ական, սփառ...ոն, մ...այնակ, գյու-
ղաց...ություն, որդ...աբար, հեք...աթագիր:

Օրինակ՝ _____ օվկիանոս (յ), Լիա (ի):

3. Յ ՁԱՅՆԱԿԱՊԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

1

Յ ձայնակապը գրվում է **ա** և **ռ** տառերից հետո:

Օրինակ՝ _____ տղա – տղայի, խաղալ – խաղայի, պահածո –
պահածոյի, կաթաա – կաթաայի, երեխա – երե-
խայական, Մարո – Մարոյի:

2

Ա և **ռ** ձայնավորների և հաջորդող որևէ ձայնավորի միջև **յ** ձայնակապ չի արտասանվում և չի գրվում:

ա) **ամենա, ենթա, հակա, կիսա** նախամասնիկներով կազմված բառե-
րում:

Օրինակ՝ _____ **ամենա**ընտիր, **ամենա**ուշադիր, **ամենա**իմաս-
տուն, **կիսա**ուղիղ, **ենթա**որովայնային, **հակա**իմ-
պերիալիստական, **ամենա**ազնիվ, **ամենա**եժան:

բ) մի բանի օտար բառերում:

Օրինակ՝ _____ **կակաո, կոալիգիա, ռաունդ:**

3

Յ ձայնակապ չի գրվում, բայց արտասանվում է **ե** (է), **ի**, **ու** ձայնավորներից հետո:

Օրինակ՝ _____ **միասնություն, ձիեր, գրեի, ծիածան, մարգա-**
րեություն, էական, էի, էություն, դասափուի,
Արփիար, բազեակիր:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 23

Տրված բառերից կազմեցե՛ք նոր բառեր՝ գրելով կամ չգրելով ձայնակապը՝ ըստ համապատասխան կանոնների.

կաթսա(ափում), անգգա(անալ), բազե(ակիր), լի(ություն), մի(ություն), մասսա(աբար), շղթա(ել), ազգա(ին), խաբեբա(ություն), ընծա(ել), հսկա(ական), մեքենա(որեն), երեկո(անալ), ենթակա(ական), հեռակա(ել), արի(ություն), գո(անալ), գո(ություն):

Օրինակ՝ _____ կաթսայատուն:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 24

Արտագրեցե՛ք ներքոհիշյալ բառերը՝ փակագծերում նշելով, թե ինչպե՛ս են արտասանվում իրար հաջորդող ձայնավորները.

հիանալ, ձիարշավ, փեղեք, արիություն, թիակ, բազմակողմանիորեն, թափական, քվեարկել, կորեացի, կորեերեն, գնչուական, էություն, էինք, մարգարեական:

Օրինակ՝ _____ հիանալ (իյա), գնչուական (ուա):

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 25

Ներկյալ բառերից ամենա նախաժանցով կազմեցե՛ք նոր բառեր և գրեցե՛ք համապատասխան կանոնների համաձայն.

արագ, եռանդ, ընդհանուր, անմեղ, ընդունելի, որոշակի, էական, ոգևորիչ, երջանիկ, ուժեղ:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 26

«Դպրոցական ուղղագրական բառարանի» օգնությամբ, տրված բառերի սկզբից ավելացնելով արմատներ և ածանցներ, կազմեցե՛ք նոր բառեր: Բացարկեցե՛ք դրանց ուղղագրությունն ու արտասանությունը.

եղծել, եղկելի, եռանդ, երկար, եղբայր, երթ, երևույթ, եզր, երախտիք, երանգ, երգ, երկյուղ:

Մեկնությունք բաների նշանակութունք.

եղծել	– փշագնել, աղավաղել, քանդել
եղկելի	– 1. գարշելի, զգվելի, նողկալի. 2.ողբալի, թշվառ, ողորմելի
երանգ	– գույն, գույնի նուրբ փառքերակ
երախարիք	– բարի գործ, բարերարություն

4. ԲԱՂԱՁԱՅՆՆԵՐԻ ՈՒՂԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՈՒՂԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆԸ

Նայերենում ընդհանրապես բաղաձայնների արտասանությունը համապարասխանում է գրությանը, այսինքն՝ բաղաձայններն ինչպես որ արտասանվում, այնպես էլ գրվում են։ Բայց կան դեպքեր, երբ համապարասխանությունը խախտվում է։

Օրինակ՝

Արտասանում ենք **վարթ**, բայց գրում ենք **վարդ** (թ հնչյունը գրում ենք **դ** փառով)։

Մ

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

27

Արտագրեցե՛ք ընդգծված բաները և յուրաքանչյուրի դիմաց գրեցե՛ք, թե ինչպե՛ս են արտասանվում բ,գ,դ,ձ,ջ փառերը։

Ի՛նչ կլինի, աաա՛, **գրիչ**,

Ինձ էլ սիրես **գոնե** մի քիչ։

Ինչու՞ իմ մեծ **քրոջ** ձեռքին

Գրում ես միշտ վարժ ու **կարգին**։

Իսկ իմ ձեռքին խազմզում ես

Մե **ազոտալի** ճանկերի պես։

Ես քեզ վապ **բան** ի՛նչ եմ արել։

Ե՛կ, խնդրում եմ՝ ինձ համար էլ

Գրի էնպես **արագ-արագ**,

Էնպես ուղիղ, սիրուն, **բարակ**։

Գրիչը լուռ լսում, լսում,

Ճռճռում է ու խազմզում,

Բայց այս **անգամ արդեն**, կարծես,

Փոքրիկ ծրի ճանկերի պես։

(Նով հ.Թ-ումանյան)

դարբին	(դարբնոց, դարբնել)
երբ	(երբեմն, երբեք)
լիբ	(լրբանալ, լրբություն)
խրբուկ	(բույսի անուն է)
հարբել	(հարբեցողություն, հարբեցություն)
նուրբ	(նրբորեն)
որբ	(որբանալ, որբանոց)
սուրբ	(սրբազան, սրբություն)
սրբել	(սրբիչ, սրբագրել)
ուրբաթ	(ուրբաթախոս)

2

Ը-ից հետո լավող **փ** հնչյունը գրվում է **փ** պառով հետևյալ արմատներում և նրանցից կազմված բառերում.

արփի (արև)
երփն (գույն)
փրփուր
թարփ (ծուկ որսալու ցանց)
Արփիար

3

Բոլոր մյուս բառերում **բ**-ից հետո լավող **բ** հնչյունը գրվում է **բ** պառով, ինչպես՝ **բորբ**, **բորբոքել**, **գերբ**, **բորբոս**, **արբանյակ**, **սերբ**, **կարբիդ** և այլն:

4

Ներկյալ արմատներում և նրանցից կազմված բառերում **ձայնավորից** կամ **ւ** բաղաձայնից հետո լավում է **փ** հնչյունը, բայց գրվում է **բ** պառը.

արխազ
իբր, իբրև
խաբել (խաբուսիկ, խաբերա և այլն)
հակորենի, հակորուկ (բույսի անուն է)
շաբաթ (շաբաթական, երկուշաբթի, երեքշաբթի, չորեքշաբթի, հինգշաբթի)
համբերել
համբույր

Չայնավորից հետո լավում է **փ** հնչյունը, բայց գրվում է **ք** տառը նաև հետևյալ հապուկ անունների մեջ.

Գարրիել

Նակոք

Քերոք

Սերոք

5

Բոլոր մյուս բառերում **ձայնավորից** կամ **ւ**-ից հետո լավող **փ** հնչյունը գրվում է **փ** տառով, իսկ **ք** հնչյունը՝ **ք** տառով:

Օրինակ՝

ափ, փափագ, շամփուր, փամփուշտ, դափնի, ճամփորդ, փողփողել, աբեթ, գուք, լոքի, հոբելյան, Աբել, Զաբել, թամք, ծծումք և այլն:

6

Ներկյալ բառերում լավող **խա** հնչյունները գրվում են **դք** տառերով.

ադք (ադբել, ադբակույտ, ադբանոց և այլն)

ադքյուր

եդքայր (հորեդբայր, եղբորորդի և այլն)

ոդք (ոդբալ, ոդբանվագ, ոդբասաց, ոդբերգություն և այլն)

29

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

29

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ գրելով փ կամ բ՝ նախորդ կանոնների համաձայն.

եր...ներանգ, փր...րել, դար...նոց, փա...կանալ, ամ...ուփել, սր...իչ, համ...երություն, դա...նեվարդ, Ար...իարյան, ճամ...աբաժան, Ար...իկ, որ...անոց, ուր...աթ, եր...եք, նր...երանգ, սր...ագրել, հար...ած, Նամ...արձումյան, եր...նիցե, շա...աթօրյակ, ճող...ել, հղ...անալ:

30

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

30

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ փակագծերում գրելով, թե թ-ից հետո ի՞նչ հնչյուն է արտասանվում և ի՞նչ տառ է գրվում.

սրբազան, բորբոքել, դերբայ, փարբեր, պարբերաբար, նրբանալ, ներբողել, երփնագույն, հարբել, արբանյակ, որբանալ, երբեմնի, նրբագեղմ, բարբառ, արբեցում:

Օրինակ՝

սրբազան (փ հնչյուն, բ փառ):

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 31 Ներկայալ հանգախաղը սովորեցե՛ք անգիր: Աշխատեցե՛ք հիշել այդպեղ գործածված այն բոլոր բառերը, որոնցում փ կամ պ հնչյունը գրվում է բ փառով:

Եղբայր Նակո՛ք, դարբին Քերո՛ք,
Սուրբ Գաբրիե՛լ, Աղբյուր Սերո՛ք,
Ասկյարը՝ լիրբ, խաբվածը՝ որբ,
Ուրբաթ-շաբաթ աբխազի ողբ...

Երբ արտերում աղբ ու խրբուկ,
Նակորենի, նուրբ հակորուկ,
Բաջ ֆիդայու երդման համբույր,
Արցախ երկրի հարբեցնող բույր, –
Նամբերանքի իբրև ավարտ՝
Սրբենք արցունք, օ՛ն, դեպի մարտ:

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 32 Տրված բառերին արմատներ ու ածանցներ ավելացնելով՝ կազմեցե՛ք նոր բառեր: Որոշեցե՛ք դրանցում հնչյունափոխված և անհնչյունափոխ ձայնավորներն ու երկհնչյունները.

աղբ, ողբ, որբ, համբույր, եղբայր, սուրբ, նուրբ, երբ:

Օրինակ՝

սուրբ – սրբագործել, սրբազան, սրբահայր,
սրբանալ, սրբուհի, սրբամայր, սրբապարկեր,
սրբություն, սրբորեն (ու-ն հնչյունափոխվել է
ը-ի), անսուրբ, ամենասուրբ (ու-ն չի հնչյունա-
փոխվել).

երբ – երբեմն, երբեմնի, երբևէ, երբեիցե, երբեք
(ե-ն չի հնչյունափոխվել):

Ն

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

33

Ըստ նկարի կազմեցե՛ք պլան և, շարունակելով սկսված խոսքը, ավարտեցե՛ք:

Երփներանգ ծաղիկների փունջը ձեռքին՝ Նակոբը մոտեցավ բոջո՛ւ Արփենիկին:

Ն

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

34

Արտագրեցե՛ք՝ ավելացնելով բաց թողնված տառերը: Այս օրինակով բնութագրեցե՛ք ձեր ծանոթներից մեկին:

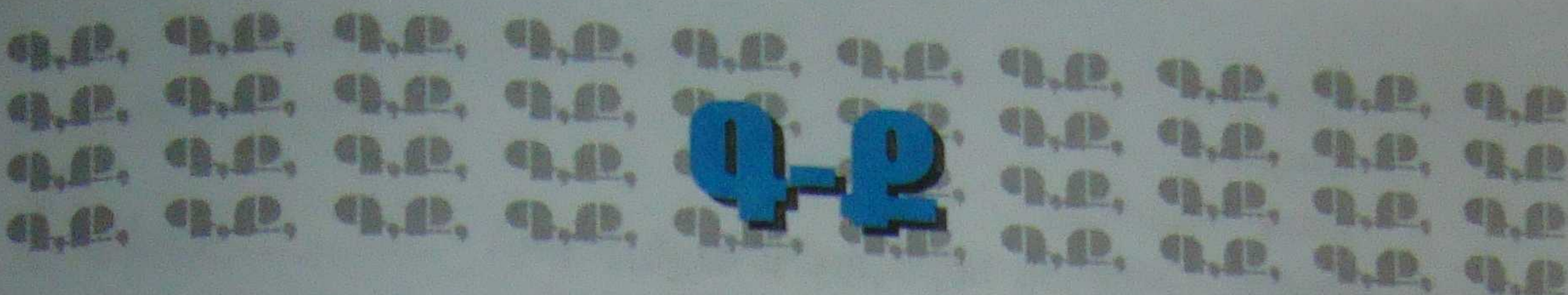
Նակո...ի հորեղ...այրը՝ Գա...րիելը, դար...ին է: Նաղթանդամ է, պարթև, բայց ունի նուր... դիմագծեր, սր...ի պես պայծառ ու ջինջ հայացք: Ազնիվ ու շիտակ, ունի մի փա...ագ՝ ապրել առանց խա...եության, եր...եք ու եր...նե չող...ալ, չնվնվալ դժվարություններից:

Մոխրեցե՛ք բառերի նշանակությունը.

պարթև
փափագ
ասկյար
օն

- թիկնեղ, լայնաթիկունք
- ցանկություն, իղձ
- 1.թուրք զինվոր. 2. փխբ. վայրագ, վայրենի գազան
- ձայնարկություն. հրամայական, խրախուսական, բաջակերական բացականչություն՝ ապա՛, հապա՛, դե՛ նշանակությամբ:

1

Բ-ից հետո հետևյալ արմատներում և նրանցից կազմված բառերում լսվում է **ք** հնչյունը, բայց գրվում է **զ** տառը.

երզ (երգել, երգիչ, երգարան, երգեցողություն և այլն)

թարգման (թարգմանել, թարգմանություն և այլն)

կարզ (կարգադրել, կարգադրություն, կարգին, օրակարգ և այլն)

մարզարե

մարզարիտ

պարզև (պարզևապրել)

2

Նետևյալ բառերում ձայնավորից հետո լսվում է **ք** հնչյունը, բայց գրվում է **զ** տառը.

ալազ

զազս

զուգել (-վել)

էզ (իգական)

էզուց

թագավոր

ծագել (ծագում, արևածագ և այլն)

ծեզ (ծեզին)

կարազ

հագնել (հագուստ, հագցնել)

հոզ (հոզս, հոգալար)

հոզնել

հոզի

հոզնակի

ձազ

ձիզ (ձգել, հրաձիգ և այլն)

ճիզ (ճգնել, ճգնաժամ)

ճրազ

նրազու

մարագ

մուգ (մգանալ)

նորոգ (նորոգել, նորոգում և այլն)

շոգ

շոգի

ոգի

պարարագ

սուգ (սգալ, սգավոր և այլն)

տեգր

ուրագ

օգնել (օգնական, օգնություն և այլն)

օգուտ (օգտակար, օգտագործել և այլն)

Ն-ից հետո լավող **ք** հնչյունը գրվում է **գ** փառով **անգամ** բառում:
Ք հնչյունը գրվում է **գ** փառով նաև **Գևորգ, Մարգար, Մարգիս, Գրիգոր, Օգսեն** հայրուկ անուններում:

Յ Բոլոր մյուս բառերում լավող **ք** հնչյունը գրվում է **ք** փառով,
գ հնչյունը՝ **գ** փառով:

Օրինակ՝

**արքա, հերքել, փուրք, քրքիշ, քուրք, դիրք, ե-
զերք, զորք, վերք, ագահ, ագարակ, թագ, ձա-
գար, մեգ, դագանակ, ոռոգել, սագ, վագր, տեգ,
գիզգազ** և այլն:

Իսկ հնչյունները **շաղգամ** բառում գրվում են **դգ** փառերով:

Չ

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

35

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ լրացնելով
բաց թողնված փառերը և փակագծերում
գրելով, թե ի՞նչ փառ է գրվում և ի՞նչ հնչյուն է
արտասանվում.

եր...իջ, անար..., դասակար..., պար...նապրություն, անար...անք, ար...ա-
սիք, եր...իծանք, կար...աղություն, համեր..., Մար...արյան, մեներ..., մար-
...արաշար, մր...եղեն, բնարեր...ություն, դրամապուր..., բուր..., թար...

մանիչ, գոր...ագործ, բար...ավաճել, մար...ագեպին, կառ..., վար...ուբարբ, բեր...ապվություն:

Օրինակ՝

երգիչ (զ տառ, ք հնչյուն), վարքուբարք (ք տառ, ք հնչյուն):

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 36

Խմբավորեցե՛ք ք հնչյունի դիմաց գ տառ ունեցող բառերն ըստ հանգ կազմող վերջնավանկի ձայնավորի (-ազ, -եզ, -իզ, -ել, -ոզ, -զի, -ուզ) և աշխատեցե՛ք հիշել:

Օրինակ՝

ճրագ

հոգի

մարագ

շոգի

կարագ

ոգի

և այլն

և այլն

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 37

Որոշեցե՛ք, թե ք հնչյունը ո՞ր բառում ի՞նչ տառով է գրվում ը-ից հետո.

կար...ադրել, սար...ավորել, եր...արան, խոր..., վար...ագիծ, հեր...ել, թար...մանություն, քուր..., փեզեր..., ներ...ուստ, մար...արտափայլ, խոփ-հար..., կար...ապահ:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 38

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ փակագծերում նշելով, թե ք հնչյունը ի՞նչ տառով է գրվել.

նվագարան, շոգենավ, օգնություն, հետք, ավագություն, հետաքրքրություն, թագավորական, հանքափոր, ձիք, փարերք, վերանորոգել, հոգնակի, բրբջալ, հոգաբարություն:

Օրինակ՝

շոգենավ (զ):

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 39

Ներկյալ հանգախաղն ու շուրասելուկը սովորեցե՛ք ակզիր: Աշխատեցե՛ք հիշել այդպեղ գործածված այն բոլոր բառարմատները, որոնցում ք հնչյունը գրվում է գ տառով:

Զագսի զուգսով, հագին ճերմակ,
 Ոչ օգնական, փեսա ու թագ,
 Ծագած ծեղին ձեռքին ճրագ՝
 Նոգնած հարսը մտավ մարագ:
 Մարագ հո չէ՛, մի ագարակ,
 Էլ ճրագու՛, փթով կարագ,
 Տեղրի բաղած շաղգամի դեզ,
 Նորոգ իրեր՝ մուգ ու պես-պես,
 Կարգով թիեր, անգամ ուրագ,
 Նոգնակի հոգս՝ էգ ու որձ ձագ...
 Ավագ Զափիկ, էգուցվա ծես,
 Նոգին դարձավ կորեկի կես.
 Պարարագի շոգ ու շոգի,
 Սգավոր չարք ու չար ոգի.
 Ի՛նչ հարսանիք, երգ ու պարզև,
 Մարած ճրագն ընկավ ներքև:
 Մարգարիտը խեղդում է ձիգ,
 Դուրս ելնելու անօգուտ ճիգ...
 Մարգարեներ, ո՛վ սուրբ թարգման,
 Շփոթված հարս, շուրջը՝ դարման:

Հաջորդական

Գևո՛րգ, Գրիգո՛ր, Մարգի՛ս, Օգու՛ն,
 Ավա՛գ, Մարգա՛ր ու Մարգարի՛տ,
 Վա՛յ ճգնավո՛ր թագավորի՛դ:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 40

Տրված բառերին ավելացնելով բայական
 վերջավորություն՝ կազմեցե՛ք գործողություն
 ցույց տվող բառեր: Որոշեցե՛ք դրանցում
 հնչյունափոխված ձայնավորները.

երգ, հոգ, ձիգ, ճիգ, մարգարե, մուգ, նորոգ, շոգ, շոգի, սուգ:

Օրինակ՝

շոգի – շոգիանալ (ի-ն չի հնչյունափոխվել),
 ձիգ – ձգել (ի-ն հնչյունափոխվել է ռ-ի):

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 41

Արարագրեցե՛ք՝ ավելացնելով բաց թողնված
 տառերը: Շարադրանքի նմանությամբ բանա-
 վոր նկարագրեցե՛ք բնության ու կենդանական
 աշխարհի մի օրինակ:

նյարդ

որդ (որդնել)

որդի

ջարդ (ջարդել)

վաղորդյան (առավոտյան)

վաղորդայն (վաղ առավոտ)

վարդ

վարդապետ

վրդովել (վրդովմունք)

օրիորդ

Թ հնչյունը գրվում է **դ** փառով նաև **-որդ**, **-ուրդ** ածանցներով կազմված բառերում (**առաջնորդ**, **երրորդ**, **նախորդ**, **ժողովուրդ**, **արձակուրդ**, **խառնուրդ** և այլն) և հետևյալ հափուկ անուններում.

Բարդուղիմեոս

Զարդար

Նվարդ

Միրվարդ

Վարդան

Վարդևան

Վարդգես

Վարդուհի

Վարդուշ

Բոլոր մյուս բառերում **ր**-ից հետո լսվող **թ** հնչյունը գրվում է **թ** փառով, իսկ **դ** հնչյունը՝ **դ** փառով:

Օրինակ՝

արթուն, **երթ**, **զարթնել**, **թերթ**, **խորթ**, **թիթեռ**, **հերթ**, **պարթև**, **փարթամ**, **բարդի**, **դդիրդ**, **խարդախ**, **խլուրդ**, **հարդ** (դարման), **հորդ**, **անուրդ**, **թակարդ**, **ապարդյուն**, **հարդարել**, **մակարդակ**, **Նավասարդ**, **Տրդապ** և այլն:

2

Չայնավորից հետո լսվող **թ** հնչյունը գրվում է **դ** փառով հետևյալ արմափներում և նրանցից կազմված բառերում.

դադար (դադարել, անդադար և այլն)

դադրել = հոգնել

օդ

Բոլոր մյուս բառերում **ձայնավորից** հետո լսվող **թ** հնչյունը գրվում է **թ** փառով, իսկ **դ** հնչյունը՝ **դ** փառով:

Օրինակ՝

կաթ, կաթսա, սդաթ, երկաթ, սաթ, անհեթեթ,
թեթև, վիթ, ադամանդ, դողոշ, բադ, ծղրիդ,
վառող, Սեդրակ, Ադամ, Թեոդոս:

3

Նեպոլյալ բառերում **ն**-ից հետո լսվող **թ** հնչյունը գրվում է **դ** տառով.

անդամ

խնդիր

կենդանի

ընդամենը

ընդհանուր

ընդունել, ընդունակ

Բոլոր մյուս բառերում **ն**-ից հետո լսվող **թ** հնչյունը գրվում է **թ** տառով, իսկ **դ** հնչյունը՝ **դ** տառով:

Օրինակ՝

կանթ, կանթեղ, շանթ, ենթարկել, խենթ, ան-
թառամ, հակինթ, ադամանդ, ավանդ, հանգ,
թունդ, թիկնդ (թնդալ, թնդյուն) և այլն:

Սովորեցե՛ք բառերի նշանակությունը.

1. բարդ	—	1. դժվարին, խրթին. 2. շատ մասերից բաղկացած. 3. դիզված
2. բարդ	—	բարդոց, խորի չորացած դեզ (30-40 խուրձ)
բրդոշ	—	մածնաճուր՝ մեջը հաց բրդած, մածնաբրդոշ
դադար	—	1. հանգիստ, հանգստություն. 2. խաղաղություն. 3. գործողության ընդմիջում
դադարել	—	1. հանգստանալ, հանգիստ առնել. 2. խաղաղանալ. 3. ավարտվել, վերջանալ
դադրել	—	հոգնել, բեզարել
դրդել	—	1. հրել, բոթել. 2. հրահրել, մղել մի բանի
երդ	—	երդիկ՝ փառ կտուրին թողած անցք
զերդ	—	ինչպես, նման (Չաղկապ)
1. լերդ	—	լյարդ
2. լերդ	—	1. հեղուկի մակարդվելը, լերդանալը. 2. լերդացած՝ մակարդված հեղուկ

1. հաղորդում – 1. հաղորդելը. 2. այն, ինչ հաղորդվում է (ռադիոյով, հեռուստատեսությամբ)
2. հաղորդում – հաղորդություն, ճաշակ՝ օրինաձև նշխար և գինի փալը (նկեղեցում)
- վաղորդայն – վաղ առավոտ, այգաբաց
- վաղորդյան – 1. վաղ առավոտյան, վաղորդային հատուկ. 2. վաղորդային փեղի ունեցող

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 43 Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ լրացնելով բաց թողնված փառերը՝ փակագծերում գրելով, թե ինչպե՛ս են արտասանվում դրանք.

դղր...ալ, բր...ոտ, խար...ախություն, ար...յունավեր, ար...են, ար...ա-
րամիտ, բար...ի, նյար...ային, որ...նել, վր...ովել, սար...ոստայն, խորանար...,
աճուր...ային, հեծանվոր..., բեր..., հաղոր...ել, զար...արել, հագուր..., բա-
ժանոր...:

Օրինակ՝ _____ դղրդալ (դ), բրդոտ (թ):

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 44 Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը և փակագծերի մեջ գրեցե՛ք, թե բառի մեջ եղած դ փառը ինչպե՛ս է հնչում.

կարդալ, ժողովուրդ, արձակուրդ, անդամագրել, կենդանություն, համընդ-
հանուր, օդապարիկ, հորդահոս, հարդարանք, վարդենի, ընդունելություն,
թնդյուն, հանդապահ, ավանդել, ավանդություն, դադարել, Վարդանյան,
անդունդ, աղամանդափայլ, վառողային:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 45 Խմբավորեցե՛ք թ հնչյունի դիմաց դ փառ ունեցող բառերն ըստ հանգ կազմող վերջ-
նավանկի ձայնավորի (-արդ, -երդ, -որդ, -ուրդ, -ել) և աշխարհեցե՛ք հիշել:

Օրինակ՝ _____ մարդ
նյարդ

երդ
լերդ

Լյարդ
և այլն

բերդ
և այլն

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 46

Ներկայից օրհնություն-հանգստիսդն ու շուր-
ասելուկը սովորեցե՛ք անգիր: Աշխատեցե՛ք
հիշել դրանցում գործածված այն բոլոր բառա-
մասերը, որոնցում թ հնչյունը գրվում է դ
պատռով:

Կենդանություն՝ն՝ ժողովրդի՛ն,
– Ուրդ-ով ավարտվող խորհրդի՛ն,
Նրա որդու՛ն, ե՛րդ ու բերդի՛ն,
Վարդ ու զարդի՛ն, զերդ օրհորդի՛ն:
Կենդանություն՝ն՝ մարդու նյարդի՛ն,
Լե՛րդ ու Լյարդի՛ն: Անե՛ծք՝ ջարդին:
Արդարություն՝ն՝ ընդհանուրին,
Ընդ-ից ծնված ընդունողի՛ն,
Արդարություն՝ն՝ բարդ անդամին,
– Որդ-ով կազմված ո՛րերորդին,
Խորդուբորդում դադրած որդի՛ն,
Դադար չառնող ծակ կոկորդի՛ն:
Վաղորդայնին՝ արդար երդու՛ն,
Վարդապետի՛ սուրբ հաղորդում,
Դմաշենի՛ վաղորդյան օ՛դ,
Այս խնդի՛րը՝ ձեզ առաջնորդ:
Վարդա՛նը թող բարդո՛ց բարդի,
Նվա՛րդը թող բրդո՛շ բրդի,
Զարդա՛րը թող բու՛րդը մանի,
Թաղևո՛ւր՝ բա՛րդը դրդի:

Շ ռեպատիցուկ

Արդյո՞ք արդեն արդար արդյունք...
Կարդացողի՛ գուր վրդովմունք:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 47

Ձեր մեծերից հարցրե՛ք և գրեցե՛ք օրհնու-
թյուն-մաղթանքի 5-10 օրինակ: Փորձեցե՛ք բա-
ցարեկ օրհնությունների բովանդակությունը:

Մեծ փիկինը ձեռքը դնելով գույգի գլխներին՝ օրհնեց. «Ծլեք, ծաղկեք, գորանաք, ապրեք, ազատությունը փեսներ» (Դ.Դեմիրճյան): Մուրագիդ հասնես: Յոթ որդով սեղան նստես: Աստված ճրագդ վառ պահի: Մեղքերիդ՝ թողություն, հոգուդ՝ արքայություն: Կալիդ քամի լինի, ջաղացիդ՝ հերթ:

Ն

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

48

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ գրելով թ կամ դ տառը՝ նախորդ կանոնների համաձայն.

հաջոր..., խոր...ություն, որ...ի, մար...կային, եր...ում, վար...ագույն, դա...արեցնել, ըն...ունակություն, խորհուր..., թեր...ել, շքեր..., եր...նեկել, օ...ապարիկ, հեր...ապահ, սաղար...ախիտ, հեր...ական, զար...արել, զար...ոնք, դր...ել, գ...ակավոր, ազ...եցիկ, կր...ություն, անկիր..., ըն...միջում, ըն...ացք, ըն...հանրություն, ըն...օրինակել, ան...ամագրություն, ըն...րիք, ...արգմանել, են...ակա, ըն...ունելություն:

Ն

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

49

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ փակագծերում գրելով, թե *ր-ից* և *ն-ից* հետո ի՞նչ հնչյուն է լսվում և ի՞նչ տառ է գրվում.

կրթել, թակարդ, հարթություն, օրաթերթ, մորթել, կարդալ, արթուն, արդարություն, հարդանոց, փարթամ, թարթիչ, երթուղի, ընդհանրական, անթարթ, ընդհանրապես, կենդանություն, ընթերցել, խորդուբորդ, բարդ, կանթ, ենթարկել, խնդրել, երկանդամ, Անդրեաս:

Օրինակ

կրթել (թ հնչյուն, թ տառ):

Ն

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

50

Ա. Տրված արմատներով կազմեցե՛ք նոր բառեր.

մարդ, գվարթ, արդար, դադարել, որդ:

Բ. Տրված բառերով կազմեցե՛ք բառակա-
պակցություններ, իսկ սրանցով էլ՝ նախա-
դասություններ.

խորթ, խորդուբորդ, որդ, որթ, հարթ, հարդ, հորթ, հորդ:

Գ-Յ

1

Ներկյալ արմարներում և նրանցից կազմված բառերում
ր-ից հետո լսվող *ց* հնչյունը գրվում է *ճ* տառով.

արձակ (արձակուրդ, ընդարձակ, համարձակ, բացարձակ,
արձակել և այլն)

բարձ (մանկաբարձ, բարձիթողի, բարձապեղ և այլն)

բարձել (ամբարձիչ, վերամբարձ և այլն)

բարձր (բարձրաբերձ, բարձունք, բարձրացնել, բարձրա-
դիր և այլն)

դարձ (դարձյալ, վերադարձ, իրադարձություն և այլն)

դերձակ

դերձան

խուրձ

հանդերձ (հանդերձյալ, հանդերձապահ, հանդերձանք,
հանդերձարան և այլն)

հարձակվել (հարձակում, հարձակողական և այլն)

համբարձում

որձ (որձակոտոր)

որձա

վարձ (վարձապրել, աշխատավարձ, օրավարձ և այլն)

վարձակ

փորձ (փորձել, փորձառություն, փորձանք, փորձարար,
փորձություն և այլն)

Բոլոր մյուս բառերում **ռ**-ից հետո լավող **ց** հնչյունը գրվում է **ց** փառով, իսկ **ձ** հնչյունը՝ **ձ** փառով:

Օրինակ՝

հարց, ընթերցել, պահուրց (սանձ), կորցնել, մրցում, լորձ, հերձ (հերձել, հերձարան), մերձ, արձան, վրձին, արվարձան, հորձանք և այլն:

2

Ներկյալ արմարներում և նրանցից կազմված բառերում լավող **խց** հնչյունները գրվում են **ղձ** փառերով:

ղաղձ

ղեղձ

ղեղձան

ղեղձանիկ

Բոլոր մյուս բառերում լավում և գրվում են **ղձ**:

Օրինակ՝

աղաղձ, գեղձ, բաղձանք, իղձ, մաղձ և այլն:

3

Չայնավորից հետո լավող **ց** հնչյունը **օձ** և նրանից կազմված բառերում գրվում է **ձ** փառով:

Սովորեցե՛ք բառերի նշանակությունները.

դարձ

- 1. հեր դառնալը, վերադառնալը. 2. շրջվելը. 3. պրույր. 4. շրջապրույր, ոլորան. 5. հավա-
քափոխ լինելը

դերձակ

- կարուձև անող արհեստավոր
- բաց դեղնագույն, խարյոյա՞

1. դեղձան

- դեղձանիկ թռչուն

2. դեղձան

- 1. թել, առասան. 2. մասնավորապես կարի թել

դերձան

- 1. համբառնալը՝ դեպի վեր բարձրանալը. 2. քրիս-

Համբարձում

տոսի երկինք վերանալը. 3. այդ տունը. 4. այսպես՝
հայրուկ անուն

1. հանդերձ — 1. հագուստ, զգեստ. 2. վրան ծածկելու շոր, ծածկոց. 3. սարք, սպասք
2. հանդերձ
որձ — 1. հեղր, միասին. 2. չնայած, հակառակ
— 1. արու, արական սեռին պատկանող. 2. արական՝
չպարզաբերող բույս. 3. երկու տարեկան արու
ոչխար. 4. արու կենդանի
- որձա — բույսի ծայրի մերկ ցողունը, որ տերևներից վեր
է բարձրացած, զոխ
- վարձակ — 1. հարճ. 2. թեթևաբարո կին՝ պարուհի

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 51

Խմբավորեցե՛ք 9 հնչյունի դիմաց ձ տառ
ունեցող բառերն ըստ հանգ կազմող վերջ-
նավանկի ձայնավորի (-արձ, -ակ, -որձ, -ուրձ) և
աշխարհեցե՛ք հիշել:

Օրինակ՝

բարձ

արձակ

դարձ

վարձակ

վարձ

և այլն

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 52

Ներկայալ խրատ-հանգախաղը սովորեցե՛ք
անգիր: Աշխարհեցե՛ք հիշել այդպես գործած-
ված այն բոլոր բառարմատները, որոնցում 9
հնչյունը գրվում է ձ տառով:

Դերձա՛կ Տամբարձում,
Վարձակ չես վարձում,
Արձակ-համարձակ
Խրձե՛ր ես բարձում:
Տամբարձու՛մ դերձակ,
Թո՛ղ խուրձ ու փորձա՛նք,
Առ թել ու դերձա՛ն,
Կարի՛ր հանդերձանք:
Մոռացի՛ր դու վա՛րձ,
Բարձրութ՛յուն ու բա՛րձ,
Օ՛ձ, ո՛րձ ու որձա՛,
Տարձակու՛մ ու դա՛րձ,

Մփի՛ր *դադաասարան,*
Դեդաուր, դեդաասարան,
 Վանդակում պահի՛ր
Դեդանի՛կ դեդան:

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 53 Արարագրեցե՛ք հեղեղյալ բառերը՝ գրելով 9
 կամ ձ յրառը՝ նախորդ կանոնների համաձայն.

ընթեր...արան, քաղ...րահամ, Դեղ...անիկ, օ...աձև, ընթա...ք, սառ...ա-
 կալել, աղ...ան անել, քաղ...ած, դեղ...ենի, փո..խել, հար...նել, ընչաքաղ...,
 հա...թուխ, հեղ...ուցիչ, հա...կերույթ, օ...աձուկ, ...ասում, կառու...ել, գրույ...,
 լվա...ք, մր...ակից, քաղ...րություն, ար...ունքոյր, վար...ապրել, հանդեր..արան:

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 54 Արարագրեցե՛ք հեղեղյալ բառերը՝ փակա-
 գծերում գրելով, թե ր և ղ յրառերից հետո ի՞նչ
 յրառ է գրվում և ի՞նչ հնչյուն է արարասանվում.

իղձ, վրձին, վարձ, բարձրանալ, արցունքախառն, համարձակ, բարձել,
 հայրենադարձ, հարցասեր, հուշարձան, անարցունք, քաղցրարյուն, դեղ-
 ձանիկ, փորձել, հերձել, հարձակում, մերձավոր, հորձանք, տարեդարձ,
 արձակուրդ, դարձյալ, լուսարձակ, վարձապրել, փոխադարձ:

Օրինակ՝ *իղձ (ձ յրառ, ձ հնչյուն), վարձ (ձ յրառ, 9*
հնչյուն):

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 55 Արարագրեցե՛ք հեղեղյալ բառերը՝ լրացնելով
 բաց թողնված յրառերը՝ փակագծերում գրելով,
 թե ինչպե՛ս են արարասանվում դրանք.

հարցուփոր..., վար...ել, տողադար..., փոր...ակայան, հերար...ակ, անցու-
 դար..., ուղեր..., բևեռամեր..., հոր...անուր, լուսար...ակ, հակահար...ակում,
 արևադար...ային, լոր...ունք, հր...իզ, մեր...ավոր, խր...աձև, հանդեր...անք,
 ար...անագործ, վր...նաներկ:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 56

Կազմեցե՛ք նախադասություններ՝ գործածելով տրված բառաշարերը.

- ա) համարձակ, բարձրանալ, բարձրաբերձ, բարձունք.
- բ) արձակուրդ, իղձ, հայրենադարձ, անարցունք, հուշարձան.
- գ) ոսկեպախուրց նժույգ, մերձակա, արձակ:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 57

Արտագրեցե՛ք՝ ավելացնելով փակագծերում տրված համապատասխան բառը:

... արևը ոսկեզօծել էր ... լեռների կապարները: ... մազերի ծայրերը հավաքելով՝ աղջիկն իր ... հայացքն ուղղեց ... բարդիներին, ողջունեց նախշունիկ ..., ապա կռացավ դեպի ... գեպակը, դեպի ... և ... թփույները:

(Դաղձ, դարձյալ, դեղձանիկ, օձագալար, մերձակա, ոսկեդեղձան, բարձրաբերձ, բարձրուղեշ, ուրց, թափանցիկ):

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 58

Տրված բառերին սկզբից և վերջից բառեր և ածանցներ ավելացնելով՝ կազմեցե՛ք նոր բառեր.

արձակ, բարձր, դարձ, գեղձ, վարձ, փորձ:

դարձ – անդարձ, անդրադարձ, հակադարձ, վերադարձ, արևադարձ, հայրենադարձ, շրջադարձ, տարեդարձ, տոդարձ և այլն:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 59

Նիշեցե՛ք «Գիթորը» պատմվածքի մեջ բազմազ Գրյունի խոհանոցում համբոյի՝ Գիթորին տրված խրատները: Բացատրեցե՛ք, թե ինչ է խրատը:

Բոլոր մյուս բառերում **ռ**-ից հետո լսվող **չ** հնչյունը գրվում է **չ** տառով, իսկ **ջ** հնչյունը՝ **ջ** տառով:

Օրինակ՝

**դարչին, նկարչական, փարչ, վարչություն, ա-
նուրջ, կամուրջ, շուրջ, շրջան, շրջագայել, որջ,
բաղարջ, հաղարջ, արերջ** (չծնող), **խարջ, խուր-
ջին, մարջան** (թանկագին բար) և այլն:

2 Ներկյալ արմատներում և նրանցից կազմված բառերում լսվող **խչ** հնչյունները գրվում են **ղջ** տառերով:

աղջիկ

աղջկապրակ (փիփերթ բույս)

ամբողջ

ողջ (ողջանալ, ողջույն, առողջ և այլն)

Բոլոր մյուս բառերում լսվող **խչ** հնչյունները գրվում են **խչ** տառերով, իսկ **ղջ** հնչյունները՝ **ղջ** տառերով:

Օրինակ՝

փախչել, աղջամուղջ (մութնուլույս), **գեղջուկ,
գաղջ** (քիչ տաք, գոլ), **ողջախոհ, եղջերու, զղջալ,
շեղջ** (կույտ), **չղջիկ** և այլն:

3 Ներկյալ արմատներում և նրանցից կազմված բառերում **ձայնավորից** հետո լսվող **չ** հնչյունը գրվում է **ջ** տառով:

աջ (աջակողմյան, աջիկ և այլն)

առաջ (առաջարկ, ընդառաջ, առաջապահ և այլն)

առաջին, առջև, առաջնորդ

առէջ(ք), վայրէջք

մեջ, մեջք

ոջիլ

քաջք

Բոլոր մյուս բառերում ձայնավորից հետո լավող չ հնչյունը գրվում է չ
 փառով, իսկ ջ հնչյունը՝ ջ փառով:

Օրինակ

ոչ, ոչխար, աչք, աչագեղ, գրիչ, փուչ, կոչ, էջ,
 խոխոջ, հաջորդ, շեջ (հրշեջ, անշեջ), քաջ, քրք-
 րիջ, աջակցել, հաջող, իջնել, իջեցում, միջակ,
 միջև, միջին, միջար, քրոջ, ընկերոջ և այլն:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 61

Ներկյալ հանգստիս ռե շուրաստելուկը սո-
 վորեցե՛ք անգիր: Աշխատեցե՛ք հիշել այդպեղ
 գործածված այն բոլոր բառարմարները, ո-
 թոնցում չ հնչյունը գրվում է ջ փառով:

Աջ արմարից կազմի՛ր առաջ.

Առջև, առաջին, առաջնորդ

Կգան շուրով քեզ ընդառաջ:

Մեջ արմարից կազմի՛ր քեզ մեջք,

Քաջ արմարից՝ մեզ օգնող քաջք.

Էջ արմարից կազմի՛ր առէջք,

Մնաց մի բառ ու իր վայրէջք:

Տեքստային

Աղջիկը թրջել է աղջկապրակը ողջ,
 Գող արջը կերել է մինչև վերջ՝ ամբողջ:

Սովորեցե՛ք բառերի նշանակությունը.

առէջ(ք)	–	ծաղկավոր բույսերի բազմացման արական գործա- րան, որի մեջ գոյանում է ծաղկափռշին
ողջ	–	1. կենդանի, ապրող. 2. առողջ. 3. անվնաս, անխաթար. 4. ամբողջական, բոլոր
վայրէջ	–	1. դեպի ցած իջնող՝ ձգվող. 2. թեք զառիվայր (վայրէջ գիծ). 3. վայրէջք

վայրէջք

—

1. դեպի վայր իջնելը.
2. վայրընթաց ճանապարհ.
3. ինքնաթիռի զեւրնի վրա իջնելը

քաջք

—

1. բարի կամ չար ոգի.
2. դև, սատանա

Ն

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

62

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ գրելով չ կամ ջ տառը՝ նախորդ կանոնների համաձայն.

առող...ապահություն, վեր...ացնել, զեղ..., թր...ոց, նկար...ական, առա...ավոր, չար...արվել, կան...ել, աղ...կանից, վեր...աբան, ար...աբույն, դար...նագույն, ա...ակողմ, ընդառա..., առ...և, ա...քաբաց, վար...ական, չար...ի, մին..., առա...անալ, անվեր..., վեր...ապես, ա...լիկ, գր...աման:

Ն

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

63

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ փակագծերում գրելով, թե ր կամ ղ տառից հետո ի՞նչ հնչյուն է լսվում և ի՞նչ տառ է գրվում.

որջ, վերջնական, առողջարար, նկարչապուն, եղջերու, ռնգեղջյուր, վարչարարություն, աղջամուղջ, գաղջ, արջաքոթոթ, ողջունել, չղջիկ, ողջախոհ, կամուրջ, արջառ, շրջապատել, լրջություն, վերջալույս, վերջին, մարջան, փարեվերջ:

Օ

թիւանկ՝

որջ (ջ հնչյուն, ջ տառ):

Ն

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

64

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ լրացնելով բաց թողնված տառերը՝ փակագծերում գրելով, թե ինչպե՞ս են արտասանվում դրանք.

աչալուր..., վեր...աբան, փարեվեր..., լր...ախոհ, վեր...նական, մար...ան, ար...աբույն, սարեր...ություն, շր...ագայել, վեր...ապես, հեղաշր...ում, հաղար..., խուր...ին, կամր...ասյուն, հոր...որջել, մր...նաբույն, վեր...ին, եր...անիկ, վեր...ալույս, անր...ել (երազել):

Օ

թիւանկ՝

աչալուրջ (ջ), վերջաբան (ն):

Դու՛րս գրեցեր ընդգծված բառերը և յուրաքանչյուրի դիմաց փակագծերում գրեցե՛ք, թե՞
 թե՞ **հաջորդող** ո՞ր տառն ինչպե՛ս է կարդաց-
 վում:

Վերջին անգամ նրանց վեճը տեղի ունեցավ պարերազմի ժամանակ,
երբ թշնամին գրավել էր Կարսը: Գարնան արևկա օր էր, օդը վերվերում
 էր **արձակ** դաշտերում և գյուղի կտուրների վրա: Մինասը մահ էր շինում
 իր բակում և միաժամանակ նայում պարտեզ արած **հորթերին**: Մեկ էլ
 հանկարծ նրանք խրպնեցին և փախան դեպի այգու **խորքը**: Եվ երբ
 Մինասը ելավ տեղից իմանալու, թե ինչից **արդյոք** նրանք խրպնեցին, նա
 նկատեց հարևան Թորոսին, որ ինչ-որ բան էր անում ցանկապարի մոտ...:

Մինասն ավելի վիրավորվեց հարևանի արհամարհական պարաս-
 խանից: Այդ **արդեն** չափազանց էր: Ինչպե՛ս թե ումից պետք է իրավունք
խնդրի. իհարկե՝ իրենից: Ու կանգնեցին դեմ դիմաց և սկսեցին ծանր
 խոսքերով վիրավորել իրար: Նրանց աղմուկի վրա **անցորդները** կանգ
 առան փողոցում և, վիզները երկարած, ցանկապարից նայեցին կռվող-
 ներին: Կանայք սկսեցին քաշքշել ամեն մեկն իր ամուսնու փեշը և անեծքներ
 ուղղել **հակառակորդի** անձին ու ցեղին: Այդ քաշքշուկը, սակայն,
 հակառակորդների զայրույթն ավելի **գրգռեց**:

(Ստ. Զորյան)

Օրինակ՝ _____ **վերջին** (ջ տառ, չ հնչյուն):

Տրված արմատներով կազմեցե՛ք նոր բառեր.

աջ, առաջ, առողջ, արջ, մեջ, վերջ:

Բացատրական բառարանի օգնությամբ
 առկորեցե՛ք բացատրել տրված բառերը, դրան-
 ցով կազմեցե՛ք նախադասություններ.

անրջել, գաղջ, գեղջուկ, աղջամուղջ, գղջալ, մարջան, որջ, սպերջ:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 68

Արտագրեցե՛ք՝ ավելացնելով փակագծերում արված համապատասխան բառը:

... կանաչով ծածկված սարալանջից ... էր սառնորակ ջուրը:

... ջրերը բշում փանում էին ... փերկները:

Եղեգան փողից հոսեց հնօրյա կյանքի կարոտ, ... պայքար, վիշտ ու ...:

... եղբայրը՝ ..., իր ... հետ ... շատ խոչընդոտներ:

(Խրոխար, բխել, իղձ, գմրուխար, Նայկանդուխար, Վախթանգ, հաղթահարել, պղպոռ, բախարակիցներ, կարմրադեղին):

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 69

Գրեցե՛ք հինգական բառ, որոնց մեջ **ր-ից հետո** բ, գ, դ, ձ, ջ **փառերը** կարդացվում են փ, բ, թ, ց, չ, **և** հինգական բառ, որոնց մեջ **ր-ից հետո** բ, գ, դ, ձ, ջ **փառերն** արտասանվում են բ, գ, դ, ձ, ջ:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 70

Այդ բառերով կազմեցե՛ք նախադասություններ:

Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս.
Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս.
Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս.
Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս. Գ.Լ.Ս.

1

Բաղաձայնից առաջ լսվող **խ** հնչյունը գրվում է **խ** փառով հետևյալ բառերում.

ախար
ապուխար
բախար
բախարակ
գխարոր
դժոխք
դրախար
երախարիք

գմրուխար
թախար
թխկի
թուխապ
թուխս
ժխարել
լախար (լախարի)
խախարել

խոռխար

ծախք

ծախս

կխարար

կմախք

հախճապակի

նախկին

նախնիք

նախշ(ուն)

ջախջախել

պանդուխտ

սխարոր

Վախթանգ

վախճան

վախկոտ

վխարալ

տախտակ

ուխտ

~դուխտ~ով կազմված հարուկ անունները (Շահանդուխտ, Ռամիգդուխտ, Սանդուխտ և այլն)

2

Այդ ցուցակի մեջ չհիշված բառերում բաղաձայնից առաջ լսվող **խ** հնչյունը գրվում է **դ** տառով:

Օրինակ՝

սանդուղք, խեղդել, եղբայր, կողպ (փակ), կողպեք, ճեղք, աղբար, ողկույզ, բողկ, շաղկապ և այլն:

3

Բոլոր մյուս դեպքերում, որտեղ լսվում է **խ**, գրվում է **խ** տառը, և որտեղ լսվում է **դ**, գրվում է **դ** տառը:

Օրինակ՝

խիզախ, կախել, մառախուղ, խաղող, խեղճ և այլն:

Մ

սովորեցե՛ք բառերի նշանակություններ.

ախար

– 1. հիվանդություն. 2. վարակիչ և համաճարակային հիվանդություն, ցավ

ապուխտ

– 1. շերտերով կտրած, թակած և օդում չորացրած միս (ուրեկիք). 2. խոզապուխտ

բախարակ

– Սևանի իշխան ձկան մի տեսակը

գխարոր

– կաղնու և այլ բույսերի վրա առաջացած բոժոժաճև

Երախտիք

պալար, որից ներկ` թանաք էին պարարտարում
– 1. մեկին արած բարի գործ, բարերարություն. 2. բար-
ձրը գնահատության` երախտագիտության արժանի
գործ, լավություն

գնորուխոր

– 1. վառ կանաչ գույնի, թափանցիկ թանկագին քար.
2. փխբ. կանաչ, բուսականություն. 3. վառ կանաչ գույն
– թխկազգիների ընդամենիքին պարկանող ծառ, թխկենի
– 1. մառախուղ, մշուշ, մեղ. 2. ամպ. 3. օդի մեջ կուտակ-
ված փոշու ամպ

թխկի

թուխալ

– 1. մարմակ. 2. գնդաձև ծայրով զավազան` մահակ
– 1. լախարախաղի գուրի, պարան. 2. լախարախաղ
– 1. հպարտ, սեգ. 2. համարձակ, հանդուգն. 3. հնչեղ,
ազդու

ծախա կամ

ծախք

– 1. ապրուստի` այլևայլ կարիքների համար ծախավող
դրամ. 2. որևէ ձեռնարկության վրա ծախավող միջոց-
ների ամբողջություն. 3. վճար, վարձ
– եղջերուների ընդամենիքին պարկանող կենդանի, այծ-
յամ

կխարար

յամ

նախճիր

վխարալ

– կոտորած, արյունահեղություն, ոճրագործություն
– 1. մեծ բազմությանը մի տեղում գրնվել և խառն
շարժումներ անել. 2. եռուզեռի մեջ լինել

ուխոր

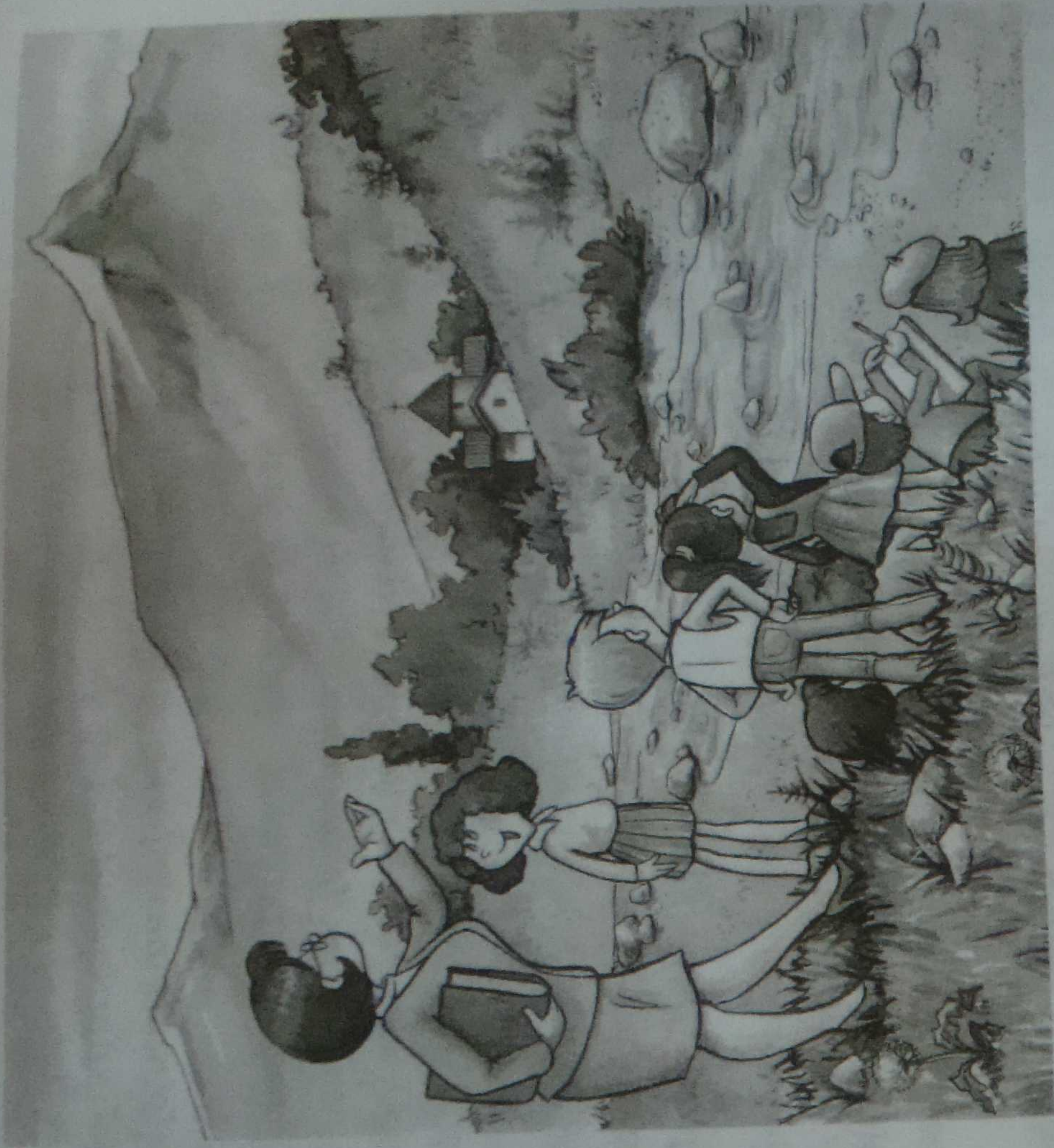
– 1. որևէ բան անելու հասարակություն խոսք կամ խոսքում,
անխախտելի պարարավորություն. 2. պարգամ. 3. փո-
խադարձ համաձայնություն` դաշինք. 4. կրոնական`
վանական միաբանություն. 5. ուխարավայր, սրբա-
վայր. 6. որևէ սրբի տուն. 7. ուխարագնացություն

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 71

Արարագրեցն՝ք հեղեղյալ բառերը` փակա-
զծերում գրելով, թե ընդգծված բաղաձայնից
առաջ ինչ հնչյուն է արարասանվում և ինչ տառ
է գրվում.

դեղձենի, գաղտնապահ, եղբայր, Նայկանդուխտ, բախտակից, ուղտ,
մեղք, թղթաբել, լախտ, խրոխտանալ, սխտորահոտ, նախճիր, գրաբախ-
տակ, անվախճան, վխալ, ծաղկանոց, կմախքանալ, թխպել, թխական,
ժխտողական, խախտում, ապաբախտ, գաղտնի, աղթար:

72 ԵՄԺՈՒԹՅՈՒՆ

Ըստ նկարի կազմեցե՛ք «Տայրենի բնության բացթաղա դաս» վերնագրով շարադրության պլան: Այդ պլանով գրեցե՛ք շարադրության գործածելով իսկ հենչունի ուղղագրությանը վերաբերող բառեր:

73 ԵՄԺՈՒԹՅՈՒՆ

Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ գրելով իսկա՛մ դ պառը՝ նախորդ կանոնների համաձայն.

բա...տափոր, դե...ծ, հա...թել, կե...տ, ապերա...տ, թ...թապանակ, ծա...սել, տա...տակամած, ու...տադրութ, Որմիգրու...տ, իսա...տել, շա...գամ, ա...բյուր, ջա...ջախում, պանդ...տություն, ու...տապան, զմրու...տյա, մառա...լապառ, կե...տոտ, ...աղալ, ...րախուսել, կա...աղան, թա...անծել, բա...ել:

74 ԵՄԺՈՒԹՅՈՒՆ

Բացատրեցե՛ք տրված բառերը, դասեցով՝ կազմեցե՛ք նոր բառեր, իսկ այդ բառերով էլ՝ նախադասություններ.

ախոր-աղտ, ուխտ-ուղտ:

ահար – ահարաբան, ահարաբորբ, ահարաբույժ,
ահարազերծ, ահարականխիչ, դեղնահար, լոնդ-
ահար, ոսկրահար, թոքահար և այլն:

Ահարաբույժը ահարականխիչ միջոցներով և
դեղերով բուժում է ահարաբորբ, դեղնահար,
լնդահար, ոսկրահար և այլ ահարեր:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 75

Արտագրեցե՛ք՝ լրացնելով բաց թողնված
դասերը: Պարմեցե՛ք, թե՛ ե՛րբ և որքե՛ն էք
ուղղորդ տեսել:

Հրապարակներից մեկում մի քարավան էր կանգ առել: Ու...տերի բրդի,
ու...դապանների թա...իքի յուրահարուկ հոտ էր կանգնած: Երեկոյան
օջա...ները վառվում են: Ու...տերի կերկերուն, ա...երսական ձայնը բռնում
է ու...ջ քա...աբը: Մի ու...տ չի շարժվում, բռնել է նրա համառությունը,
խնամո... ու...դապանը մնում է նրա հետ:

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 76

Տրված արմատներից կազմեցե՛ք բարդ բա-
ներ.

ուխար և դրժել, ախար և թոք, աղբ և աման, շղթա և լեռ, նվագ և ողբ,
հնչյուն և քաղցր, ցար և թուղթ:

Բ,Բ, Բ,Բ, Բ,Բ, Բ,Բ, Բ,Բ, Բ,Բ, Բ,Բ, Բ,Բ, Բ,Բ, Բ,Բ, Բ,Բ,
Բ,Բ, Բ,Բ, Բ,Բ, Բ,Բ, Բ,Բ, Բ,Բ, Բ,Բ, Բ,Բ, Բ,Բ,
Բ,Բ, Բ,Բ, Բ,Բ, Բ,Բ, Բ,Բ, Բ,Բ, Բ,Բ, Բ,Բ, Բ,Բ,

Ն բաղաձայնից առաջ լսվող **ռ** հնչյունը գրվում է **ռ** տառով՝
**իևրերևացիոնալ (իևրերևացիոնալիսար, իևրերևացիոնա-
լիզմ), իևրերևապ, կումիևրերև բառերում:**

Բոլոր մյուս բառերում **և**-ից առաջ լսվող **ռ** հնչյունը գրվում է **ռ** տառով:

Օրինակ՝

առնել, զարնուկ, դարնալ, սպարնալ, դռնա-
պան և այլն:

2

Ռ-ով վերջացող արմարի կրկնությամբ կազմված բառերում
առաջին **ռ**-ն փոխվում է **ր**-ի (արքաասանվում և գրվում է **ր**):

Օրինակ՝

բարբառ, թրթիռ, մրմուռ, սարսուռ:

Նմանաձայնությամբ կազմված արմարների կրկնության ժամանակ **ռ**-ն
անփոփոխ է մնում (արքաասանվում և գրվում է **ռ**):

Օրինակ՝

գորգորալ, դռդռալ, կռկռալ, հռռալ, մռմռալ:

2

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

77

Արքագրեցե՛ք հեղեղալ բառերը՝ գրելով **ռ**
կամ **ր**.

ամ...ացնել, գա...նանամուր, ...ոպեական, ...ազմանալ, ա...աջին, դա...-
ծյալ, դա...նություն, ա...նաշաղախ, բա...նալ, գա...նարած, կշե...ք, բա...ծ-
րացնել, թ...չնակ, ...նգեղջյուր, վե...նագիր, բա...բառել, կա...կառել, կե...-
կերուն, ե...կար, բա...կանալ, խ...ծիթ, ընթե...ցարան, հ...չակվել, ճա...պոք,
խ...պոքություն, գ...գիր, թ...թռալ, վերքը մ...մռում է, մա...մրել, կապուն
մ...մռում է, առա...կա, ջե...ուցում, ջե...մաչափ:

2

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

78

Արքագրեցե՛ք հեղեղալ բառերը՝ փակա-
գծերում գրելով, թե՛ ն-ից առաջ ի՞նչ տառ է
գրվում և ի՞նչ հնչյուն է արտասանվում.

վերնազգեստ, զարնանաբեր, արնավառ, ինքերնացիոնալիստ, սրնգա-
հար, նարնջագույն, օրնիբուն, դառնացնել, սերնդեսերունդ, ինքերնաբ,
կրնկակոխ:

2

ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

79

Գրե՛ք բնաձայնական բառեր, կազմեցե՛ք
բառակապակցություններ:

Լսվեց ինչ-որ մեկի դա...նացած գո...գո...ոցը: Պո...թկացող հ...հ...ոցը ...ոպեական դադարեց, և օդը մը...ակեց սա...ն ու անդարբեր սպա...- նալիքը: Կա...չելով ճյուղերից, կ...թնելով միմյանց, խա...նիխու...ն բա...ծ- ռանալով՝ վե...ջապես հասան ա...վույրի հու...թի ա...տը:

Առկորեցե՛ք բառերի նշանակությունը:

առվույր	–	թիթենումաղիկների ընտանիքին պատկանող կե- րային խոտաբույս (յունջա)
խոտաբույս	–	1. ձայնը խզված, խզված ձայն արձակող. 2. խզված (ձայնի մասին)
կառչել	–	1. մի բանի ամուր՝ պինդ կաշել, պոկ չգալ. 2. հաս- տատվել, մի տեղում ամրանալ
կորնել	–	հենվել՝ արմունկով հենվել մի բանի
կովան	–	1. հենարան, հենվելու տեղ. 2. բարոյական, հոգե- կան հենարան, նեցուկ. 3. հիմք, փառարկ
հոչակ	–	բարի ամուռ, համբավ, փառք
հուռթի	–	1. ջրով ոռոգվող, ոռոգովի. 2. արգավանդ, պողա- բեր, բերրի. 3. շռայլ, պարարտ. 4. ճոխ, փարթամ, փարթամորեն ամած
պորթկալ	–	1. ուժգնորեն դուրս հոսել, ժայթքել. 2. զգացմունքի արվելը, հուզմունքի բուռն արտահայտվելը, բոր- բոքվել
մատուցակ	–	խմիչքներ՝ զինք փնտրելու, լցնող ու խմողներին մատուցող ալաասավոր
ուռկան	–	ձուկ որսալու ցանցահյուս թակարդ, թարի, ձկն- նորասական ցանց
ուռցանալ	–	1. փարթամորեն աճել. 2. արթնալ, տուր զար- նալ. 3. զարգանալով հորսնալ՝ մեծանալ, ընդար- նալ
ուռչել	–	1. մեջք օդ կամ հեղուկ արևելով՝ մեծանալ, ընդար- նալ

փառք — ձապվել, փրվել. 2. ուռուցքի վերածվել, ուռուցք գո-
յանալ
— պարտիվ՝ հռչակ՝ համբավ, որ մարդ վատարակում է
իր լավ գործով

Վ-Ֆ

1 Տարավ, ավտո և դրանցով կազմված բառերում (հարա-
վային, հարավցի, ավտոմոբիլ, ավտոմար և այլն) լավոր Փ
հնչյունը գրվում է վ տառով:

2 Բոլոր մյուս դեպքերում, որքան լավում է վ, գրվում է վ տառը, և
որքան լավում է Փ, գրվում է Փ տառը:

Օրինակ՝ _____ վարել, ու՛Փ, օվկիանոս, առվակ, եֆրեյտոր,
պարեֆոն և այլն:

Վ ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 81 Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ գրելով
բաց թողնված տառերը.

դափնե...արդ, Սիր...արդ, ա...տոմարավոր, հարա...արևելյան, նա...թ,
կա...ագործ, ...նգարալ, ա...տոշարան, նա..., սակա..., օ...կիանոսային:

Զ

Հետևյալ բառերում **ռ**-ից հետո գրվող **հ** տառը չի կարդացվում.

աշխարհ (համաշխարհային, աշխարհակալ, լեռնաշխարհ
և այլն)

խոնարհ (խոնարհել, խոնարհություն և այլն)
խորհուրդ (խորհրդավոր, խորհրդակցել, խորհրդարու
և այլն)

ճանապարհ (ճանապարհային, ճանապարհել, ճանապարհա-
շինարարություն և այլն)

շնորհ (շնորհակալ, շնորհալի, ապաշնորհ և այլն)
օրհնել (օրհնանք, օրհնություն և այլն)

Աշխարհայացք բառի մեջ **ր**-ից հետո գրվող **հ**-ն կարդացվում է:
Արհամարհել բառի մեջ առաջին **հ**-ն կարդացվում է, երկրորդը՝ ոչ:
Բոլոր մյուս բառերում գրվող **հ**-ն արտասանվում է:

Օրինակ՝ _____ **արհավիրք, նիրհել, անհար, ընդհարակյա,**
ընդհակառակն, հրահրել, հուրհրարել և այլն:

2 **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ** **82**

**Արտագրեցե՛ք հետևյալ բառերը՝ գրելով
բաց թողնված տառերը.**

աշխար...ագոր, կա...կարասի, հրդե..., ար...ամար...ական, ան...ույս,
շնոր...ակալություն, նիր...ել, Թե...րան, ար...եսար, խոնար...ում, ար...ես-
քանոց, խոնար...արար, սա...ման, ներ...ակ, անշնոր...ք, քար...ար, աշ-
խար...ական, խոր...ել, միր...ավ:

2 **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ** **83**

«Յոթ բառ՝ թույլ և տառ» հանգախաղը
սովորեցե՛ք անգիր: Աշխարհեցե՛ք հիշել այդ յոթ
բառարմարներն ու նրանցից կազմված բառե-
րը, որոնցում **ր**-ից հետո գրված **հ**-ն չի արտա-
սանվում:

Յոթ բառ՝ թույլ և տառ

Խորհուրդ, խոնարհ, շնորհ, աշխարհ,
Դասի օրհնած քեզ ճանապարհ,
Մնաց մի բառ, թե իմանա՞ք,
Ն՝ չսիրող արհամարհանք:

Տրված արմարներից կազմեցե՛ք նոր բառեր՝ օգտվելով փակագծերում դրված ածանցներից, բառերից կամ արմարներից.

աշխարհ + ա + (գրություն, դղորդ, գոր(ային), կալ, կործան, հռչակ, շեն, ցույց)

– + (աբար, ավեր, իկ, ընկալում, հայացք)

արհամարհ + (ական, անք, ել, ելի)

խոնարհ + ա + (բարո, դեմ, հայաց, միտ)

– + (աբար, անալ, ել, որեն, վել, ություն, ում)

խորհուրդ + ա + (գիր, ժողով, ծին, կադար, կից, կցել, նիշ, պաշտ, փու)

– + (ական, ային, ավոր, արան)

(բազում, խոր, չար, վար) + ա + **խորհուրդ**

Տրված արմարներին ավելացնելով փակագծերում դրված ածանցներն ու բառերը կամ արմարները՝ կազմեցե՛ք նոր բառեր և սովորեցե՛ք դրանց ճիշտ գրությունը, արդասանությունն ու նշանակությունը.

ճանապարհ + ա + (գնաց, զգեստ, գուրկ, ծախս, մերձ, շինություն, չափ, ցույց)

– + (ել, որդ/ել/, ում)

(ան, ավեր) + **ճանապարհ**

շնորհ + ա + (բաշխ, գիր, գարդ, գուրկ (ել), կալ, շար, պարզև, փայլ)

– + (ավոր /անք/, ել, ընկալ, ք)

(Աստված, արքա(յ), բազում, գեղ, մեծ, մեն) + ա + **շնորհ**

օրհն + ա + (բան(ել), գիր, ձայն(ել))

– + (անուն, ել, երգ(ել), յալ, ություն)

Գրեցե՛ք հինգ բառ, որոնց մեջ **հ** տառը գրվում է, բաց չի արդասանվում, և հինգ բառ, որոնց մեջ գրվող **հ**-ն արդասանվում է:

5. ԵՎ-Ի ՈՐՂԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Մեր այբուբենի **և** տառն իր մեծատառը չունի, այդ պարճատով էլ, եթե անհրաժեշտ է լինում գրել մեծատառ, գրվում է **ԵՎ** տառակապակցությունը:

Օրինակ՝ _____ **Եվրոպա, Եվդոկիա, Եվգինե:**

Բացի դրանից, **և**-ի փոխարեն գրվում է **եւ** հեթևյալ դեպքերում.

ա) Եթե **ե** հնչյունից հետո լավոր **ւ**-ն մի ուրիշ բառի սկզբնատառն է:

Օրինակ՝ _____ **տարեւերջ – տարի – ա-վերջ, գերեվարել – գե-
րի – ա-վարել, գինեվեր – գինի – ա-վեր, կա-
րեվեր (Խիստ ծանր վերք արացած) – կարի – ա-
վեր:**

բ) Բառի վանկատառն ժամանակ:

Օրինակ՝ _____ **բա-րե-վել, կա-րե-վոր:**

գ) **Եվ**-ով սկսվող հաջորդ անուններից կազմված բառերում:

Օրինակ՝ _____ **Եվրոպա – եվրոպացի, համաեվրոպական, ա-
րևմտաեվրոպական, Եվդոկիա – եվդոկիացի:**

Վ **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 87**

**Ա. Արտագրեցե՛ք հեղեղյալ բառերը՝ գրելով
և կամ եվ՝ նախորդ կանոնների համաձայն.**

...րոպացի, ազ...ազ (կենդուրու կենդանին), ոգ...որություն, ոսկ...ազ,
դափն...արդ, բար...ել, այգ...եղ, գեր...արություն, թեր...ս, թեթ...ություն,
...գինե, հոգ...իճակ, ոսկ...առ, հոգ...արք, հար...ան:

**Բ. Կազմեցե՛ք բնագիր՝ բայր վերք տրված
բառերի:**

Վերևի բառաշարից առանձնացրե՛ք եվ-ով գրվող բառերը և բացատրեցե՛ք, թե ինչու՝ որանք և-ով չեն գրվում:

Տրված բարդ բառերը բաժանեցե՛ք ար-մատներով:

գերեվարել, գինեվաճառ, բարեվայելույց, դափնեվարդ, կարեվեր, հոգեվարք, հոգեվիճակ, ոսկեվառ, ոսկեվազ, փարեվերջ, ոսկեվարա:

Օրենակ՝ _____ գերեվարել – գերի և վարել:

6. ԿՐԿՆԱԿ ԲԱՊԱՁԱՅՆՆԵՐ

Կան բառեր, որոնց մեջ այս կամ այն բաղաձայն հնչյունն ունենում է փոփոխականություն և դրա համար էլ գրվում է կրկնապատ:

Օրենակ՝ _____ թշտալ, ֆռռալ, իններորդ, օրրան, կեցցե և այլն:

1

Նայերենի կրկնակ բաղաձայններ ունեցող բառերը հիմնականում բնաձայնական բառեր են:

Օրենակ՝ _____ բզզալ, գռռալ, դռռալ, ճռռալ, րզզալ և այլն:

2

Ր բաղաձայնի կրկնություն կա **անդորր, բերրի, մորիկ, ցաւոր, օրրան, երրորդ, չորրորդ** բառերում:

3

Ն բաղաձայնի կրկնություն է առաջանում **ն**-ով վերջացող բազմական բառերից **ներ** վերջավորությամբ հոգնակի կազմելիս, ինչպես նաև՝ **ն**-ով սկսվող բառերից **ան** նախաձանցով նոր բառեր կազմելիս:

Օրինակ՝

դասարան-դասարաններ, նստարան-նստարաններ, վառարան-վառարաններ, նշան-ան-նշան, նման-անման, ներելի-աններելի և այլն:

ն-

Ն-ի կրկնություն ունեն **ինն** և նրանից կազմված **իննական, իններսուն, իններորդ** և այլն թվականները:

Յ-ի կրկնություն կա **կեցցե** բառում:

Կրկնակ բաղաձայններ ունեն նաև մի շարք օտար հարուկ և հասարակ անուններ:

Օրինակ՝

Աննա, Էմմա, Վիեննա, մասա (մասապակա-նացնել), Կոննա և այլն:

Առկա է նաև բառերի նշանակաբանություն.

օրրան	– 1. օրորոց. 2. ծննդավայր
անդորր	– 1. հանգստություն, խաղաղություն. 2. հանգիստ, խա- ղաղ
բերրի	– շատ բերք տալիս, պտղաբեր, բարեբեր
մրրիկ	– առարկի քամի, փոթորիկ, բուք
տարր	– 1. նյութի անբաժանելի մասնիկ. 2. որևէ բանի բաղա- դրիչ մաս. 3. սկզբնական գիտելիք, նախագիտելիք

ՀԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 90

«Դպրոցական ուղղադրական բառարանից»
արտագրեցե՛ք կրկնակ և ունեցող բառեր՝ գրա-
վոր բացատրելով այդ բառերի նշանակու-
թյունը:

72 16 ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

Կազմեցե՛ք բնագիր ըստ նկարի՝ գործածե-
լով կրկնակ բաղաձայն ունեցող բնաձայնական
բառեր:

72 26 ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

Գրեցե՛ք կրկնակ և բաղաձայն ունեցող մի
քանի գոյականներ:

72 36 ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

Տրված բառերով և ածանցներով կազմեցե՛ք
նոր բառեր և բացատրեցե՛ք կրկնակ բաղա-
ձայնների առաջացումը:

երկու և կողմ, երկու և կենցաղ, թուփ և ենի, ան և ներելի, ծնունդ և յան:

72 46 ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

Տրված արմատներով կազմեցե՛ք գործն-
դարձյուն ցույց տվող բառեր և բացատրեցե՛ք
կրկնակ բաղաձայնների առաջացումը:

զնին, բնին, ուղիղ, փթիթ, մորիկ:

Օրվա _____ զեկն – զենեկ :

Ի փարբերություն կրկնակ բաղաձայն ունեցող բառերի, որոնց մեջ այդ բաղաձայնն ունենում է փնական արտասանություն, կան բառեր, որոնց բաղաձայնների միջև արտասանվում է չգրվող **ը** :

Օրվա _____ **զզվեւ, դդում, զզվեւ, լլկեւ, խխունջ, ծծեւ, շշուկ**
և այլն: Մրանք արտասանվում են **զըզվեւ, դըդում, զըզվեւ, լըլկեւ, խըխունջ, ծըծեւ, շըշուկ**: Այս բառերում բաղաձայնի սովորական կրկնություն կամ փնական արտասանություն չկա:

ԶԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ **95**

«Դպրոցական ուղագրական բառարանի» վերջին էջերի հայտնի անունների բառացանկից այբբենական հաջորդականությամբ դու՛րս գրեցե՛ք կրկնակ բաղաձայն ունեցող անուններ: Մոխրեցե՛ք դրանց ճիշդ գրությունն ու արտասանությունը:

Օրվա _____ Աթիւս
Ապոլլոն

Աթիւս
Բոկասն

7. ՏՈՂԱՊԱՐԶ

Գրելու ժամանակ հաճախ ամբողջ բառը չի փեղավորվում միևնույն տողում, և սփռված ենք լինում նրա մի մասը փանել հաջորդ տողը:

Բառի մի մասը հաջորդ տողը փոխադրելու կոչվում է տողադարձ:

Տողադարձի համար բառը վանկաբաժնի են, բառի մի մասը թողնում, իսկ մյուս մասը փոխադրում են հաջորդ տողը:

Օրինակ՝

Գաղտնաւային բառը բաժանվում է չորս վանկի, որանցից կարելի է առաջինը թողնել, մյուսները պանել, երկուսը թողնել, երկուսը տանել և կամ՝ երեքը պահել և միայն վերջինը տանել:

Տողադարձի համար պետք է հիշել հետևյալ կանոնները:

1. Երկու ձայնավորների միջև եղած մեկ բաղաձայնն անցնում է հաջորդ վանկին:

Օրինակ՝ _____ **ա-դալ, ա-կումք, սա-կայն, ա-ռու:**

2. Երկու և ավելի բաղաձայններից միայն վերջինն է անցնում հաջորդ վանկին, իսկ մյուսները մնում են նախորդին:

Օրինակ՝ _____ **գար-մանք, դառ-նալ, վեր-ջին, ինչ-պես, վերջ-նական, անց-քեր:**

3. Եթե երկու կամ ավելի բաղաձայնների միջև կա գաղտնավանկի **ռ**, ապա վանկապումը կատարվում է նախորդ կանոնների համաձայն՝ գրելով նաև **ռ**-ն:

Օրինակ՝ _____ **դա-սա-գրք-քեր, ար-նրն-դա-մը-թերք:**

Գաղտնավանկի **ռ** ձայնավորը գրվում է միայն տողավերջում մնացող բառամասի վերջին վանկում և հաջորդ տողը տարվող բառամասի առաջին վանկում:

Օրինակ՝ _____ **ար-նրն-դամթերք, անրն-դամթերք, քրթ-մընջալ, քրթմըն-ջալ, ըս-կը-սել, սկը-սել** և այլն:

4. **Սպ, սր, սկ, սք** և նման հնչյունակապակցություններով սկսվող հարուկ անունների տողադարձի ժամանակ այդ մասը հաջորդ ձայնավորից չեն անջատվում:

Օրենակ՝

Պետք է փողադարձել՝ Սրե-փան և ոչ թե Ըս-փե-փան:

5. Բարդ և անանգավոր բառերը կարելի է փողադարձել առանց վանկարման՝ հաջորդ փող փոխադրելով ամբողջական բառը կամ արմարը:

Օրենակ՝

դասա-գրքեր, արագ-ընթաց, ան-որոշ, վեր-ելք, վայր-էջք, ինքն-իշխան, ակն-կալել, երախտա-մոռ, շարա-դրութիւն, վառ-վռուն, փայլ-փլուն, վարձա-տրութիւն:

6. Երկինջւոնների մեջ *յ* կիսաձայնը բաղաձայն չի համարվում, այդ պարճառով էլ նրան նախորդող բաղաձայնը կարող է նաև իր հետ մնալ:

Օրենակ՝

ար-դյոք, քաջութիւն, ան-կյուն, աղ-բյուր, գո-չիւն, բայց նաև՝ արդ-յոք, քաջութ-իւն, աղբ-յուր, գոչ-իւն:

7. Բանաստեղծութիւնների մեջ, ինչպես փողադարձի ժամանակ, գաղտնականի չաղկած **ը**-ն գրվում է, որպէսզի բանաստեղծութեան ռիթմը կամ ոտքն ու շեշտադրութիւնը չխախտվեն:

Օրենակ՝

Տունձք կը ժողվեմ մանգաղով,

– Լուսնակը յարս է–

Լկոս-ակոս ման գալով:

– Սիրածըս հարս է:–

Մանգաղըս քարին եկավ.

– Յարըս յա՛ր ունի–

Քարեն լորիկը թըռավ:

– Լե՛րդըս կ՝արտունի:–

(Դ. Վարուժան)

գարդարել, խնդություն, կորցնել, անհարմար, քաղվերեսություն, բարձրանալ, պարասխան, երկրային, բարձրաբերձ, բացարձակ, սառնարյուն, ալյուրոտ, գաղտնավանկ, հրապարակ, մարտական, ընդհարակյա, պղնձագործ, նարնջագույն:

Օրենակ՝ _____ գար-դա-րել, գարդա-րել:

72 **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ** **97**

Վանկապեցե՛ք հեղեղայալ բառերը՝ տողա-
դարձի բոլոր հնարավոր ձևերով.

ոգևորություն, պարզկապրել, անձրևոտ, բևեռված, առևանգել:

Օրենակ՝ _____ առ-ռե-վան-գել, առ-ռևանգել, առե-վանգել,
առևան-գել:

72 **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ** **98**

Վանկապեցե՛ք հեղեղայալ բառերը՝ գրելով
գաղտնավանկի ը ձայնավորը.

կարտել, անսկզբունքային, Մկրտիչ, փնտրեսություն, ակնկալություն, մշտնջենական, հնչյուն, բժշկական, խնդրագիրք, քրտինք, թանձր, գնդա-
ցիր, փեսնվել, ձգձգել, հեղաձգել, նկարչական, անկրթություն, թմբկահար, կսկծագին, կրկնություն, դուստր, աստղ, խառն:

Օրենակ՝ _____ կր-տրր-տել:

72 **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ** **99**

Տողադարձեցե՛ք հեղեղայալ բառերը՝ բառ
ամբողջական մասերի.

շրջանավարտ, տաքարյուն, կենսուրախ, անսկիզբ, լրագրավաճառ, արքայադուստր, երկրաբան, գրադարան, զբոսաշրջիկ, պղնձաձույլ, մայ-
րամուտ, լուսաբաց, սրաթռիչ, սրտրակետ, մշտաժպիտ, անգլուխ, ար-
տադրություն:

Օրենակ՝ _____ շրջան – ավարտ:

8. ԿՐԿՆՈՂԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՄՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 100

Դու՛րս գրեցեք գրություն և արդասանության փառերություն ունեցող բարերար և բարասիրեցե՛ք:

Արարարյան դաշտի վրա նստած մառախուղը սկսեց ցրվել: Գարնանային առավոտվա խորհրդավոր անդորրը ընդմիջումներով խախտում էին երգասան թևավորները:

Արևը դեռ չէր ծագել, բայց Մեծ Մասիս ճերմակ գլուխը վառվում էր վարդագույն լույսով: Օդի մեջ տարածված էր սաղարթների խշռոցը:

Վաղորդյան այդ լուսաբացին բարձունքից իջնում էր մեկը՝ նստած արևագույն նժույգի վրա: Խրոխտ կեցվածք ուներ նա, բարձր երիզավոր գլխարկ, և մեղմօրոր հովը սանրում էր նրա սև մազմորուքը, որոնց մեջ լույսի ճառագայթների պես փայլում էին սպիտակները:

Օտարականը մտավ վանքի ընդարձակ բակը: Ժամերգությունից հետո բակում ամայություն էր: Միայն մի քանի հոգևորականներ, խմբված Տրդատա դռան առաջ, հանդարտ գրոսնում էին:

(Ըստ Ս.Այվազյանի)

ՄՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 101

Արդագրեցե՛ք հեղեղայա բառերը և փակագծերում գրեցե՛ք, թե՛ ընդ հեղեղի ինչ տառ է գրվում և ինչ հնչյուն է արդասանվում:

երկյուղ, անարգանք, առաջնակարգ, ներքող, երգչուհի, արդար, արգասիք, դիրդ, բրդուր, սնդամթերք, որդեսեր, հրդեհ, վրդովել, ակնթարթ, գվարթ, հերկել, փորձակայան, տողադարձ, հրձիգ, փնամներձ, խրճիթ, զարմանք, չարչիական, մարմաջ, մարջան, վերջին, սպերջ, շուրջապար, վերջալույս, հերքում, խնդրագիրք, փուրք, սարքավորում, պախուրց:

Օրենակ՝

երկյուղ (կ տառ, կ հնչյուն):

ՄՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 102

Արդագրեցե՛ք ընդգծված բառերը և փակագծերում նշեցե՛ք, թե՛ դրանց մեջ եղած բ.գ.դ.ձ.ջ տառերն ինչպե՛ս են կարդացվում:

Բարձր են Մթնածորի սարերը, դրանից է, որ ամռան երկար օրերին էլ արևը մի քանի ժամ է լույս տալիս Մթնածորի անտառներին: Եվ երբ

հեռավոր հարթավայրում արևը նոր է թեքվում դեպի արևմուտք, Մթնա-
 ձորում սպվերները **թանձրանում** են, սաղարթի տակ անթափանց խա-
 վար է լինում, **արջերը** որսի են **դուրս** գալիս, վարազներն **խջնում** են
 ջուր խմելու, իր **որջի առաջ** գիլ ոռնում է գայլը, ոռնոցը հազար բերան
արձագանքով զրնգում է Մթնաձորում: Արջը գիպե վարազի ժանիքի
 թափը, **նախահարձակ** չի լինում:

... Մթնաձորում սկսվեց անհավասար մի կռիվ **մադդու** և գազանի մեջ:
 (Ա.Բակունց)

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 103

Արտագրեցե՛ք հեպտայա բառերը՝ լրացնե-
 լով բաց թողնված տառերը.

վար...անց, Նվար..., գվար...աձայն, մար...ասիրական, ջար...ել, բար...ի,
 հար... (դարման), հար... (տափարակ), որ...եսեր, որ...նած, օրաթեր...,
 Տր...ար, ար...իական, դր...ոց, ար...յունաբերական, փար...ամ, եր...ում,
 եր...նեկություն, որ...եգրել, հր...եհ, խոր....:

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 104

Արտագրեցե՛ք տրված ժողովրդական եր-
 գերի ընդգծված համահունչ բառերն ու կա-
 պակցությունները, դրանք խմբավորեցե՛ք
 ըստ բառակազմի բաղաձայնի տեսակի և
 գրավոր բացատրեցե՛ք դրանց նշանակու-
 թյունները:

1

Լուսինը **բակ** է **առել**,
 Եղբայրս **փակ** է **առել**,
 Հարևանի չար տղան
 Ինձանից **պագ** է **առել**:

2

Մարանուս **բարը քարեմ**,
 Գոգնոցիս **կարը կարեմ**,
 Ղարիբս թե տուն չգա,
 Կարոտիս **գիրը գրեմ**:

3

Որդուս կեռման **դուր կրամ**,
 Ոսկեգոծած **թուր կրամ**,
 Թե որ կռվից ետ չգա,
 Անբախտ գլխիս **տուր կրամ**:

4

Ձնհալը **ծուր է տալիս**,
 Իջնում է, **ձոր է գալիս**,
 Էլ համդ ու արտ չմնաց,
 Ցորենիս **ցավն եմ լալիս**:

5

Հավերին կուտ գցեմ, **ջու՛ջու՛**,
 Ճարերին ջուր օղենմ, **ճու՛ճու՛**,
 Ոչխարը մարգ մտավ, **հր՛ն-հր՛ն**,
 Էշն ու ձին ջուր բշեմ, **ջու՛ջու՛**:

Օրինակ

Չայնեղ բաղաձայն	Պարզ խուլ բաղաձայն	Շնչեղ խուլ բաղաձայն
բակ է առել-բոլորել՝ շրջան է կազմել	պագ է առել-պագել՝ համբուրել է	փակ է առել-փականք՝ կողպեք է առել (գնել)

ԿԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 105

Արդարեւեղ՝ բ հետևյալ բառերը և փակագծերում գրեցե՛ք, թե՛ հնչյուն են կարդացվում ի-ն և հաջորդող ձայնավորը.

միլիարդ, միասնություն, Սիրիա, Լիա, Մարիամ, ռադիոհաղորդում, միլիոն, միացյալ, որդիական, սպիանալ, կրիա, Մալաթիա, քիմիական, Ուսարիան, Եղիազար, Արսիար, խնամհություն, լիիրավ, Ֆեդերացիա, հիանալ, լեղիանալ, հեփիոփն, փեղեղեղանալ, Դանիա, դասփարակել, ծիածան, միահեծան, հեքիաթասաց, գոլորշիացում:

ԿԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 106

Դու՛րս գրեցե՛ք այն բառերը, որոնց մեջ կա բ, գ, դ, ձ, ջ տառերից որևէ մեկը՝ փակագծերում գրելով, թե՛ ի՞նչ է կարդացվում այն:

Չէ, չի լռել մեծ Շոթայի
Երգի ձենը կաթոգին,
Ու դարավոր ցավն ամենի
Չի խորտակել էն հոգին:
Թնդում է դեռ նոր ձեռքերում
Էն քնարը գովանի,
Խնդում է դեռ նոր երգերում
Վրաստանը գեղանի:
– Ողջո՛յն, ողջո՛յն ձեզ հին ու նոր
Արի, բարի ընկերներ, –
Արարարի կողմից էսօր –
Եղբայրական երգ ու սեր:
Շին օրերի վերջալույսին,
Արշալույսին նոր կյանքի

Երգենք սրբանց ու միասին
 Երգը հանուր բերկրանքի:
 Բարձր հնչի մեր երգը թո՛ղ,
 Չարի ձենը խլացնի,
 Տնջուններով իր կախարդող
 Երկրներկիր թող անցնի:
 (Տովհ.Թումանյան)

Օրվանակ _____

Երգի (զ ցառ, ք հնչյուն):

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 107

Արդարեանցն՝ ք՝ Լրացնելով բաց թողնված
 ցառերը:

Ռշտունյաց աշխար...ն անբառների մռայլությամբ, խոր ծո...նների
 փամփուրջությամբ, խրո...փ լեռների լուսապայծառ ժպիտներով ձ...վում էր
 Բզնունյաց ծովի հարա...ային ակերին: Ամրոցից չ...ր լսվում ոչ մի .....ուկ:
 Լուսասարը թա...ծում էր՝ անդունդներին ու.....ելով իր անեացող ճա...ա-
 գայթները: Տանդիպակա... ձորից սողում էր գա...նանային մե...ը, որի
 գլուխը ոսկեզ...ծվել էր ար...ի առա...ին ճառա...այթներից:
 (Ըստ Դ.Դեմիրճյանի)

Մովսես Կառնի քառերի նշանակություններ.

անեացող	– 1. ոչնչացող, անհետացող. 2. վերացող. 3. փխր.
	մեռնող
խրոխր	– 1. սեզ, հպարտ. 2. հանդուգն, համարձակ, խիզախ
ծործոր	– 1. նեղ ձոր, ձորակ. 2. ձերպ, խորոշ. 3. լեռան նեղ հեղեղաք
հինավուրց	– հին օրերի՝ հնօրյա, վաղեմի
մեզ	– մառախուղ, մշուշ
ոսկեզօծել	– ոսկով օծել՝ պարել
փամփուրջուն	– խոնավություն, թացություն, փամուկ լինելը

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 108

Արդարեանցն՝ ք՝ Լրացնելով բաց թողնված
 ցառերը:

Այնպեղ, Մև-ջրի չ...նաղագեղ եզեր...ներին էր, որ ապրում էր Տատն: Եր...րի սիրուն ու քա... պարանին էր նա: Ոչ մի մար... նրան չէր կարող գինաթափ անել: Ավագակը սիր... չուներ նրա հոգի շուր...ը ման գալ, և ոչ իսկ գ...լը ո...խարի կող...ին քար... գալ: Տատն որքան բարի էր դեպի լավը, այն...ան էլ ան...ութ էր դեպի չարը:

Միրուն էր Տատն, նոր ծա...ող արևի պես՝ չ...նաղ: Երկրի աղ...իկների խել...ը գնում էր նրան փեսանելիս: Տապա նրա նվա...ե՛լը: Նրա սրն...ից հանած ձայները կարելի էր, որ հրեշտակներն ունենա...ին. այնքան ...րավիչ, այնքան սիրահ...յգ: Ձայներ, որոն... հոսում ...ին մելամաղ...իկ, քջք...ում էին՝ որպես հեգիկ վրակ, ...այլայլում՝ որպես սիրահար առ...ակ:

Մար... թե անասուն, այդ ձայնը լսելիս ակամա մոտ ...ին գալիս, քարանձում և աշ...ափում էին չկոր...նել ոչ մի խազը, ոչ մի գեղգե...անք:

Նստում էր Տատն ժայռի գլ...ին՝ աչ...երն ուղ...ած լայն հորիզոնին, Մև-ջուրը գալարա...փույտ ո...քերի փակին, զղզ...ուն գե...յուրը խա...ում ճակատփին:

Եվ նա նվա...ում էր:

(Վրթ.Փափագյան)

24 ԲՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 109

Արտագրեցե՛ք հեղինակի բառերը, լրացնելով բաց թողնված տառերը, և փակագծերում գրեցե՛ք, թե ի՞նչ տառ է գրվում և ի՞նչ է կարդացվում.

վերադար..., հար...անք, թեր...իկ, վարա...ույր, ար...ագանք, համար...ակ, հար...ափումս, Տար...ագողի ճանապարհ, աշխարավար..., Ար...ենիկ, արյու...նար...ու, որ...անոց, Ար...իար, եր...ներանգ, սր...ագան, ուր...աթ, բար...առ, ձեր...ակալել, եր...եմն, թուղ..., թա...փ, հար...ել, երա...փիք, ամ...ար, Ար...ար, ամ...ոփել, ա...բերրի, զամ...յուղ, համ...ույր, ար..., շր...ան, անուր..., ամբող..., թր...ել, դար...ին:

Օրինակ՝ _____ վերադարձ (ձ տառ, 9 հնչյուն):

24 ԲՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 110

Առանձին պոևակներում գրեցե՛ք հնչվող և չհնչվող հ-ով բառերը.

շնորհալի, նիրհել, աշխարհակալ, աշխարհայագք, աշխարհագոր, փար-

աշխարհիկ, ապաշնորհ, միբիւս, բարեպա, օրհնություն, ջրհոր, խորհուրդ, մութիւս, խոնարհարար, արհեստ, օրհասական, արհաւիրք, արհեստանոց, մութիւս, խոնարհակալ, ներհոսել, ջրհեղեղ, օրհներգ, վերհիշել, ճանապարհ, շնորհք, անշնորհակալ, ներհոսել, ջրհեղեղ, օրհներգ, վերհիշել, ճանապարհ, արհամարհանք:

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 111

Արարագրեցե՛ք՝ փակագծերում գրելով, թե
ն-ից հետո ի՞նչ պատ է գրվում և ի՞նչ է կար-
դացվում.

ենթադրություն, ընդունիչ, ընդմիջում, ընդունել, ընձենալոր, ընձեռել,
անգամ, վրանգալոր, անդամավճար, խնորարար, կենդանություն, ընթա-
նալ, ընդունայն, ընդունակ, անդամալոյծ, քանդակագործ, կանթել, ընդ-
հանրապետ, ընդլայնել, վրնջալ, նահանջ, դողանջել, կանչել, գոքանչ:

Օրբնակ՝

ենթադրություն (թ պատ, թ հնչյուն), ընդունիչ
(դ պատ, թ հնչյուն):

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 112

Արարագրեցե՛ք՝ փակագծերում գրելով, թե
դ-ն և հաջորդ պատն ինչպե՞ս են կարդացվում.

աղբանոց, ըղձալի, բաղձանք, դեղձենի, բաղցրաձայն, դողդոջուն,
խեղդել, աղբյուրակն, աղբակույտ, շեղք, անհողորդ, կողպեք, հղիանալ,
կեղծավոր, սրեղծագործություն, ներգաղթ, Աղթամար, հաղթաբազուկ,
աղբարամիտ, ճեղքվածք, աղճապել, խղճահարություն, արաղձագործ,
ուղարապան, գաղպնարան, կեղտոտություն, գողտրիկ, պղտորել, փաղփ-
կալի, խեղկարակ, մղկարալ, ծաղկեփունջ, կաղկանձել, հղկել, առողջա-
վայր, աղջկական, գեղջկուհի, ռնգեղջյուր, շաղգամ, գեղգեղանք, եղջերա-
վոր, գղջանք, չղջիկ, ողջագուրվել, ամբողջական, ողջունելի:

Օրբնակ՝

աղբանոց (դք-խալ), ըղձալի (դձ-դձ):

ՆԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 113

Գրեցե՛ք համառոր շարահրություն՝ օգտ-
վելով նկարից և գործածելով հետևյալ բա-
ռերն ու բառակապակցությունները.

աղջամուղջ, վաղորդյան, բարձր, խրոխար, ձյունածածկ,
նախօրե, դադարել, ձյուն, ամենուրեք, ճամփա, ձոր, դաշտ,
օձագալար քամի, շառաչել սասկություն, սաղաթախիտ անբառ,
տնքալ, սարսուռն ձյուն,
շուրջբուրբ, անդորր, մարդ, կենդանի, ծիլ ու ծաղիկ:

Պ. ԲԱՍՄԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

1. ԸՆԴՀԱՆՈՐ ԳԻՏԵԼԻՔ

Գիրք, ծառ, պարտուհան, ականջ, առու բառեր են: Բառերը կազմված են զանազան հնչյունների կապակցություններից՝ հնչյունախմբերից:

Ամեն մի բառ ունի իր իմաստը, առանց իմաստի բառ չկա: Բառերը խոսքի մեջ գործածվում են ինքնուրույն, անկախ կերպով, այսինքն՝ նրանք նախադասության անդամ են լինում:

Օրինակ՝

Աշակերտը գնաց տուն: Առուն հոսում է:
Տաամիկը խոսում է: Այս նախադասությունների մեջ
աշակերտ, գնաց, տուն, առու, հոսում է,
Տաամիկ, խոսում է բառերը նախադասության անդամներ են:

Իմաստ և ինքնուրույն գործածություն ունեցող
հնչյունախումբը կոչվում է բառ:

Բառի արտահայտած իմաստը կոչվում է բառիմաստ:

Լեզվի մեջ գործածվող բոլոր բառերը միասին կազմում են այդ լեզվի **բառապաշարը** կամ **բառային կազմը**:

Լեզվի բառապաշարի ուսումնասիրությամբ զբաղվում է բառագիտությունը:

Տալերենը աշխարհի հնագույն և հարուստ բառապաշար ունեցող լեզուներից է: Նա ունի շուրջ 150 հազար բառ: Այդ բառերն արտահայտում են մեզ շրջապատող աշխարհի ու մեր կյանքի բոլոր կողմերը:

Առանձին սյունակներով գրեցե՛ք առարկա, գործողություն, հարկություն արտահայտող բառեր:

Օրինակ՝ _____

Առարկա	Գործողություն	Հարկություն
դեղձենի	ծաղկել	կանաչ

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 2

Ըստ մասնագիտության խմբավորեցե՛ք հետևյալ բառերը.

ակնաբույժ, սահաղաշար, վիրակապ, մեներգիչ, զուգերգ, թափերաշրջան, արամնաբույժ, հիվանդասանյակ, դերակարար, օրենսգիրք, դեղագործ, սրբապատկեր, երգեհոն, ամբաստանյալ, կինոթատրոն, մրցում, թափերաբեւ, դեղորայք, երգեհոն, ամբաստանյալ, կինոթատրոն, մրցում, լողորդ, կիթառ, ներկայացում, ցուցմունք, դահուկավագ, զարկերակ, փավիղ, ըմբշամարտ, չմշկասահք:

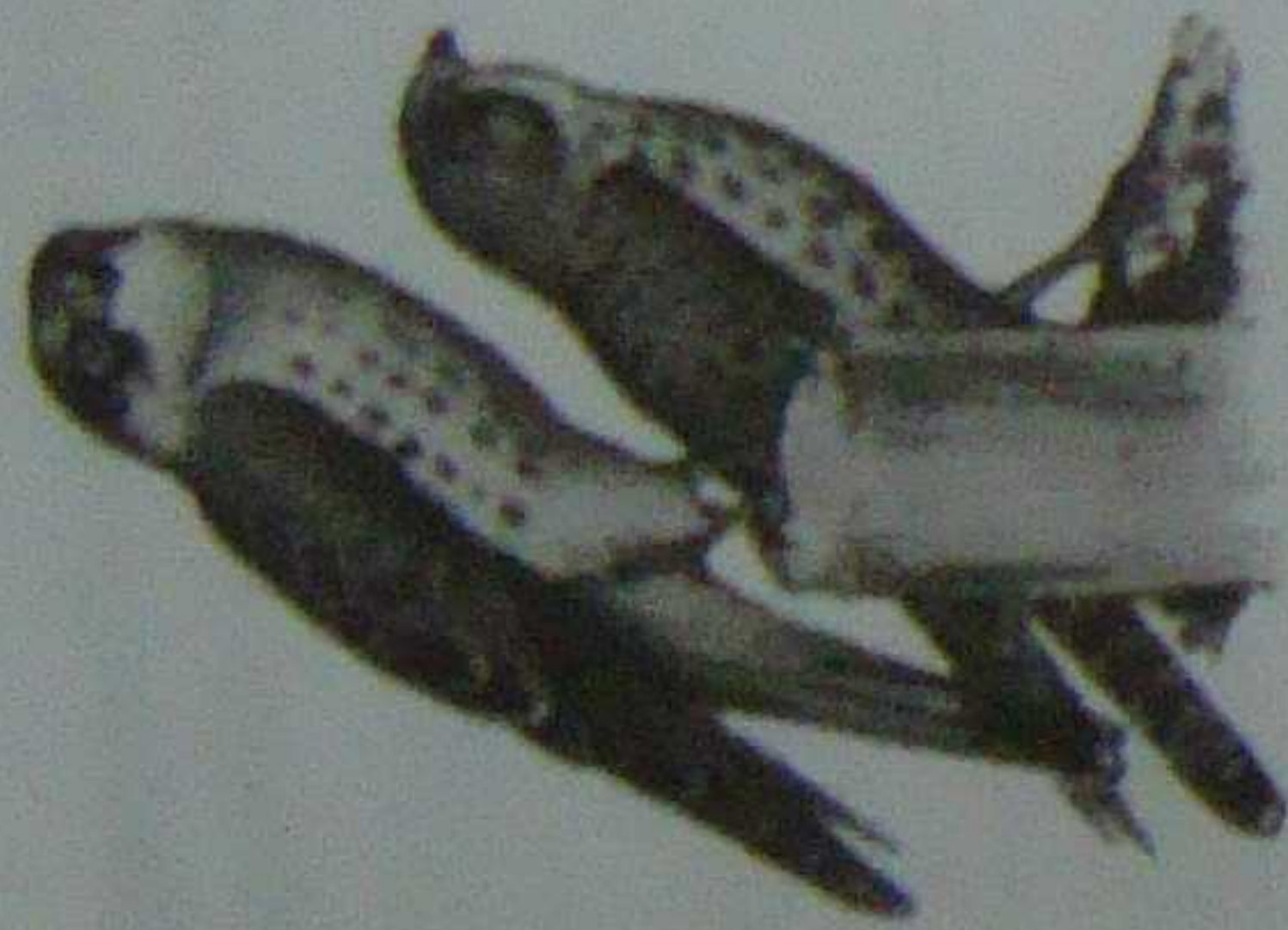
ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 3

Առանձին սյունակներով թվարկեցե՛ք ձեր բնակավայրի (գյուղ, քաղաք) բնության և վայրի թռչունների անունները և բանավոր նկարագրեցե՛ք դրանց արտաքին տեսքը:

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 4

Ասացե՛ք թռչունների անունները՝ դիտելով նկարը (տե՛ս էջ 114):

2. ԲԱՌԻ ՈՂՂԱԿԻ ԵՎ ՓՈԽԱԲԵՐԱԿԱՆ ԻՄԱՍՏՆԵՐԸ

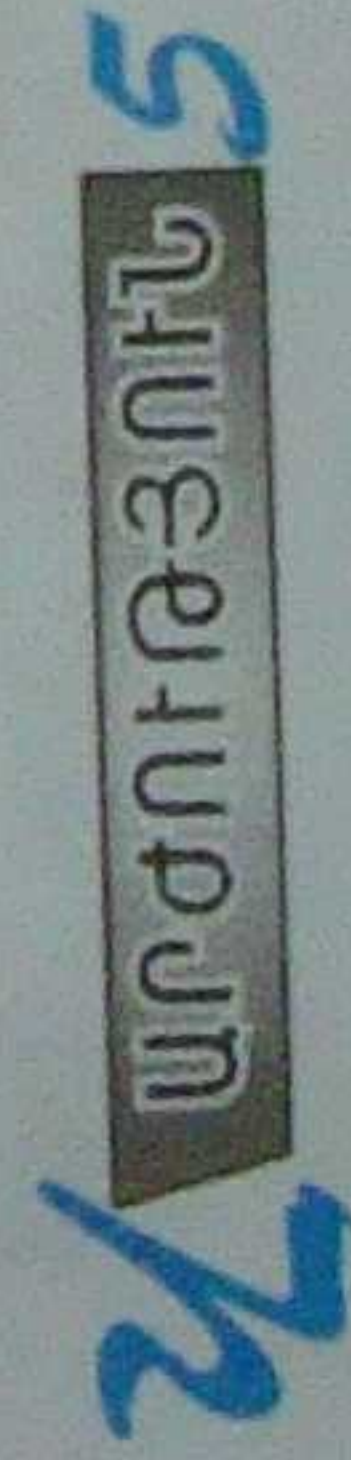
Խոսքի մեջ բառերը կարող են երբեմն գործածվել այնպիսի իմաստով, որ առանձին լինելու դեպքում չունեն: Օրինակ՝ *գրուցել* նշանակում է մեկի հետ խոսակցել, բայց «*Առվով հոսող ջուրը բարձրաձայն գրուցում էր իր ասիների հետ*» նախադասության մեջ նույն բառը գործածված է «*կարկաչել, խոխոչել*» իմաստով: Առաջին դեպքում *գրուցել* բառը գործածված է իր սովորական կամ ուղղակի իմաստով, երկրորդ դեպքում գործածված է ոչ իր սովորական, այլ մի ուրիշ բառի իմաստով:

Այն սովորական իմաստը, որ բառն ունի նաև խոսքից դուրս, առանձին վերցրած, կոչվում է ուղղակի իմաստ:

Բառի ոչ իր սովորական իմաստով գործածվելը կոչվում է փոխաբերություն: Փոխաբերության ժամանակ բառի արտահայտած իմաստը կոչվում է փոխաբերական իմաստ:

Զրուցել բառի «*մեկի հետ խոսակցել*» իմաստը ուղղակի իմաստ է, իսկ «*խոխոչել*» իմաստը՝ բերված նախադասության մեջ՝ փոխաբերական իմաստ:

Որոշեցե՛ք ընդգծված բառերի փոխաբերական իմաստները:

Սար ու ձոր ճերմակ *սալման* են հագել: Լուսին *արծաթ* է մաղում դաշտերի վրա:

Տոգիս *գեղված* է այս ջինջ երկնքով: Արևը թե՛ մայր էր մտնում արևմուտքում, ու *արյուն* էր դաշտի վրա (Ե.Զ.): Եվ երկնքի *սիրտը* արևմուտքում, ու *արյուն* էր դաշտի վրա (Ե.Զ.): *Մեռնում* է միսված ... փայլում էին ծխնելույզներն հսկայական (Ե.Զ.): Ամեն օրը: Իջավ թափանցիկ մութի *մանվածը* դաշտերի վրա (Վ.Տ.): Այն առավոտ արեգակն արդար ելնում է *զմրուխտ լեռան կարասին* և իր *դաք ոսկին* հեղում է կայրառ ... արար աշխարհին (Տր. Տովհ.): Այն ալիքը, որը հիմա *փշրվում* է քո ձեռքին, մի օր արցունք է եղել Վանա ծովի եզերքին (Ն.Ս.): Մի նուրբ ձնծաղիկ հողից նոր ելած՝ *արցունքի* մի շիթ թերթերի մեջ բաց (Վ.Դ.):

Որոշեցե՛ք, թե հերկյալ բառակապակցու-
թյունների մեջ գործածված ձևով նույն բա-
ռերը որի՛ մեջ փոխաբերական և որի՛ մեջ
ուղղակի իմաստով են գործածվել.

պողպատյա գրահ, պողպատյա կամբ, վարդագույն կտոր, վարդագույն
երազներ, բաղցր թեյ, բաղցր խոսք, տաշած բար, բար սիրտ, դառը կորիզ,
դառը կշտամբանք, աղի ջուր, աղի արցունք, լուսավոր սենյակ, լուսավոր
ապագա, պայծառ արև, պայծառ կյանք, ծաղիկ հասակ, կարմիր ծաղիկ,
սև զգեստ, սև օր, գնդապետի մարտնի, դաշտերի գնդապետի ծածկոց:

Ընդգծե՛ք այս բանասերտության փոխա-
բերական իմաստով գործածված բառերը:

Մի փոշոտ, փափուկ ճամփա,
Փշարի սաղափ ծառեր,
Մի կապու՛յր, կապու՛յր երկինք
Ու արև՛, արև՛, արև՛...
Կարարին լուսից շիկնած
Ամպի մի փոքրիկ ծվեն՝
Արարար լեռն է կանգնած՝
Ձյունապար ու լուսեղեն...

(Վ. Դավթյան)

Տերկյալ կապակցությունները գործածե՛ք
նախադասությունների մեջ և ցու՛յց տվե՛ք դրան-
ցում փոխաբերական իմաստ ունեցող բառերը.

սուր լեզու, ծանր ապրումներ, բաղցր երագ, դարարկ խոսք, նուրբ
վերաբերմունք, արծաթե մազեր, ակզարդ Մասիա:

3. ԲԱՌԻ ԲԱԶՄԻՄԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Բառերի մեծ մասը, ինչպես՝ *գրասենյակ, ճաշասենյակ, ժամացույց, գեղատի, արագ, դանդաղ, կանաչավուն, ես, դու, չորս, քսան* և այլն, ունեն մեկ իմաստ: Դրանք *մենիմաստ* բառեր են:

Շարք բառեր եղ արտահայտում են մեկից ավելի իմաստներ:

Օրինակ՝

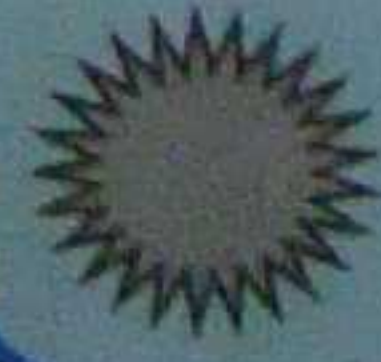
լույս նշանակում է՝ 1. բնակվելու շենք, բնակարան. 2. ընթերցում, գերդաստան. 3. ուրանավորի քառապող հատված.

աչք նշանակում է՝ 1. տեսողության գործարան. 2. հսկողություն (աչքը մեկի կամ մի բանի վրա պահել). 3. դարակ (սեղանի, պահարանի աչք). 4. բողբոջ և այլն.

գիր նշանակում է՝ 1. տառ. 2. այբուբեն. 3. գրություն. 4. կախարդություն.

գլուխ նշանակում է՝ 1. մարդու կամ կենդանու մարմնի մաս. 2. գրվածքի ամբողջական հատված. 3. լեռան, ծառի կարար և այլն.

դառնալ նշանակում է՝ 1. որևէ բան լինել. 2. վերադառնալ. 3. շրջվել, շուռ գալ. 4. պարզվել:

Մեկից ավելի իմաստ ունեցող բառերը կոչվում են բազմիմաստ բառեր:

Տուն, աչք, գիր, գլուխ, դառնալ բառերը բազմիմաստ բառեր են:

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

Գրե՛ք, թե՛ ո՞ր բառերն են տարբեր իմաստներով գործածվել. արտագրե՛ք այդ բառերը՝ յուրաքանչյուրի դիմաց գրելով նրա զանազան իմաստները:

Գրքի թերթերը չպետք է կեղտոտել: Դանակը շատ սուր է: Ժայռից պոկվել էր մի կտոր և ընկել կամրջի վրա: Այսօրվա թերթերը դեռ չենք ստացել: Այս կտորի երեսը հաճելի փայլ ունի: Մերկացրած սրերով նրանք նետվեցին թշնամու վրա: Գետնի երեսը ծածկված էր նորաբույս կանաչով: Նա սուր լսողություն ունի:

Օրինակ՝

Երևա – 1. կտորի արտաքին կողմը. 2. մակերևույթ. 3. դեմք:

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 10

Գրեցե՛ք հետևյալ բառերի տարբեր իմաստները.

հաց, գունդ, օղակ, լեզու:

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 11

Արմար, եղանակ, ճյուղ բազմիմաստ բառերը տարբեր իմաստներով գործածեցե՛ք նախադասությունների մեջ:

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 12

Կազմեցե՛ք նախադասություններ՝ գիծ բազմիմաստ բառը գործածելով հետևյալ իմաստներով.

1. գրչով կամ մարիտով քաշած խազ,
2. երկաթուղի, տրամվայի ուղի,
3. օդային, ջրային ուղի,
4. երկարությամբ ձգված հեռախոսային, էլեկտրական լար,
5. էլեկտրական հոսանքի ճյուղավորում,
6. ջրադար, գազադար խողովակների ցանցի ճյուղավորումներ,
7. պատերազմական՝ ճակատային վայր, դիրքեր,
8. սահմանային երկայնական շերտ, սահման,
9. սպի, սպիանման հետք,
10. կնճիռ, խորշոմ,
11. բնորոշ կողմ, հատկություն,
12. դիմագիծ:

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 13

Արտագրեցե՛ք՝ առանձին սյունակներում խմբավորելով մենիմաստ և բազմիմաստ բառերը.

ականջ, աշխարհ, բարձր, գրալ, գիծ, գիր, դանակ, դաշտավայր, դառնալ, ընկնել, կրակ, հավաքել, մայթ, շոգենավ, պանիր, պատառաքալ:

4. ԲԱՌԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐՆ ԸՍՏ ԻՄԱՍՏԻ ԵՎ ՁԵՎԻ

1. Նույնանիշ կամ համանիշ բառեր: Կան բառեր, որոնք իրենց ձևով տարբեր են, իսկ իմաստով նույնը:

Օրինակ՝

բույր – հոյր, մազ – հեղ, կարասը – զազար:

Նույն իմաստն ունեցող բառերը կոչվում են նույնանիշ կամ համանիշ բառեր:

Բույր և **հույր**, **հեղ** և **մազ**, **կարաս** և **զազաթ** գույգերը նույնանիշներ են:

2. **Տոմանիշ բառեր:** Շատ բառեր արտահայտում են իրար մոտ, բայց ոչ միևնույն իմաստներ:

Օրեֆազ՝ _____ **մաքուր** – ջինջ, **պարզ** – վճիպ, **պայքար** – կռիվ:

Իմաստով իրար մոտ բառերը կոչվում են հոմանիշ բառեր:

Մաքուր և **ջինջ**, **պարզ** և **վճիպ**, **պայքար** և **կռիվ** բառերը հոմանիշներ են:

3. **Տականիշ բառեր:** Շատ բառեր միմյանց հակառակ իմաստ ունեն:

Օրեֆազ՝ _____ **լավ** – վատ, **բարձր** – ցածր, **մեծ** – փոքր, **լույս** – խավար:

Միմյանց հակառակ իմաստ ունեցող բառերը կոչվում են հականիշ բառեր:

Լավ և **վատ**, **բարձր** և **ցածր**, **մեծ** և **փոքր**, **լույս** և **խավար** բառերը հականիշներ են:

4. **Տամանուն** կամ **նույնանուն բառեր:** Կան բառեր, որոնք ունեն միևնույն ձևը, բայց տարբեր իմաստներ, այսինքն՝ կազմված են միևնույն հնչյուններից, բայց տարբեր իմաստներ են արտահայտում:

Օրենակ՝

մարտ (պարերազմ) – **մարտ** (ամիս), **փող** (դրամ)
– **փող** (խողովակ), **ափ** (եզր) – **ափ** (ձեռքի թաթի
ներսի կողմը), **հոտ** (բույր) – **հոտ** (ոչխարների
խումբ):

**Ձևով նույն, բայց իմաստով տարբեր բառերը կոչվում են
համանուն կամ նույնանուն բառեր:**

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 14

Գրե՛ք նույնանիշ և հակահիշ բառերը.

այգ, սպիտակ, բարի, գեղեցիկ, թուշ, հեռու, երկար, ճերմակ, հասար,
լոգեդ, ուժեղ, մոտիկ, երջանիկ, գնալ, չար, անիվ, թույլ, դժբախտ, երթալ,
ակ, բարակ, կարճ:

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 15

Գրե՛ք հոմանիշ բառերը.

քաջ, հարված, փոքր, պարերազմ, հավաքել, արի, զարկ, ցավ, մանր,
լիարության, մարտ, ժողովել, ձի, ամբարել, շրջապատել, նծույգ, պաշարել:

Օրենակ՝

քաջ – արի:

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 16

Գրե՛ք համանունները՝ բացատրելով նրանց
իմաստները:

Կաթի **սերը** քաշել են: Էն օրն եկան թովշի արին, **հարկ** են ուզում
լերության: Այսպեղից ամբողջ դաշտը երևում է կարծես **ափիկ** մեջ:
Արի գուրան, վարի գուրան: Նայրենիքի **սերը** հերոսներ է ծնում: Վախ,
մեր կյանքը սևով **անցավ**: Ծաղիկների **հոտը** տարածվել է ամբողջ
դաշտում: Եթե **հարկ** լինի՝ ոչ թե զիտարկ, զուխներս էլ վայր կդնենք:
Փողի քսակը, փողի քսակը, բարձրացնում է մարդու հասակը: Մեր
քաջ և **արի** մարտիկները կռվում էին հերոսաբար: **Մարտը** տալիս է
ձնծաղիկ: Ոչխարի **հոտն** արածելով իջնում է դեպի փարախը: Բոց է

դուրս գալիս եղեգան **փողից**: Վերքը **անցավ** չի լինի: Պեպրոսը բժշկին առաջնորդեց դեպի Կապի Կապի **հարկ**: Նրա գլխին ձախ **ափին** է գրկվում Կոմիտասի անվան զբոսայգին: Կապի **մարմն** ավարտվեց:

Օգնակ, **հարկ (պուրք), հարկ (հարկավոր), հարկ (շենքի հարկ)**:

26 **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 17** Գրեցե՛ք գործողությունն նշանակող հետևյալ բառերի հոմանիշները:

նայել, խնդրել, ողբալ, ծիծաղել, խոցել, խրախուսել, գուրգուրել:

27 **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 18** Արտագրեցե՛ք՝ ավելացնելով բաց թողնված հոմանիշները:

Տիկնապետը լեռնագագաթները պարուրված էին լինում մեզ ու ...: Մի չնչին պարզառից փրկությունն ու ... պաշարում էին ինձ: Իշխանական աղախինները ուրախ ու ... կապակներ էին անում: Նա մեղքեր չունի իր անաղարար, ... հոգու վրա: Մեզ ու ... են իմ հայրենի բարձրաբերձ լեռները:

28 **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 19** Դու՛րս գրեցե՛ք նույնանիշ և հոմանիշ ունեցող բառերը՝ դիմացը ավելացնելով համապատասխան նույնանիշ կամ հոմանիշ բառը:

Մանեն դեմքով շրջվեց դեպի լուսամուտը: Նսկա ինքնաթիռը ճեղքեց երկնքի կուրծքը: Ճերմակ երազները թև առան ու թռան, գնացին:

29 **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 20** Գրե՛ք տրված բառերի հոմանիշները և դրանցով կազմեցե՛ք նախադասություններ:

գաղտնագրի, գողփրիկ, եղկելի, եղկել, հասկանալ, նողկանք, փաղփաղի, կաղկանձել:

21 ԿՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

Արարագրեցե՛ք հերևյալ առածները՝ կերև-
որի փոխարեն գրելով հակահիշները:

...խոսիր, ... լսիր:

Մի ... քարը գցեց ծովը, հազար ... չկարողացան հանել:

Քամու ... քամին էլ ...:

Շար մի ..., ... կա, շար մի ..., ... կա:

22 ԿՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

Գրե՛ք բաց թողնված հսկանիշ բառերը:

Կարդաց Ջուլիերայի նամակը. «Նայրա սաաց, որ իմ և քո միջև անանց
անդունդ կա, մենք վերևն ենք, դու՝ ...»:

Նորս ձեռքին կարճ ու ..., հասար ու ... մի փեպ կար:

Նայում ես ու չես կարողանում որոշել՝ ծե՛ր է Ավին, թե՛ ...:

23 ԿՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

Շարունակեցե՛ք նկարագրությունը՝ շարու-
նակության մեջ գործածելով ընդգծված բառե-
րի հակահիշները:

Գևորգը **փոքրամարմին** էր և **նիհար**, **զունաս** դեմքով ու **սուր**
քթով: Ճակապը **նեղ** էր, **մեյամաղձոտ** աչքերն ունեին **սևեռուն** արարա-
հայտություն: Նա շարունակ **լուռ** էր ու **մարահոգ**: Գևորգը ընկերոջից
մի քիչ **բարձրահասակ** էր, բայց **նիհարության** պարճառով թիում էր
նրանից **ավելի** բարձր:

24 ԿՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

Գրեցե՛ք տրված նույնականների նշանակու-
թյունը՝ օգտվելով բացարկական բառարանից:

1. ակ –

2. ակ –

3. ակ –

1. այր –

2. այր –

1. բազուկ –

2. բազուկ –

1. գազ –

2. գազ –

1. գունդ –

2. գունդ –

1. կեպ –

2. կեպ –

1. շահ –

2. շահ –

ական, սովոր-ութիւն: Այդ բոլոր բառերի մեջ ունենք մի կողմից **սովոր** բառը, իսկ մյուս կողմից՝ **ել, ան, ական, ություն** մասնիկները: **Սովոր** բառը, որ իր իմաստը պահպանում է այդ բոլոր բառերի մեջ, այլևս բաղադրիչների չի կարող բաժանվել, առանց իմաստի աղավաղման:

Բաղադրիչների չբաժանվող բառամասը, որ արտահայտում է բառի հիմնական իմաստը, կոչվում է արմատ:

Սովոր բառը արմատ է:

Արմատներ են նաև՝ **հեռանալ, հեռավոր, հեռախոս** բառերի **հեռ** բառամասը, **հրաշք, հրաշալի** բառերի **հրաշ** բառամասը, **մայրական, մայրություն, մայրիկ** բառերի **մայր** բառամասը:

Արմատները բառերի մեջ կարող են ենթարկվել հնչյունափոխության:

Օրինակ՝

Տանդիսավոր, հանդիսապէս բառերի մեջ **հանդէս** արմատի **ե**-ն դարձել է **ի. արեւ, արածայր, արընթաց** բառերի մեջ **սուր** արմատի **ու** ձայնավորը դարձել է **ը**: Տնչյունափոխության հետևանքով արմատները կարող են ունենալ տարբեր ձևեր՝ **հրն-չյունափոխված և անհնչյունափոխ:** **Սովոր, մայր** արմատները **սովորել, սովորական, անսովոր, մայրական, մայրություն** և այլ բառերում անհնչյունափոխ արմատներ են: **Տանդիսապէս, հանդիսավոր, արընթաց, արեւ** բառերում **հանդիս, ար** ձևերը **հանդէս** և **սուր** արմատների հրն-չյունափոխված ձևերն են: Նույն արմատները կարող են նաև հնչյունափոխության չենթարկվել, ինչպես **տոնահանդէս, զորահանդէս, ամենասուր, սայրասուր** բառերում **հանդէս** և **սուր** արմատները: Արմատները կարող են գործածվել որպէս բառ, ինչպէս բերված օրինակներում՝ **մայր, սովոր, սուր, հանդէս**, բայց կարող են նաև չգործածվել, ինչպէս **հեռ** և **հրաշ** արմատները:

ողմից **սովոր**
ները: **Սովոր**
մեջ, այլևս
աղման:

Դրահայրում

Բառերի **հեռ**
մայրական,

իդիսության:

Բառերի մեջ

իլ, արածայր,

ի **ու** ձայնա-

ն հեղևանքով

եր ձևեր՝ **հըն-**

ոքի: **Սովոր,**

ական, անտ-

այլ բառերում

անդիսարես,

առերում **հան-**

մապների հըն-

ապները կարող

րկվել, ինչպես

ամենասուր,

սուր արմար-

վել որպես բառ,

, սովոր, սուր,

ծածկվել, ինչպես

25 ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

Գրե՛ք հետևյալ բառերի արմատները. ընդ-
գծված բառերի արմատներով կազմեցե՛ք նոր
բառեր.

պահակություն, պահել, պահակ, օրապահ, **ամառանոց**, ամառային,
ջերմություն, **ջերմանալ**, նավահանգիստ, նավավար, անհանգիստ, վա-
րիչ, վարել, դեկավար, **ներկել**, գործարան, մարդիկ, հիանալ, հիասթափ,
սքանչելի, հայրենի, **անմահական**, թափանցիկ, անբառային, նմանություն,
հերոսանալ, հազարավոր:

26 ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

Գրե՛ք հնչյունափոխված արմատները և
գրեցե՛ք նրանց չհնչյունափոխված ձևը.

գրություն, լծակ, խնդություն, սրբոյր, լուսավոր, բուրասարան, կրաքար,
վիրաբույժ, բուժիչ, խորհրդավոր, լծակ, կրթություն, ցուցմունք, գունավոր,
կիզիչ, ամրանալ, խմբվել, բրդոյր, միջակ, շնչավոր, հրեղեն, գինանոց,
թուլություն, մաքենագիր, փնային, մրավոր:

Օրենակ՝ _____ գրություն – գր, գիր:

Սովորել, անսովոր, սովորական, սովորություն բառերի մեջ
ունենք **սովոր** արմատը և **ել, ան, ական, ություն** մասնիկները:

**Բառի սկզբից կամ վերջից ավելացվող մասնիկները,
որոնցով նոր բառեր են կազմվում, կոչվում են ածանցներ:**

Նիշյալ բառերի մեջ **ել, ան, ական, ություն** մասնիկները ածանցներ
են:

Ածանցները լինում են երկու փեսակ՝ **նախածանցներ** և **վերջածանց-**
ներ:

Բառի սկզբից դրվող ածանցները նախածանցներ են:

Օրվապատկեր

Անտոնով, ընդհանրապես, նահապետ, դժգույն
բառերի մեջ ան, ընդ, նահապետ, դժ ամանները
նախածանցներ են:

Բառի վերջից ավելացվող ամանները վերջածանցներ են:

Օրվապատկեր

Մայրական, հողոր, քաջություն, արհապար
բառերի մեջ ական, ուր, ություն, արար աման-
ները վերջածանցներ են:

27 **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ**

Տրված արմատներին ավելացրե՛ք աման-
ներ և կազմեցե՛ք նոր բառեր:

բար, լույս, գույն, դաս, ծաղիկ, ճաշ:

28 **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ**

Դու՛րս գրեցե՛ք ամանցավոր բառեր, աման-
ներ և կազմեցե՛ք արմատներն ու ամանները:

Խորն է Տաթևի ձորը՝ Երևանի շառաշունտով: Բարձունքում վանք
է, որպես կան հնադարյան շինություններ: Այսպես է եղել Տաթևի նշա-
նավոր համալսարանը, որին շնչավորել է գիտնական Գրիգոր Տաթևացին:

29 **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ**

Արարագրեցե՛ք՝ ընդգծելով ամանցավոր բա-
ռերը:

Գրիգոր Կենդանու սահուն էր թղթի վրայով: Սիրտն անընդունելի հուզ-
մունքից սկսեց թրթռալ: Անթարթ աչքերով նայում էր կավե ափսեի մեջ
վերջին ճառագայթներն արձակող մոմին: Սառցե ապակիների հեղինկ
կեղտոտ պղնձադրամի պես կախվել էր ձմեռային անփայլ արեգակը:

30 **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ**

Դու՛րս գրեցե՛ք ամանցավոր բառեր, աման-
ներ և կազմեցե՛ք արմատներն ու ամանները:

Մարգարեությունի իշխանն անմոռնչ արարապում էր Սևարայի գրկում:
 – Այն օրից ի վեր, որ այս դժբախտությունն ինձ պարահեց, ես անհամ-
 բեր եմ դարձել, բայց իմ հոգին աննկուն է դեռ:
 Գևորգ իշխանի թախծոր դեմքը պայծառացավ:
 – Այո՛, սիրելի՛ իշխան, հայրենիքի վիճակը տագնապալի է: Եկել եմ քո
 օգնությունը խնդրելու՝ ընդհանուր ընդհարումները խափանելու համար:

(Մուրացան)

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 31

Արարգրեցե՛ք հեղևյալ բառերը՝ գծիկով ան-
 ջապելով արմատը ածանցից.

պողպատյա, քաղցրավուն, լուսավոր, դաշտային, անհոր, ընդգծել,
 ենթակա, նախօրյակ, անգույն, արություն, գիպուն, նկարիչ, սրտոր, դժբախտ,
 շնիկ, վարորդ, աշակերտական, ուսուցանոց, ամենաերկար, եղբայրական,
 չկամ, ենթավարպետ, խոսուն, թթենի, մանկածք, մտերմորեն, ծաղկունք,
 վերք, վիրավոր, թունոտ, լճակ, հարգանք:

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 32

Խմբավորեցե՛ք նախածանցներն ու վերջ-
 ածանցները (վարժ. 31) և գրեցե՛ք առանձին
 այունակներում:

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 33

Գրե՛ք վերը բերված բառերի հնչյունափոխ-
 ված արմատները (վարժ. 31) և ցույց տվե՛ք, թե
 ինչ հնչյունափոխություն է կատարվել:

ՄԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 34

Կազմեցե՛ք նոր բառեր՝ հեղևյալ արմատ-
 ներով և ածանցներով.

քար, հող, դաս, ցուն, փողոց, պարտեզ, առու, երկաթ, անուն, առաջ, գոյն,
 շունչ, լույս, հերոս, սխալ, նիզակ.
 -ային, -եղեն, -արան, -ակ, համ-, ընդ-, ան-, -ավոր, -անք, -աբար:

6. ԲԱՌԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐՆ ԸՍՏ ԿԱԶՄՈՒԹՅԱՆ

Իրենց կազմությամբ բառերը լինում են՝ *պարզ, բարդ, ածանցավոր* և *բարդ ածանցավոր*:

Պարզ են այն բառերը, որոնք բաղադրիչ մասերի չեն բաժանվում:

Օրբնակ՝ _____

հայր, մայր, ծառ, սուր, դաս:

Բարդ են մեկից ավելի արմատներից կազմված բառերը:

Օրբնակ՝ _____

երկաթ-ուղի, սար ու ձոր, գր-ա-դարան, չար-ա-չար, մեծ-մեծ:

Ածանցավոր են մեկ արմատից և մեկ կամ մի քանի ածանցներից կազմված բառերը:

Օրբնակ՝ _____

լճ-ակ, արմար-ավոր-ել, քաղաք-ակում-ություն, ան-ընդ-գրկ-ելի:

Բարդ ածանցավոր են մեկից ավելի արմատներից և մեկ կամ մի քանի ածանցներից կազմված բառերը:

Օրբնակ՝ _____

յրն-զեւ-ություն, գր-ա-դարան-ային, ան-կողմն-ա-կալ, ան-կարգ-ա-պահ-ություն, մայր-ա-քաղաք-ային:

Մեղանի վրա վիրահարության
Պառկած է կռվից բերված մի զինվոր.
Մի երիտասարդ անհույս վիրավոր՝
Արնաքամ եղած և կիսակենդան:
Վիրահար բժիշկը լուռ, անվարան
Զննում է նրա վերքերն արնածոր,
Ուզում է գտնել նա հնար մի նոր
Եվ կրկին արյուն ու կյանք տալ նրան:

(Վ. Նորենց)

անականկալ, արագընթաց, վերելք, վայրէջք, ձիարշավարան, մրցադաշտ, դասարան, գրականագիտություն, լուսավոր, փնտրեակարություն, բնագիտություն, մարմնամարզություն, խմբագրարար, հոգեբուժական, հրաձգարան, զբոսայգի, այգեգործություն, պողպատածական, բժախնդրություն, ոսկեվարա, լուսանկարիչ, անբինախնդրություն:

Օրենսդր. _____ ան-ական-կալ:

7. ԱԾԱՆԳԱՎՈՐ ԲԱՐԵՐ ԵՎ ԱԾԱՆՑՆԵՐ

Ածանցավոր բառերը կազմվում են արմատին կամ բառին որևէ ածանց ավելացնելով:

Մեկ արմափին կարող են ավելանալ մի բանի ածանցներ: Այսպես՝ **հիվանդ** բառին ավելացնելով **անոց** ածանցը՝ կստանանք **հիվանդանոց** ածանցավոր բառը, իսկ դրան էլ ավելացնելով **ային** ածանցը՝ կստանանք **հիվանդանոցային** բառը, որն ունի երկու ածանց: Նույնպես և՛ **դաս** բառին կարող ենք ավելացնել նախ՝ **արան** ածանցը (**դասարան**), ապա՝ **ային** ածանցը (**դասարանային**) և վերջապես՝ **արդա** նախածանցը, որով կստանանք **արդադասարանային** բառը, որն ունի երեք ածանց:

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 38

Գրե՛ք նախածանցներն ու վերջածանցները
և գրեցե՛ք առանձին-առանձին սյունակներում.

գրահավոր, ծաղկավեր, ապաքախար, գունավոր, երկրային, համաշխար-
հային, գերբնական, համանուն, դժգույն, ներգործուն, հակահարված,
գերազնահատում, մականուն, կրակոք, զգացմունքային, երկաթյա, փայլու-
նություն, գորավոր, հակադարձ, չփես, վերընդորություն, բացազատում,
արդասանություն:

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 39

Արդազրեցե՛ք և ընդգծեցե՛ք ածանցավոր
բառերը:

Բագրապ Ամիրյանը ամառվա արձակուրդին վերադարձավ քաղաք, ուր
ապրում էին նրա պառավ մայրը, քույրը և եղբոր երկու երեխաները, որոնք
ծնողների մահից հետո մնացել էին նրանց խնամքի տակ: Վերադարձի հենց
երկրորդ օրը գնաց բժշկի մոտ:

Բժիշկը, փեսնելով ողորմելի արտաքինը, սկզբում գործարանի հասարակ
բանվորի տեղ ընդունեց նրան և, ըստ երևույթին, այդպես էլ ուզում էր վարվել
նրա հետ — անփույթ, անուշադիր և մի քիչ էլ կռակիտ կերպով, բայց հետո,
երբ իմացավ ուսուցիչ է, զարմացավ և ավելի քաղաքավարի ու խնամքով
վերաբերմունք ցույց տվեց:

(Նար-Դուս)

1) Նախաձանցներ

Հայերենում նախաձանցները բիշ են: Դրանցից առավել գործածականները հետևյալներն են.

- ան** – անգն, անբուն, անգույն, անխիղճ, անկայուն
- ապ** – ապերախար, ապուշ, ապօրինի
- արդ** – արդահայրել, արդաշնչել, արդածել
- առ** – առիավարչյա, առօրյա, առերևույթ
- բաց** – բացակայել, բացառություն, բացագարել
- գեր** – գերադասել, գերակշռել, գերակարարել
- դժ** – դժբախար, դժգոհ, դժգույն, դժկամ
- ենթ** – ենթարկել, ենթամաշկային, ենթակա, ենթադրել
- ընդ** – ընդգծել, ընդհարել, ընդհանուր, ընդառաջ
- հակ** – հակադիր, հակասել, հակագդել, հակահարված
- համ** – համագյուղացի, համալեզու, համամուն, համաշխարհային
- մակ** – մակերես, մականուն, մակարերել
- նախ** – նախաբեստում, նախաբանական, նախօրյակ, նախընթաց
- ներ** – ներգրավել, ներշնչել, ներխուժել
- չ** – չխտական, չգիտություն, չկամ
- պար** – պարագիծ, պարփակել, պարբերույթ
- սպոր** – սպորագրել, սպորադասել, սպորադրյալ
- վեր** – վերանայել, վերանորոգել, վերադառնալ, վերերկրյա, վերասլաց, վերարկու, վերահսկել
- տար** – տարբերել, տարածել, տարօրինակ
- տ** – տգետ, տիպ, տգեղ

Բոլոր նախաձանցները, բացի **ան**, **դժ**, **չ**, **տ**, **ներ** նախաձանցներից, արմարին կարող են միանալ **ա** ձայնավորով, եթե արմարն սկսվում է բաղաձայնով:

Օրինակ՝

արդ – **ա** – **արգել**, **համ** – **ա** – **միտ**, **գեր** – **ա** – **ճախ**,
ապ – **ա** – **բախար**:

Տակ նախաձանցը կարող է **ա** ձայնավորով միանալ նաև ձայնավորով սկսվող բառերին, օրինակ՝ **հակաօրենսդրական**, **հակաառաջարկ**:

Ան, ապ, դժ, չ, տ նախածանցները կոչվում են բացասական կամ ժխտական նախածանցներ, որովհետև հակառակ իմաստ են տալիս բառին:

Օրինակ՝

հաջող – անհաջող, գոհ – դժգոհ, երջանիկ – ապերջանիկ, գեղեցիկ – տղեղ, կամեցող – չըկամ:

ՆԱԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 40

Արորագրեցե՛ք՝ ընդգծելով նախածանցները.

վերստին, համարիություն, ընդհարակյա, տիաս, անեզր, հակասություն, ներփակել, պարունակել, ստորագրել, ենթավերնագիր, մակբայ, համարեղ, ապերախար, արագրել, գերագնահատել, բացաբրել, չհաս, անկարգ, ստորադաս, վերագրել, ենթագլուխ, գերագանցել, մակերևույթ, դժկամություն:

ՆԱԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 41

Կազմեցե՛ք նոր բառեր՝ տրված ածանցավոր բառերին ափեղացնելով նախածանցներ.

օդային, ըմբռնելի, էական, ընդհանուր, կամք, օվկիանյան, ածանցավոր, երկրային, խոսք, գորություն:

ՆԱԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 42

Կազմեցե՛ք նոր բառեր ան, ընդ, արդ, ենթ, բաց, գեր, համ, հակ, ներ նախածանցներով:

2) Վերջածանցներ

Հայերենը շատ հարուստ է վերջածանցներով: Առավել գործածական վերջածանցներից են.

ակ, իկ, ուկ – լճակ, ծովակ, սիրունիկ, շնիկ, գառնուկ, ծերուկ
ական, ալիս – հերոսական, դարձական, ամառային, ազգային
անք, ունք – հարգանք, սխալանք, ծաղկունք, իրավունք
ավելք, ավոր – հորավելք, կանաչավելք, նիզակավոր, վիրավոր,

թունավոր

ալի, ելի – ուրախալի, պենչալի, եղկելի, ածելի
(ա)բար, (ա)պես, որեն – հերոսաբար, սրորաբար, մեծապես, պարզապես, մտերմորեն, նեղգորեն

(ա)զին – ուժգին, ցնձագին, մոլեգին
ե, յա – փայտյա, քարե, երկաթյա, մետաղյա, հնգամյա
ենի – բալենի, թթենի, այծենի, մայրենի, ընձենի
եղեն – հողեղեն, կայծակեղեն, խմորեղեն, ոսկեղեն
յակ – փասնյակ, հիսնամյակ, շաբաթօրյակ
յան – մայիսյան, երևանյան, Տիգրանյան
ում, մունք – շարժում, սպառում, սխալմունք, ավերմունք
ադան – հեռասարան, այգեսարան, թթասարան, Նոդկասարան
ված, վածք, ած – կալված(ք), քերթված, մանկածք, գործվածք, հարած
ոց, (ա)նոց, արան – դպրոց, բազմոց, խայթոց, թիկնոց, հիվան-

դանոց, զբոսարան, բառարան, կայարան

ուրթյուն – քաջություն, խնդրություն, ուսանողություն, բազմություն

ուռի – հայուհի, բանվորուհի, ուսուցչուհի, գեղեցկուհի

ուն, ան, կան – խոսուն, փայլուն, վազան, կծան, լացկան

ցի, ացի, եցի – քանաքեռցի, լեռնցի, վրացի, գյուղացի, սարեցի

ացու – սերմացու, շապկացու, մահկանացու

ք – վազք, արարք, վարք, ապք

Բաղաձայնով սկսվող վերջածանցների մեծ մասը կարող է ավելանալ բառին կամ արմատին **ա** ձայնավորով:

Օրբանյ _____ **անմիջ-ա-պես, քաջ-ա-բար, բան-ա-վոր, ցավ-ա-զին:**

Ն **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 43**

Արտագրեցի՝ ք բառերը և գծիկներով անջատեցի՝ ք ածանցներն արմատից ու միջանցից.

լիցքավորում, նավակ, նվագում, մարզանք, աստիճանաբար, կանաչեղեն, շքեղ, շահավետ, արմատավորել, անխոհեմ, աշակերպություն, անգորություն, հանճարեղ, վարպետորեն, պահարան, հավարտյթ, աշխատանքային, հիվանդագին, դպրոցական, ներգործարանային, ամբողջովին, ուսմունք, բերանացի, անհամբերություն, բարկացկոտ, հակահրդեհային,

ապաշնորհ, Կիանություն, ապօրինարար, Կնքեսապես, բացարձակապես, մայրենի, վագրենավոր, գոջուն, պղնձյա, մարմարե:

Օրբնակ՝ _____ լից-ք-ա-վոր-ուն:

Չ **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 44**

Գրե՛ք այն բառերի արմարները, որոնք հրնջունափոխվել են, և գրեցե՛ք դրանց անհնչունափոխ ձևերը (վարժ. 43):

Չ **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 45**

Կազմեցե՛ք բառեր հետևյալ վերջածանցներով.

ային, ական, ոց (նոց, անոց), գին, ույթ, յա, բ:

Չ **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 46**

Տրված բառերից կազմեցե՛ք վերջածանցավոր բառեր, բացարկեցե՛ք, թե ի՛նչ հնչյունափոխություն է կարարվել.

դյուցագուն, վայրկյան, թավիշ, գիր, գիծ, գարուն, հույս, զենք:

Օրբնակ՝ _____

գիր – գիրք (ի-ն չի հնչյունափոխվել), **գրավոր, գրային, գրական, գրություն, գրել** – (ի-ն փոխվել է **ր-ի**):

Չ **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 47**

Ցու՛յց տվե՛ք ածանցները, այդ ածանցավոր բառերով կազմեցե՛ք բնագիր.

փայտե, փոքրիկ, լճակ, նավակ, դյութիչ, արևոտ, մեղմորեն, կապույտակ, ձկնորսական, անհամբեր, ուրախալի, ցնձագին, սքանչելի, պայծառորեն, երկինք:

Չ **ԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 48**

Ե, է, ո, օ, ը ձայնավորներով սկսող բառերից կազմեցե՛ք նախածանցավոր բառեր, բացարկեցե՛ք դրանց գրությունն ու արդաստանությունը:

Օրինակ՝

որոշե՛լ – անորոշ, բացորոշ, նախորոշ, փարորոշ (ո-ն արտասանվում է օ). էջ – առէջ, օր – նախօրե, երևույթ – առերևույթ (ե-ն արտասանվում է է):

2/ ԼՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 49

Յու՛յց փվե՛ք ածանցավոր և բարդ բառերը, ապա կազմե՛լով շարադրանքի պլան՝ շարունակեցե՛ք նկարագրությունը:

Վեհաշուք Արարապը՝ շղարշե թիկնոցն ուսերին, խոսուն հայացքը հայրենի ընդարձակ դաշտերին, լուծւմ է խորհրդավոր...

8. ԲԱՐԴ ԲԱՌԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

1. Նոդակապով և անհոդակապ բարդություններ

Բարդությունների (բարդ բառերի) բաղադրիչները կարող են միանալ իրար *ա* ձայնավորով կամ առանց դրան:

Օրինակ՝

հաց-թուխ, փն-փես, բայց՝ փն-ա-փեր, թն-ա-թափ և այլն:

Բարդ բառերի բաղադրիչներն իրար միացնող *ա* ձայնավորը կոչվում է *հոդակապ*:

Ա ձայնավորով միացած բաղադրիչներով բարդությունները կոչվում են *հոդակապով բարդություններ*: Բերված օրինակների մեջ *փնափեր, թնաթափ* բարդ բառերը հոդակապով բարդություններ են:

Նոդակապ չունեցող բարդ բառերը կոչվում են *անհոդակապ բարդություններ*: Բերված օրինակների մեջ *հացթուխ, փնփես* բառերը անհոդակապ բարդություններ են:

2/ ԼՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 50

Գրե՛ք հոդակապով և անհոդակապ բարդությունները և գրեցե՛ք առանձին պլանակներում.

նկարագրող, գազաթանակետ, մեքենագիր, դիմանկար, երկաթուղի, չարաչար, գրոսայգի, պարսիկական, հանդիսաբետ, խճուղի, արագընթաց, ճամփեզր, լուսամփոփ, մայրուղի, գեղափ, խմբագիր, քինախնդիր:

2/ ԽՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 51

Վերևում տրված բառերից առանձնացրե՛ք հնչյունափոխված արմատները և ցու՛յց տվե՛ք, թե ի՞նչ հնչյունափոխություն է կատարվել:

2/ ԽՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 52

Որոշեցե՛ք բառերի տեսակը (պարզ, բարդ, ածանցավոր) և գրեցե՛ք առանձին-առանձին սյունակներում:

Արքայական գեղաշուք հովանոցից հեռանալով՝ թագուհին սիգանձ, նազելի քայլվածքով ուղղվեց դեպի յուր առանձնարանը:

Ոսկեզօծ ճրագարանը լուսավորեց ընդարձակ հյուրասենյակը և երևան հանեց նրբաճաշակ պերճանքը:

(Մորացան)

Օրինակ՝ _____

արքայական – ածանցավոր,
գեղաշուք – բարդ, հոդակապով:

2/ ԽՐԺՈՒԹՅՈՒՆ 53

Տրված բառերից կազմեցե՛ք բարդ բառեր, որոշեցե՛ք տեսակը.

ձայն և զվարթ, հորդ և առաք, աղբ և գոմ, մրրիկ և ձյուն, դենք և խոժոռ, երկինք և առաք, պար և շուրջ, ծաղիկ և արև, ընթացք և սուր, ուղիղ և ձիգ, երանգ և երփն:

Օրինակ՝ _____

զվարթաձայն – հոդակապով բարդություն,
հորդառաք – անհոդակապ բարդություն:

2.Կրկնավոր և հարադրական բարդություններ

Պարզալ, միտք անել, մութ գալ, գլուխ տալ կապակցությունները բաղկացած են երկուական առանձին-առանձին գրվող բառերից, բայց այդ կապակցություններից յուրաքանչյուրն արտահայտում է մեկ բառի

ինասար. մուր գալ նշանակում է մուրենալ, պար գալ՝ պարել, միտք
անել՝ մտածել, գլուխ տալ՝ ողջունել:

Առանձին-առանձին գրվող բաղադրիչներից կազմված բարդությունները կոչվում են հարադրական բարդություններ կամ հարադրություններ:

Պար գալ, միտք անել, մուր գալ, գլուխ տալ հարադրություններ

են:

Հարադրությունները կազմվում են հետևյալ եղանակով.

ա) բաղադրիչները կապակցվում են իրար շաղկապով կամ որևէ կա-

պով:

Օրինակ՝

**դես ու դեն, թև ու թիկունք, հայր ու մայր, մեկ
առ մեկ, մերթ ընդ մերթ:**

յան)

բ) բաղադրիչներն իրար կապակցվում են առանց շաղկապի կամ կապի.
այս դեպքում նրանց միջև գծիկ է դրվում:

Օրինակ՝

**գիշեր-ցերեկ, հինգ-վեց, կարգին-սարգին, հա-
զած-կապած:**

արեք,

գ) բաղադրիչները կապակցվում են առանց շաղկապի կամ կապի և
առանց գծիկի:

Օրինակ՝

գլուխ տալ, պար գալ, միտք անել:

ստուռ,
և ձիգ,

Մեծ-մեծ, փունջ-փունջ բարդ բառերը կազմված են միևնույն բառի
կրկնությամբ:

**Բառի կրկնությամբ կազմված բարդ բառերը կոչվում են
կրկնավոր բարդություններ:**

Մեծ-մեծ, փունջ-փունջ կրկնավոր բարդություններ են:

Կրկնավոր բարդությունների մեջ բառը կարող է փոխել որևէ հնչյունը կամ
որևէ նոր հնչյուն ստանալ:

ությունները
ից, բայց
մեկ բառի

Օրենակ՝

աման-չաման, մանր-մունր, մարդ-մուրդ, պա-
ռապ-սարապ:

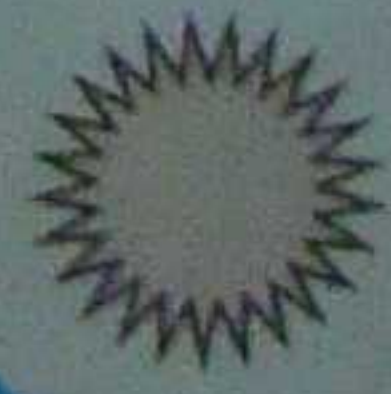
Կրկնավոր բարությունների բաղադրիչների միջև գծիկ է դրվում:

3. Կցական բարություններ

Թե՛ հարադրությունների և թե՛ կրկնավոր բարությունների բաղադրիչները կարող են միանալ, միասին գրվել և մեկ բառ դառնալ:

Օրենակ՝

Առևտուր, այրուձի, փոխառփոխ, լեփլեցուն,
դողդոջ բարդ բառերը կազմվել են առ և տուր,
այր ու ձի, փոխ առ փոխ հարադրություններից
և լեփ լեցուն, դող դոջ կրկնավորներից:

**Հարադրությունների և կրկնավորների բաղադրիչների
միացումով կազմված բարդ բառերը կոչվում են կցական
բարություններ:**

Առևտուր, այրուձի, փոխառփոխ, լեփլեցուն, դողդոջ բարու-
թյունները կցական բարություններ են:

ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 54

Առանձնացրե՛ք հարադրական, կրկնավոր և
կցական բարությունները և գրե՛ցե՛ք առանձին-
առանձին այունակներում:

աչքից ընկնել, մեկընդմեջ, լաց լինել, արագ-արագ, օր ու գիշեր,
երեսուներկու, գրել տալ, դաշտ ու անտառ, պակաս-մակաւ, անցուդարձ,
փայլփլել, դեփ-դեղին, գեղգեղալ, գործ-մործ, ջուր-մուր, ինչևիցե, միու-
ճար, շարք-շարք, վայր ընկնել, երբևիցե, լացուկոծ, կեսգիշեր, խառնի-
խուռն, խումբ-խումբ, տարեցտարի, գնալ-գալ, օրընդմեջ, ժամ առ ժամ,
աղուիաց, դասդասել, երբեմն-երբեմն, սարսուռ, գիրկընդխառն:

Նախնայալ բառերից կազմեցե՛ք հարադրու-
թյուններ՝ բերել, քալ, ամենել բայերից որևէ մեկի
հետ.

աք, երես, գլուխ, ձեռք, սիրտ, խելք, դուրս, ցածր, մութ, հետ, մեջ, վեր,
խոսել, ասել:

Օրինակ՝ _____ աչքով տալ:

Նախնայալ բառերից կազմեցե՛ք կրկնավոր
բարդություններ.

պակաս, ծուռ, քուն, մանր, երանգ, դեղին, հինգ, ծառ, հազար, բարդ:

Օրինակ՝ _____ պակաս-մակաս:

Նախնայալ բառերից կազմեցե՛ք կցական բար-
դություններ.

աղ ու հաց, քակն ու վրա, առոք-փառք, ձեռաց գիր, այն քեղ, ինչ և իցե,
ով և է, օրեց օր, նիստ ու կաց, դռն դուռ, քարեց քարի:

Օրինակ՝ _____ աղուհաց:

Տրված բառերով կազմեցե՛ք բարդ և աման-
ցավոր բառեր, դրանց գործածությամբ ապար-
տեցե՛ք շարահյուսներ.

բուրգ, հով, սաղարթ, անուշ, խոտ, մարգարիտ, լույս, վճիպ, պղինձ, լուսին,
մերթ, կողք, երանգ, փոքր, խշշալ:

Բրգաձև ու պղնձագույն լեռների գլխին մերթ ընդ մերթ փայլում է
լիալուսինը: ...

Նախնայալ կցական բարդությունները վերա-
ծեցե՛ք հարադրությունների կամ կրկնա-
վորների.

հարցուփորձ, վերածել, գործածել, փնտրում, սարածոր, երթենկ, վայրի-
վերո, գունդագունդ, մեծամեծ, զենքուզրահ, բարութանդ, առածախ, շիփ-
շիքակ, աչքունք, դեմառդեմ, ինքնըստփինքյան, դափդարարկ:

Օրբնակ՝ _____ *հարցուփորձ – հարց ու փորձ:*

9. ԲԱՐԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ԱԾԱՆՅՈՒՄՆԵՐԻ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ՀՆՉՅՈՒՆԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ

Բարդ բառեր կազմելու և ածանցումների հեղևանքով բառային շեշտը
տեղափոխվում է վերջից ավելացած բաղադրիչի վերջնավանկի ծայնավորի
վրա:

Օրբնակ՝ _____

*արդա՛ր և մի՛տ բաղադրիչներից՝ արդարամի՛տ,
երևա՛ն և ցի՛ր բաղադրիչներից՝ երևանցի՛, երկի՛ր
և այլի՛ն բաղադրիչներից՝ երկրայի՛ն:*

Շեշտի տեղափոխության հեղևանքով թե՛ արմարի և թե՛ ածանցի շեշտից
զրկված ծայնավորը կարող է հնչյունափոխվել:

Օրբնակ՝ _____

*մութ-ին – մթին, մթին-ել – մթենել, եր-կիր-ա-
գործ – երկրագործ, միշտ-ա-դավար – մշտադա-
ւար, պարտեզ-պան – պարտիզպան, զուխ-ա-
վոր – զխավոր, մարյան-ա-դարան – մարն-
նադարան:*

Հարադրական և կրկնավոր բարդությունների բաղադրիչների ծայնա-
վորները, իբրև կանոն, շեշտի հետ կապված հնչյունափոխության չեն
ենթարկվում:

Օրբնակ՝ _____

*նիստ ու կաց, զենք ու զրահ, ծիւ ու ծաղիկ,
սուր-սուր:*

Պետք է հիշել բարդության և ածանցման հետ կապված հետևյալ
հնչյունափոխությունները:

1. Բառի կամ արմատի վերջին **ի** ձայնավորը և **ա** հոդակապը կարող
են միանալ և դառնալ **ե**:

Օրինակ՝ _____
գինի-ա-վեր – գինեվեր, այգի-ա-գործ – այգե-
գործ, որդի-ա-սեր – որդեսեր, ոսկի-ա-գույն –
ոսկեգույն, հոգի-ա-վիճակ – հոգեվիճակ, այգի-
ա-արան – այգեսարան, հոգի-ա-վոր – հոգևոր:

2. Այլ ածանցից առաջ բառավերջի **ի**-ն դառնում է **յ**:

Օրինակ՝ _____
որդի-ակ – որդյակ, հոգի-ակ – հոգյակ, կղզի-ակ
– կղզյակ:

Միավանկ բառերի **ի**-ն այդ բոլոր դեպքերում էլ մնում է անփոփոխ:

Օրինակ՝ _____
մի-ա-ծույլ – միաձույլ, թի-ակ – թիակ, ձի-ար-
շավ – ձիարշավ:

3. Բառի կամ արմատի **ու** ձայնավորը **ա** հոդակապից, ինչպես և
առհասարակ ավելացող բաղադրիչի ձայնավորից առաջ դառնում է **վ**:

Օրինակ՝ _____
կարու-ա-ձագ – կարվաձագ, լեզու-ա-կան – լեզ-
վական, չու-եղ – չվեղ, առու-ակ – առվակ:

Ձայնադարձում: _____
Կրկնել «Տեղումափոխություն» բաժնում տրված
կանոնները և բոլորն անգիր ասել:

Ձայնադարձում: 60
Տեղումափոխությունը և ածանցներից կազմե-
ցն՝ բառի, ածանցավոր և բառի ածանցավոր

բառեր՝ կիրառելով հնչյունափոխական կանոնները.

վիզ(նոց), գործունյա(ություն), պարյան(ավոր), ոսկի(ահեր), գինի (գործություն), անիվ(ակ), հովիվ(ական), կամորջ(շեն), րուն(րես), վայրկյան(արար), կարու(խաղ), գունդ (խաղ), առու (հան), այգի(փոր), ուսուցիչ(անոց), բույր(ավեր), գյուղացի(ական), լույս(րու), աղավնի(վաճառ), ագի(ավոր), գույն(գեղ), կույր(ություն):

Օրենակ՝ _____ **վիզ(նոց) – վզնոց:**

ՆԱԲԻԹՅՈՒՆ 61

Գրե՛ք բարդ, ածանցավոր ու բարդ ածանցավոր բառերի հնչյունափոխված բաղադրիչները և վերականգնեցե՛ք անհնչյունափոխ ձևերը.

խլիլել, լեզվաբան, մարդկայնություն, սրաբես, առաջնություն, կենդանական, ոսկեգույն, պարանենկան, գունար, չկացուցակ, կիսաձայն, վայրկենական, հարկություն, անասնաբուծություն, ձվաձև, ծաղկանոց, հանդիսավոր, պարփիզակ, հուսաբեր, միջադեպ, դիմադրություն, մտայնություն, վերջնական, մարմնել, թրթռուն, մրմռալ, բուսաբանություն, խղճալ:

Օրենակ՝ _____ **խլիլել – խիլ (խլել):**

ՆԱԲԻԹՅՈՒՆ 62

Գրե՛ք պարզ, բարդ, ածանցավոր և բարդ ածանցավոր բառերը և գրեցե՛ք առանձին-առանձին պոմակներում:

Աղբյուր Մերոբին գրա Ներութի բարբարոս լանջին, մի ժայռի տակ: Նա հաղթահասակ է, թխամորթ, խոշոր արծվային աչքերով, կորնթարդ բթով, գլխին ոլորված շագանակագույն թաշկինակ:

Մերոբի կնոջը՝ արիասիրտ Սոսեն էլ տեսա: Շիկահեր էր, վարդագույն դեմքին խաղում էր հպարտ, բայց թախծոտ մի ժպիտ: Սոսեն անման էր իր աշխետի վրա:

(Խ. Դաշդենց)

10. ՀԱՊԱՎՈՒՄ

Կենտրոնական վիճակագրական վարչություն, աշխատանքի պետական կոմիտե, Ժողովրդական կրթության բաժին կապակցություններից՝ բառերի կրճատված մասերի միացումով կարող ենք կազմել կենտրոնավար, աշխատեցված, ժողկրթբաժին հապավումները:

Հապավումը երկու կամ ավելի բառերի կրճատված մասերի միացումով կազմվող բարդ բառ է:

Հապավումները լինում են երեք տեսակ՝ *տառային, վանկային, խառն:*

1. *Տառային* հապավումների բաղադրիչները ամբողջական բառերի սկզբնատարներն են:

Օրեժակ՝

ՄԱԿ (Միավորված ազգերի կազմակերպություն), ԱՄՆ (Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ), ԳՖՏ (Գերմանիայի Ժողովրդավ Տանրապետություն), ՏՏ (Տալաստանի Տանրապետություն):

Տառային հապավումների բոլոր բաղադրիչները գրվում են մեծատառ, միասին, առանց որևէ կեղտորական նշանի: Փոքրատառով են գրվում միայն *բուհ* (բարձրագույն ուսումնական հաստատություն), *զագու, զէս* և մի քանի ուրիշ՝ հասարակ գոյականի արժեք ստացած հապավումները:

2. *Վանկային* հապավումների բաղադրիչները ամբողջական բառերի մասեր են, որոնք հավասար են մեկական վանկի:

Օրեժակ՝

ուսմնավար (ուսումնական մասի վարիչ), Տալգյուրիտրի (Տալաստանի գյուղատարների խորհուրդ):

3. *Խառն* հապավումների բաղադրիչները լինում են տառեր և վանկեր կամ լրիվ բառեր:

Տայկերադրության (Տայկական բաժնեդրական ներմուծման - արտահանման բանկ), ինսպ-դրամարկդ Փնայողական դրամարկդ), Երմեդ-րոշին վարչություն (Երևանի մեդրուպոլիտենի շինարարության վարչություն), ԵրԾՏ (Երևանի ճարտարագիտական համալսարան):

72 ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 63

Տարևալ հապավումները գրեցե՛ք ամբողջա-կան բառերով.

ժողկրթաժին, ԼՂՏ, ԱՄՆ, ԵԱԽ, բաղշին, պերաշխանայրամարկդ, գյուղթղթակից, ԱՊՏ, գյուղկոպ, ժողկրթաժկար, զինկոմ, բուհ, պեր-բանկ:

72 ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 64

Տարևալ բառերից կազմեցե՛ք վանկային հա-պավումներ.

պերական առկուր, աշխարանբային դեկավար, Տայսարանի ճանա-պարհային տրանսպորտ, կազմակերպչական բաժնի վարիչ, ժողովրդա-կան անտեսության խորհուրդ, Փարիկագործարանային ուսումնարան, ժողովրդական կրթության բաժնի վարիչ, խմբագրական կոլեգիա, Տա-յսարանի պերական հրատարակչություն, մարակարարման բաժնի վա-րիչ:

72 ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 65

Տարևալ բառերից կազմեցե՛ք տարային հա-պավումներ.

բարձրագույն տեխնիկական ուսումնական հասարակություն, գիտու-թյունների ակադեմիա, Տայսարանի արհեստակցական միությունների կենտրոնական խորհուրդ, Լեռնային Ղարաբաղի Տանրապերություն, Գերմանիայի Ֆեդերապիկ Տանրապերություն, փոխադարձ օգնության կոմիտե, հակաօդային պաշտպանություն:

72 ՄԻԺՈՒԹՅՈՒՆ 66

Տարևալ բառերից կազմեցե՛ք խառը հա-պավումներ.

որհրական
ինսպ-
1), Երմեյ-
պոլիպենի
5 (Երևանի
):

ամբողջա-

դրամարկդ,
բուհ, պեդ-

անկախին հա-

րանի ճանա-
, ժողովրդա-
լուսմնարան,
տվեգիա, Նա-
ն բաժնի վա-

բառային հա-

թյուն, գիտու-
միությունների
դապեպություն,
արձ օգնության

ե՛ք խառը հա-

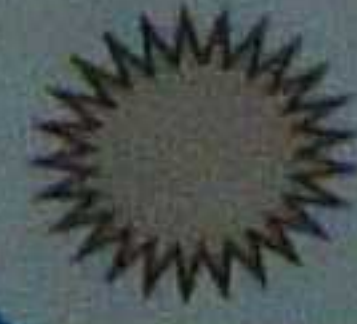
Երևանի մեարդալիպենի շինարարության վարչություն, պետական
համալսարան, քաղաքային ֆինանսների բաժին, արտաքին գործերի
նախարարություն, աշակերտական խորհուրդ, սոցիալական ապահովության
նախարարություն, պետական բանկ, գյուղական թղթակից:

11. ՀԱՄԱՌՏԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Գրելու ժամանակ հաճախ հարկավոր է լինում շար սովորական ու
հաճախակի գործածություն ունեցող բառերը կամ արդեն հայտնի անձն-
անունները գրել ոչ թե լրիվ, այլ կրճատված:

Օրինակ՝

Նովհ. Թումանյան (Նովհաննես Թումանյան), **Ավ.**
Իսահակյան (Ավետիք Իսահակյան), 1998 **թ.** (թվա-
կան), **ընկ.** (ընկեր):

**Բառերի կրճատ գրությունը կոչվում է համառոտա-
գրություն:**

Բերված օրինակների մեջ **Նովհ., Ավ., թ., ընկ.** համառոտագրու-
թյուններ են:

Համառոտագրությունների ամենից շար ենթարկվում են մարդկանց
անունները և հայրանունները, բայց նաև՝ որոշ թվով սովորական բառեր:
Համառոտագրությունները կարարվում են հետևյալ եղանակներով.

1. Բառի կամ հայրուկ անվան միայն առաջին տառով:

Օրինակ՝

թ. (թվական), **տ.** (տիկին), **մ.թ.ա.** (մեր թվարկու-
թյունից առաջ), **Վ.** (Վահան) **Տերյան, Ե.** (Եղիշե)
Չարենց, Դ. (Դանիել) **Վարուժան, հ.** (հայրոր):

2. Չայնավորով սկսվող բառերի և հայրուկ անունների սկզբի ձայնավորով
և նրան հաջորդող բաղաձայններով:

Օրինակ՝

Ալ. Իսահակյան, **Ալ.** Ծափուրյան, **ռնկ.** (ընկեր), **ակ.**
(ակադեմիկոս), **Արոր.** Քալանթարյան:

3. Բառասկզբի երկու կամ երեք բաղաձայններով:

Օրինակ՝

Տր. Աճառյան (Նրաչյա Աճառյան), **Գր.** (Գրիգոր),
Դր. (Դրասարամար), **Վրթ.** (Վրթանես):

4. Բառի սկզբնամասով՝ պահպանելով այդ մասի ձայնավորը կամ առանց դրան:

Օրինակ՝

Վիր. Փափագյան (Վահրամ Փափագյան), **Տուվհ.**
Տովհաննիսյան (Տովհաննես Տովհաննիսյան), **թրզմ.**
(թարգմանություն), **արարույ.** (արարարություն),
վրկ. (վայրկյան), **պրոֆ.** (պրոֆեսոր):

5. Բառի բոլոր բաղաձայններով՝ առանց ձայնավորի:

Օրինակ՝

հմմտ. (համեմատ-ել), **մլրդ** (միլիարդ), **մլն** (մի-
լիոն):

6. Բառի առաջին և վերջին բաղաձայններով.

Օրինակ՝

դ-ը (դոկտոր):

Համառոտագրությամբ հոգնակի թիվն արտահայտելու համար համա-
ռոպված մասը կրկնում են:

Օրինակ՝

թթ. (թվականներ), **պրն.** (պարոնայք), **պրոֆ.**
պրոֆ. (պրոֆեսորներ):

Համառոտագրությունից հետո դրվում է կետ:

Օրինակ՝

թ., պրն., վրկ.:

Բացառություն են կազմում չափի ու կշռի միավորների համառոտա-

գրությունները, որոնց մի մասը գրվում է առանց կեպի. օրինակ՝ **կգ** (կիրովգրամ), **կմ** (կիրովմեպր), **ւմ** (սանարիմեպր), **ւ** (մեպր), **դմ** (դեցիմեպր), **լ** (լիպր) և այլն:
 Համառոտագրությունները պեպք է կարդալ լրիվ:

Օրինակ՝

ակ. Վ. Տամբարձումյան՝ ակադեմիկոս Վիկտոր
 Համբարձումյան, **պրն. Ահարոնյան՝** պարոն Ահա-
 րոնյան և այլն:

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 67

**Համառոտագրությունները գրեցե՛ք լրիվ բա-
 րերով:**

Այսօր **ժ.7**-ին փեղի է ունենալու ուսուցչական ժողով: **Պրն.** Արշակյանը
 իր աշակերտներին փարել է թանգարան: «Քառս» վեպի հեղինակն է
Ալ. Շիրվանզադեն: Սավառնակը թռչում էր ժամում 1000 **կմ** արագու-
 թյամբ: **Օր.** Գայանեն մեզ համար կարդաց **Տովհ.** Թումանյանի «Գի-
 բորը»: Գյուղի համայնքը այս փարի յուրաքանչյուր կովից սփացել է
 2300 **լ** կաթ: Մեր կիրակնօրյա զբոսանքին մասնակցում էին **ընկ. ընկ.**
Գր. Չաքարյանը և **Տովհ.** Մինասյանը:

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 68

Գրեցե՛ք շարադրություն՝
 «Ուխտագնացություն դեպի
 Տաղպար» (կամ ձեր իմացած
 այլ ուխտապետի) վերնագրով:

12. ԿՐԿՆՈՂԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

72 **ՄՐԺՈՒԹՅՈՒՆ** 69

Որոշեցե՛ք պարզ և բարդ բառերը՝ գրելով առանձին-առանձին սյունակներում.

վարդագույն, քարեքար, ջրառար, ծառ, կիսալուսին, մշտավառ, լուսավրու, հասարակամիտ, ծախսարար, սեղան, փախարակ, հողմաղաց, առու, այգի, մագ, քաղաք, լույս, մայրաքաղաք, հայր, աղբյուր:

72 **ՄՐԺՈՒԹՅՈՒՆ** 70

Գրե՛ք հետևյալ բառախմբերի արմատները.

ծախել, ծախս, ծախու. գունավոր, դժգույն, գունաք. արհեստավոր, արհեստանոց. վարիչ, վարորդ, վարել. լրջանալ, անլուրջ, աչալուրջ. լրջություն. սրտոք, անսիրտ, սրտալի. փետողություն, չքեա, քեանել. մրգասարան, մրգավետ, մրգեղեն. աներես, առերես, երեսացու. հանել, հանք. փարածել, արքածում, ածական, ածել. մթերք, մթերել, սննդամթերք. ենթաշրջան, շրջել, շրջանակ, շուրջանակի:

Օրենակ՝ _____ **ծախել, ծախս, ծախու – ծախ:**

72 **ՄՐԺՈՒԹՅՈՒՆ** 71

Որոշեցե՛ք հողակապով բարդություններ հետևյալ հարվածի մեջ:

Աղջի՛, աղջի՛, ծիւ-ծաղիկներ,
Քանի՛ քնեք, վեր կացեք, վեր,
Խնկածաղիկ,
Ծնկածաղիկ,
Արևբուրիկ,
Շար-շարուրիկ,
Հասմիկ, հափրուկ,
Ամանկոտրուկ,
Հորոտ-մորոտ,
Աղավնարոտ,
Կոճղեզ, ճանդուկ,

Քուրդ, ճարճաբուկ,
Հարսնածաղիկ,
Ոսկեծաղիկ,
Խաշխաշ, ծծուկ,
Վարդ, երիցուկ,
Մուշկ-վաղմեռուկ,
Պուր-վառվռուկ,
Շրվան-մրվան,
Շուշան, ռեհան,
Ապրեմ-չապրեմ,
Բուրեմ-մեռնեմ...

(Նովհ.Թ-ումանյան)

Որոշեցե՛ք հարադրական, կրկնավոր, կցական բարդությունները և գրեցե՛ք առանձին-առանձին սյունակներում.

միևնույն, հում-հում, բարբարոս, գլխի ընկնել, սար ու ձոր, այրուձի, յոթ-յոթ, սարեսար ընկնել, դռներուռ, գունդ ու կծիկ, ժամ առ ժամ, հինգ-հինգ, քանի-քանի, տակն ու վրա, տասներկու, գործ-մործ, ամիս առ ամիս, ինքնըստինքյան, օրոր-շորոր, ծուփ-ծփալ, փունջ-փունջ, ափալ-թափալ, խառնիխառն, խորդուբորդ, ուր ու ձեռ, շրջշրջել, տուն ու տեղ:

Ներկայալ արմարներից և բառերից կազմեցե՛ք բարդ բառեր.

սուր և թռիչ, գույն և գեղ, արյուն և հեղ, ջուր և հեղձ, ծաղիկ և փունջ, պաշտոն և թող, աշուն և ցան, կոմբայն և վար, շրջան և ավարտ, գործ և աժել, ալի (ք) և կոծել, ժափոր և դեմ (ք), ինքն և եռ, ես և սեր, կարկաչ և հոս, փուն և մերձ, նավ և վար, հեպ (ք) և խույզ:

Վերլուծեցե՛ք տրված ածանցավոր բառերը հերկյալ ձևով.

Նախածանցներ	Արմար կամ բառ	Վերջածանցներ
ընդ ան —	արձակ վերջ արդյուն	ույթյուն — ավեր-ույթյուն

վերադասավորում, տարընթացություն, հակահարված, գերակշռություն, բացասաբար, հարվածայնություն, անշնորհք, խնդիրք, պաշտոնապես, ապարդյուն, ընդառաջում, անկայնություն, ընդհատակյա, անհամերաշխ, մակերեսորեն, շարքային, արտադրություն, հակադարձ, ներգործական, վերանորոգիչ, չխոսկանություն, դժբախտաբար, անհամաձայնություն:

Վերլուծեցե՛ք տրված ածանցավոր բառերը հերկյալ ձևով.

Նախաձանգ	Արձար	Տողակապ	Երկրորդ արձար	Վերջաձանգ
ան	հաարար	ա	կամ	ութուն
—	կոշկ	ա	կար	ութուն
ան-համա	ձայն	—	—	ութուն

անշնորհակալություն, համաձայնագիր, անբարեխղճորեն, դասագիրք, անհերքաձգելիություն, անմարդասիրություն, դասակարգային, հասարակայնություն, հաարարամբություն, միջբաղաբային, արևադարձային, դասակարգայնորեն, վիրաբուժական, բացարարագիր, գունագեղություն:

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 76

Տևարևյալ բառերը վերածնցն՝ ը բաղադրիչների և յուրաքանչյուր բաղադրիչով կազմեցն՝ ը նոր բառեր.

հրացանաձգություն, անասնապահ, վարչաբնօրենական, արյունարբու, բարեհամբույր:

Օրինակ՝

հրացանաձգություն – հր (հուր) – ա – ցան – ա – ձգ (ձիգ) – ություն.

1) հուր – հրեղեն, անհուր, հրագույն և այլն,

2) ցան – ցանկ, սերմնացան, ցանք և այլն,

3) ձիգ – ձգել, առաձգական, ձգողություն և այլն,

4) ություն – թաշություն, հպարտություն, աշակերտություն և այլն:

ՄԲԺՈՒԹՅՈՒՆ 77

Գրե՛ք հետևյալ բարդ և ածանցավոր բառերի արմատները և սրուշեցն՝ ը, թե ի նչ հեջու-նափոխության ևև ենթարկվել. գրեցն՝ ը յուրաքանչյուրի անհեջուտափոխ ձևը.

խնդրագիրք, սրաշավ, միջդպրոցական, ոսկեգույն, շիկաներ, փնտրեություն, փանդիրուհի, այգեգործ, առվախան, այգեփոր, սրբախույզ, հուզել, արեւակալ, սրբագրել, անասնապահ:

ՔՐՈՂԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

3-ԲԴ ԴԱՄԱՐԱՆՈՒՄ ԱՆՑԱԾ ՀԱՐԱՅՈՒՄԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐԻ

ԿՐԿՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԽՈՐԱՅՈՒՄ

1. Խոսք և նախադասություն	5
2. Պարզ և բարդ նախադասություններ	7
3. Պարզ նախադասություն	9
4. Նախադասության գլխավոր և երկրորդական անդամներ	10
5. Կոչական	15
6. Ուղղակի և անուղղակի խոսք	17

Ա. ՆՆՅՈՒՄԱԿԱՆ ՈՒԹՅՈՒՆ

1. Լեզվի հնչյունները	21
2. Նշանակության արտահայտություններ	22
3. Նշանակության փոխանցումներ	23
4. Բաղադրանքների փոխանցումներ	24
5. Երկհնչյուններ	26
6. Չափական	28
7. Վանկ	29
8. Շեշտ	33
9. Նշանակության փոխանցում	34
10. Բաղադրանքների հնչյունափոխություններ	36
11. Ի ձայնավորի հնչյունափոխություններ	36
12. Ու ձայնավորի հնչյունափոխություններ	38
13. Ը ձայնավորի հնչյունափոխություններ	39
14. Երկհնչյունների հնչյունափոխություններ	40
15. Տառ և այբուբեն	42
16. Բառերի այբբենական դասավորություններ	47

Բ. ՈՒՂԱԿԱՆ ՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՈՒՂԱԿԱՆ ՈՍՈՒԹՅՈՒՆ

1. Չափանքների ուղղագրություն և ուղղափոխություններ	49
2. Երկհնչյունների ուղղագրություն և ուղղափոխություններ	57
3. Յ ձայնական ուղղագրություններ	59
4. Բաղադրանքների ուղղագրություն և ուղղափոխություններ	61
5. Եվ-ի ուղղագրություններ	97
6. Կրկնակի բաղադրանքներ	98
7. Տողադարձ	101
8. Կրկնողական վարժություններ	105

Գ. ԲԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ընդհանուր գիտելիք	112
2. Բառի ուղղակի և փոխաբերական իմաստները	115
3. Բառի բաղադրանքություններ	116
4. Բառերի փոխանցումներ ըստ իմաստի և ձևի	118
5. Արմատ և ածանց	123
6. Բառերի փոխանցումներ ըստ կազմության	128
7. Ածանցավոր բառեր և ածանցներ	129
8. Բարդ բառերի փոխանցումներ	135
9. Բարդությունների և ածանցումների հետ կապված հնչյունափոխություն	140
10. Նախադարձ	143
11. Նամատարագրություն	145
12. Կրկնողական վարժություններ	148

ԼԳՈՒԱԼԴ ԲԱԳԲԱՏԻ ԱՂԱՅԱՆ

ՏՈՎՆԱՆՆԵՍ ԽԱՉԱՏԱՏՈՒՐԻ ԲԱՐՍԵՂՅԱՆ

ՏԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒ

Տանրանկրթական դպրոցի 4-րդ դասարանի դասագիրք

Խմբագիր՝ Ն. Բողարյան
Տեխն.խմբագիր՝ Ռ.Ախիրյան
Նկարիչներ՝ Ա.Ղարոյան, Ս.Դոմբայան
Գեղ.խմբագիր՝ Գ.Գյուլամիրյան
Տամակարգչային շարվածքը՝ Ա.Վարդերեսյանի

Օափսը՝ 70 x 100 1/16: Պայմ. 12,35 մամ.: Հրատ. 7,0 մամ.:

Տպարանակը՝ 45,000:

«Լույս հրատարակչություն» ՓԲԸ, Երևան-9, Բաախական 28:

«Հակոբ Մեղապարտ տպագրատուն» ՓԲԸ

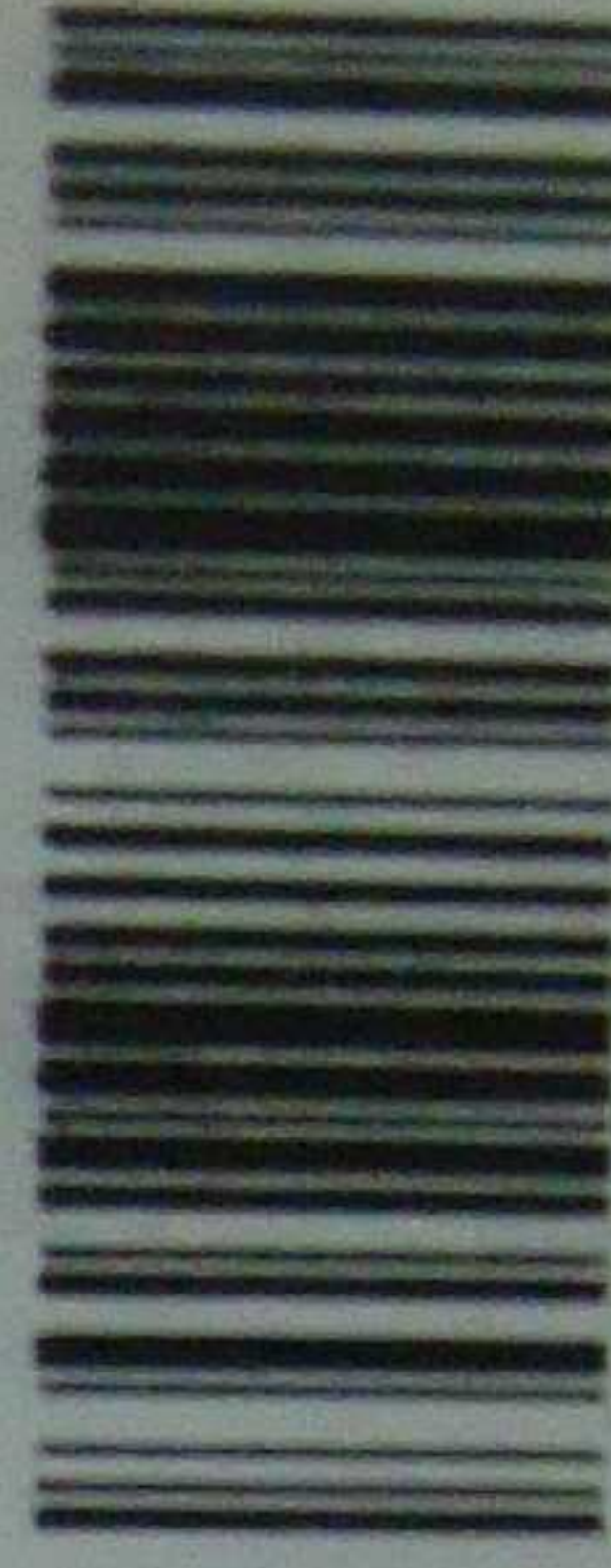
Երևան - 9, Տերյան 91:

2013

3192

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0061317

Կէնցումնսն՝ն՝ ժողովուրդի՛ն,
– Որդի-նս աստիճանի հարկերի՛ն,
Նրա ունի՛ն, ե՛նդ ու բերի՛ն,
Լաւոյ ու զարի՛ն, զերդ օրհարի՛ն:
Իե՛նդ ու Լաւոյ՛ն: Անե՛ծք ջարդին:
Արդարաւորն՝ն՝ յիշատակի՛ն,
Ընդ-ից ծնւած ժողովուրդի՛ն,
Արդարաւորն՝ն՝ յիշատակի՛ն,
– Որդի-նս կազմւած ո՛րեւորի՛ն,

Խոհարարական յարաբերութեան,
Դատար ճարտար կոնստրուկտիւ:
Հասարակական՝ յիշատակի՛ն,
Հասարակարարական՝ յիշատակի՛ն,
Դիմաւորական՝ յիշատակի՛ն,
Այս կոնստրուկտիւ:
Հասարակական՝ յիշատակի՛ն,
Հասարակարարական՝ յիշատակի՛ն,
Դիմաւորական՝ յիշատակի՛ն,
Այս կոնստրուկտիւ:
Հասարակական՝ յիշատակի՛ն,
Հասարակարարական՝ յիշատակի՛ն,
Դիմաւորական՝ յիշատակի՛ն,
Այս կոնստրուկտիւ:

Կոնստրուկտիւ

...ժողովական անկան յիշական ժողովական
Կոնստրուկտիւ